

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Rigorózní práce

**„Právní problematika obchodního
bankovníctví“**

Prof. JUDr. Milan Bakeš, DrSc.

Mgr. Roman Winkler

Únor, 2008

Prohlášení

"Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým"

V Praze dne 19. 2. 2008

1. Úvod.....	5
2. Bankovní systém.....	5
2. 1. Bankovní systém a jeho subjekty.....	6
2. 2. Bankovní systém České republiky.....	6
3. ČNB.....	7
3. 1. Historie České národní banky.....	7
3. 2. Funkce České národní banky.....	11
3.2.1. Emisní funkce.....	11
3.2.2. Měnová politika.....	12
3.2.3. Devizová činnost.....	13
3.2.4. Banka státu.....	13
3.2.5. Banka bank.....	13
3.2.6. Reprezentace státu v měnové oblasti.....	14
4. Základní funkce obchodní banky.....	14
4. 1. Povolení(licence) jako vstupní vízum.....	15
4. 2. Povolovací činnost.....	20
4. 3. Možnost odebrání licence.....	21
5. Obchodní bankovníctví.....	24
5. 1. Universální obchodní banky.....	25
5. 2. Specializované banky.....	26
5. 3. Spořitelny.....	27
5. 4. Úvěrová družstva.....	27
6. Organizační a řídicí struktura banky.....	27
7. Bankovní obchody.....	28
7. 1. Členění bankovních obchodů.....	30
7.1.1. Aktivní bankovní obchody.....	31
7.1.2. Pasivní bankovní obchody.....	35
7.1.3. Neutrální obchody a služby.....	40
8. Bankovní dohled.....	43
8. 1. Definice bankovního dohledu.....	47
8. 2. Pravomoci bankovního dohledu.....	49
8. 3. Pravidla obezřetného podnikání.....	54
8.3.1. Konsolidovaný dohled.....	54
8.3.2. Kapitálová přiměřenost bank.....	56
8.3.3. Licencování a souhlasy.....	61
8.3.4. Řízení rizik.....	61
8. 4. Metody bankovního dohledu.....	64
8. 5. Fond pojištění vkladů.....	66
8. 6. Mezinárodní spolupráce.....	77
9. Problematika nucené správy bank.....	78
9. 1. Úvodem.....	78
9. 2. Obecně k nucené správě.....	79
9.2.1. Historický exkurs.....	79
9.2.2. Teoretická koncepce.....	79
9. 3. Zavedení nucené správy.....	81
9.3.1. Důvody pro zavedení nucené správy.....	81
9.3.2. Řízení o zavedení nucené správy.....	83
9.3.3. Opravné prostředky pro rozhodnutí o zavedení nucené správy.....	86
9.3.4. Odpovědnost za škodu způsobenou zavedením nucené správy.....	88

9. 4. Průběh nucené správy	89
9.4.1. Účinky doručení rozhodnutí o zavedení nucené správy	89
9.4.2. Nucená správa a obchodní rejstřík	90
9.4.3. Postavení nuceného správce	90
9.4.4. Právní povaha postavení nuceného správce	91
9.4.5. Práva a povinnosti nuceného správce při výkonu jeho funkce	92
9.4.6. Působnost nuceného správce	93
9.4.7. Odpovědnost za škodu způsobenou v průběhu nucené správy.....	94
9. 5. Skončení nucené správy	95
9. 6. Závěrem k nucené správě.....	96
10. Závěr.....	97
Použitá literatura.....	105

1. Úvod

Ve své rigorózní práci bych se chtěl zaměřit na právní problematiku bankovníctví. V rámci tohoto tématu jsem stanovil několik priorit, na které bych se chtěl speciálně zaměřit. Těmito prioritami jsou bankovní systém, bankovní obchody, bankovní dohled, nucená správa a celková harmonizace českého právního řádu s právním řádem Evropské unie. Pro dokreslení jednotlivých priorit používám příklady z Československé obchodní banky. Tuto banku jsem si vybral z toho důvodu, že během minulých let prošla řadou okamžiků, na kterých se dají názorně ukázat problematika bankovníctví. Samozřejmě, že ve své rigorózní práci, poukazuji i na jiné banky, ale to dělám hlavně pro jejich vzájemné porovnání. Jak jsem již shora uvedl, pokusím se rozebrat nejdůležitější oblasti, které jsou upravené zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, a to z důvodu, abych zjistil, zda jistá chování subjektů na bankovním trhu je důsledkem špatné legislativy nebo něčím jiným. Zda se vůbec dá zákonem zabránit práci špatného managementu či nikoliv. Jakou pravomoc má bankovní dohled v bankách a zda ji náležitě využívá či nikoliv. Chtěl bych prozkoumat z jakého důvodu v posledních letech zaniklo tolik bank. Pokusím se proniknout do prodeje IPB Československé obchodní bance. Budu si klást otázku zda bylo postupováno správně a zda se mohlo postupovat jinak a pokud ano, proč si stát vybral tuto variantu a ne jinou. Dále poukáži alespoň v krátkém pojednání, jaké bankovní produkty banky nabízejí a co je jejich výhodou a co naopak nevýhodou.

2. Bankovní systém

Stabilní bankovní systém je významným prvkem tržní ekonomiky¹. Síla bankovního systému ovlivňuje efektivnost makroekonomických opatření.

---

¹Základy bankovníctví str. 9

Prostřednictvím bank proudí do hospodářství peníze a bankovní obchody jsou proto důležitým předpokladem fungování i dalšího rozvoje ekonomiky. Na druhé straně je stabilita bankovního systému podmíněna výkonem ekonomiky. Bankovním systémem rozumíme především souhrn všech bank v určité zemi a vzájemné vazby mezi nimi. Patří sem však i další, nebankovní instituce.

2. 1. Bankovní systém a jeho subjekty

Podle mého názoru je obecný popis bankovního systému složitý, protože bankovní systémy jednotlivých zemí se od sebe mohou výrazně lišit. Myslím si, že vývoj a charakter bankovního systému je v každé zemi podmíněn zejména existující ekonomikou a politickou situací. Na charakter bankovního systému působí i celá řada dalších skutečností – k nejdůležitějším patří odlišný historický vývoj, tradice, konkrétní podmínky na daném území.

V tržních ekonomikách je bankovní systém dvoustupňový. Základ bankovního systému je tvořen centrální (emisní, cedulovou) bankou a soustavou komerčních (obchodních) bank, které tvoří věcnou podstatou bankovního systému a vykonávají vlastní obchodní činnosti. Pro centrálně řízené hospodářství je charakteristický jednostupňový bankovní systém, který spojuje v jedné instituci centrální i obchodní bankovníctví.

2. 2. Bankovní systém České republiky

Vývoj ve finanční sféře po druhé světové válce až do roku 1989 představoval pro náš bankovní sektor potlačování ve všech směrech jeho činnosti². Zejména po roce 1950 došlo k likvidaci dosavadního bankovního systému a vytvoření jednostupňového systému, který umožňoval státním orgánům kontrolu veškeré hospodářské činnosti v zemi. Centrální i obchodní bankovníctví bylo spojeno v jediné instituci – Státní bance Československé. Pro zajištění specifických funkcí existovaly ještě další

---

²Základy bankovníctví str. 10

banky, a to Česká státní spořitelna a Slovenská státní spořitelna, Československá obchodní banka, Investiční banka a Živnostenská banka.

Proto si myslím a souhlasí se mnou i autoři³, že vytvoření finančního trhu, tedy fungujícího bankovního systému, je důležitým prvkem v transformaci naší ekonomiky a předpokladem pro další rozvoj tržní ekonomiky. Zákonem č. 130/1989 Sb., zákon o Státní bance československé, z 15. listopadu 1989 byly vytvořeny legislativní předpoklady, jimiž bylo umožněno institucionální oddělení emisního a komerčního bankovníctví, vznik nových obchodních bank včetně vstupu zahraničních bank, vytvoření universálních i specializovaných obchodních bank a v neposlední řadě i využívání nepřímých nástrojů řízení centrální bankou.

3. ČNB

3. 1. Historie České národní banky

Centrální banky vznikaly v zásadě dvojím způsobem, a to z některé existující obchodní banky tak, že činná, již existující obchodní banka, byla pověřena výkonem činnosti centrální banky. To je příklad dosud nejstarší evropské centrální banky ve Švédsku. V roce 1656 byla založena soukromá obchodní banka Rikerts Standers Bank, která po různých změnách začala od roku 1697 plnit funkci Švédské centrální banky - Sveriges Riksbank. Obdobně tomu bylo v Itálii. Jiný způsob pak je, že byly založeny jako zcela nové instituce. Tak například vznikla v Anglii Bank of England. Byla založena roku 1694, v době pokračující války proti Francii. Jejím původním hlavním cílem bylo zajistit stále náročnější financování válečných výdajů království. Teprve v roce 1844, tedy po 150 letech od svého vzniku, byla vládou pověřena emisní činností.

V naší zemi nemá centrální bankovníctví příliš dlouhou historii. Se vznikem Československa v roce 1918 bylo třeba vytvořit demokratickou

---

³ Základy bankovníctví str. 10

ústavu a vybudovat v souladu s ní nový systém státního a hospodářského řízení, přičemž prioritou se stala náprava rozvrácených peněžních poměrů a řízení měny. Radikální řešení této situace bylo dílem prvního ministra financí Aloise Rašína. Provedl odluku peněžního oběhu na území Československa od ostatních nástupnických států zaniklé monarchie a zároveň restrikcí jeho objemu v souladu se záměrem výrazně zvyšovat kupní sílu koruny. Šlo o vážné zásahy do ekonomiky nového státu, které musely být zajištěny i adekvátním přizpůsobením systému řízení měnové politiky. K tomuto účelu byl zřízen zvláštní orgán Bankovní úřad při ministerstvu financí, mezi jehož úkoly patřilo v první řadě ukončit měnovou odluku a současně spravovat nové státní půjčky, žirové účty a pokladniční poukázky Rakousko-uherské banky a dále emise oběživa a regulace devizového hospodářství. Těmito úkoly byl pověřen do doby, než bude působit standardní emisní banka.⁴

Zákonem z 23. dubna 1925 vznikla první klasická centrální banka zvaná Národní banka Československá, která 1. dubna 1926 zahájila svoji činnost. Guvernérem byl zvolen Vilém Pospíšil, který byl jmenován na návrh vlády prezidentem republiky na pět let.

Národní banka Československá byla projektována jako akciová společnost. Řídícím orgánem byla bankovní rada v čele s guvernérem, která se skládala z devíti členů. Její funkční období trvalo šest let. Akcie banky zněly na jméno a jako takové musely být zapsány v knize akcionářů. Jejich přenesení na jinou osobu nebo právnícký subjekt musela schválit bankovní rada. Z toho je patrné, že vedení Národní banky Československé si vedlo dokonalý přehled o svých akcionářích. Jednu třetinu si ze zákona vyhradila Československá republika a zbývající dvě třetiny byly rozprodány fyzickým i právníckým osobám. Největší podíl (přes 60% z těchto dvou třetin) zakoupili individuální vlastníci - českoslovenští občané a majitelé soukromých firem. Značný počet akcií Národní banky Československé držely ústavy lidového peněžnictví jako např. spořitelny, občanské záložny, okresní hospodářské

---

⁴ František Venclovský a kolektiv: Dějiny bankovníctví v českých zemích

záložny, kampeličky (cca 16% ze dvou třetin) a průmyslové a obchodní společnosti (cca 7% ze dvou třetin).

Tato banka měla výhradní právo vydávat bankovky, pečovala o peněžní a úvěrový oběh, řídila devizové hospodářství, udržovala určitý poměr československé koruny k cizím měnám.

V té době patřila československá koruna k nejpevnějším měnám na světě a díky úspěšně řízené reformě nebylo tehdejší Československo postiženo hyperinflací, jak tomu bylo u některých sousedních států (např. Německa nebo Maďarska).

V období protektorátu byla finanční politika státu zcela podřízena německému diktátu. Název banky byl změněn na Národní banku Čech a Moravy.

Po druhé světové válce se na předválečné tradice již nepodařilo navázat. Po roce 1948 byla připravena transformace bankovního systému na sovětský model, kdy došlo k postupnému znárodnění bank a centrálnímu direktivnímu řízení rovněž v bankovním sektoru.

Národní banka Československá byla v roce 1950 zestátněna a přejmenována na Státní banku československou. Její základní funkcí měla být účast na sestavování hospodářského finančního plánu státu, kontrola hospodářského plánu korunou, soustředění, řízení a kontrola oběhu platidel, plánování, řízení a sestavování platební bilance, řízení a usměrňování finančního úvěrového a platebního styku s cizinou podle potřeb hospodářského plánu.

Provádění měnové politiky a řízení peněžního oběhu bylo podřízeno centrálnímu řízení ekonomiky. Měnová politika a funkce peněz dostaly nové pojetí odpovídající názorům na socialistické, direktivní řízení ekonomiky.

Formování moderního bankovního systému umožnil listopad 1989, kdy byl systém centrálního řízení nahrazen demokratickými a liberálními principy.

Státní banka československá stanovila kurzový režim a výchozí úroveň české koruny. Byla zavedena tzv. vnitřní směnitelnost koruny, která umožnila prakticky volný přístup k devizám pro podnikatelské subjekty.

Od 1. 1. 1990 se v naší ekonomice začal vytvářet dvoustupňový bankovní systém. Státní banka československá byla rozdělena na centrální banku a dvě obchodní banky, a to Komerční banku Praha a Všeobecnou úvěrovou banku Bratislava.

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, stanovil jako den zániku federace i všech jejích institucí 1. leden 1993. K tomuto datu tedy zanikla také Státní banka československá a ústřední bankou České republiky se stala Česká národní banka.

Česká národní banka vznikla na základě zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, která v plné míře navázala na činnost bývalé Státní banky československé, tj. začala vykonávat všechny základní činnosti typické pro centrální banky v tržních ekonomikách. Její charakteristika jako ústřední banky státu, jejímž hlavním cílem je péče o stabilitu měny, byla zakotvena do Ústavy České republiky (zákon č. 1/1993 Sb.), která zaručuje nezávislost České národní banky tím, že do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.

Česká národní banka je samostatnou právnickou osobou, která má postavení veřejnoprávního subjektu a nezapisuje se do obchodního rejstříku. Jejím nejvyšším řídicím orgánem je bankovní rada jako sedmičlenný orgán, který tvoří guvernér, dva viceguvernéři a čtyři další členové. Členy bankovní rady jmenuje a odvolává prezident republiky na dobu šesti let. Bankovní rada určuje měnovou politiku a nástroje pro její uskutečňování a rozhoduje o zásadních měnově - politických opatřeních České národní banky a opatřeních v oblasti dohledu nad bankovním trhem.

3. 2. Funkce České národní banky

Hlavním cílem České národní banky je zabezpečovat cenovou stabilitu, tj. určování měnové politiky, vydávání bankovek a mincí, řízení peněžního oběhu, platebního styku a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrových družstev, pečování o jejich plynulost a hospodárnost a podílení se na zajišťování bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji. Dále vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu, provádí analýzy vývoje finančního trhu a pečuje o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v České republice, provádí další činnosti podle zákona o ČNB a podle zvláštních právních předpisů

3.2.1. Emisní funkce

Česká národní banka má výsadní právo emitovat hotovostní peníze. Proto je též nazývána cedulovou bankou. Její monopolní postavení v tomto směru je stanoveno v zákoně č.6/1993 Sb., o České národní bance.

S tím rovněž souvisí i povinnost centrální banky dbát o ochranu peněz, tedy je povinna pečovat o zamezení možnosti padělání. Emitent musí věnovat pozornost nejen tzv. ochranným prvkům, ale i grafickým prostředkům, které by co nejvíce ztížily, eventuelně vůbec vyloučily jakékoliv padělání a pozměňování peněz.

V oblasti peněžního oběhu především zajišťuje zpracování koncepce a metodiky hotovostního peněžního oběhu a správy zásob peněz včetně správy zásob drahých kovů a sběratelských hodnot a pamětních stříbrných mincí, návrhy na vydání nových platidel, ekonomické rozbory výroby peněz a kalkulace cen, výrobu českých peněz a cenných papírů a dohled nad jejich výrobou, řízení hotovostního peněžního oběhu a kontrolu správy zásob peněz prováděnou pobočkami ČNB, vypracování návrhů právních předpisů o vydávání a oběhu peněz, přípravu informačních materiálů o nově vydávaných penězích a šetrném zacházení s penězi, přejímku, úschovu a ničení necelých a neupotřebitelných bankovek a mincí, koncepci a stanoví

standardy vybavení pracovišť České národní banky technikou na zpracování peněz.

3.2.2. Měnová politika

Podle zákona č.6/1993 Sb., o České národní bance, je centrální banka při zabezpečování toho cíle nezávislá na pokynech vlády či jiného úřadu. Její nezávislost je poměrně značná.

Na základě mnou provedeného porovnávání jednotlivých definic, můžeme dojít k závěru, že měnová politika je většinou definována jako "proces, ve kterém se centrální banka prostřednictvím svých nástrojů snaží o dosažení předem stanovených cílů".⁵ V České republice provádění měnové politiky přímo souvisí s hlavním cílem činnosti, který je zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a § 2 odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, určen jako péče o cenovou stabilitu. Odstavec 2 § 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, uvádí určování měnové politiky mezi činnostmi, které centrální banka provádí v souladu s plněním tohoto hlavního cíle. V § 2 odst. 1 zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, se dále uvádí, že pokud není dotčen její hlavní cíl, Česká národní banka podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu. Cílem měnové politiky by tak měla být také snaha o udržení ekonomiky blízko jejího potenciálního produktu a snaha o vytvoření podmínek pro jeho maximální růst.

Dle mého názoru tedy nese plnou odpovědnost vůči státu za kvalitu měny, dlouhodobou cenovou stabilitu a kupní sílu peněz. Péči o kvalitu národní měny zajišťuje centrální banka prostřednictvím různých zásahů do měnové oblasti. Mezi nejdůležitější nástroje regulace patří například ovlivňování ceny peněz pomocí úrokových sazeb, množství peněz v oběhu a tím i měnových agregátů, nákup a prodej cenných papírů, stanovování míry povinných minimálních rezerv a další. Prostřednictvím těchto zásahů

⁵ např. Revenda a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví, 2.vyd, Management press,1997

však centrální banka míří na širší obecnější makroekonomické cíle, jako jsou ovlivnění míry inflace, devizového kurzu či rovnováhy platební bilance.

3.2.3. Devizová činnost

Centrální banka spravuje devizové rezervy státu a disponuje s nimi, tj. rozhoduje o jejich velikosti, struktuře a místu uložení. Při správě devizových rezerv usiluje o dosahování maximálního a stabilního výnosu, dále provádí operace na devizovém trhu a vyhlašuje kurz české koruny k cizí měně.

3.2.4. Banka státu

Česká národní banka vede účty a provádí operace pro vládu, centrální orgány, orgány místní samosprávy a podniky veřejného sektoru. Dále například spravuje peněžní prostředky státního rozpočtu a plní funkci dozoru či dohledu nad obchodními bankami. Může se také krátkodobě stát věřitelem státu, tj. Česká národní banka může státu poskytnout úvěr na základě rozhodnutí bankovní rady, a to formou nákupu státních pokladničních poukázek.

3.2.5. Banka bank

Česká národní banka vede účty bank, přijímá vklady bank a poskytuje bankám úvěry, provádí mezibankovní zúčtování. Tím dle mého názoru vystupuje vůči ostatním bankám jako tzv. věřitel poslední instance, tj. poskytuje úvěru pro překlenutí dočasného nedostatku likvidity.

Povinnost vést účty ostatních bank se vztahuje na účty platebního styku u centrální banky sloužící k provádění mezibankovního platebního styku - mezibankovní zúčtování prostřednictvím clearingového centra České národní banky, (tzv. CERTIS), běžné účty u centrální banky sloužící pro výběry a uložení volných prostředků bank, termínované vklady (do 24 hodin) u centrální banky sloužící pro výběry a uložení volných prostředků bank.

Každá banka (včetně stavebních spořitelen) a pobočka zahraniční banky, která má v České republice bankovní licenci nebo se rozhodne

v České republice podnikat na základě tzv. jednotné licence, je povinna držet na svém účtu u centrální banky určitý předem stanovený objem likvidních prostředků, tzv. povinné minimální rezervy. Banky v současné době udržují tyto povinné minimální rezervy na svém účtu v zúčtovacím centru České národní banky (tzv. účet platebního styku) a též na účtu pro výběry a skládání hotovostí, mají-li tento účet zřízen.

3.2.6. Reprezentace státu v měnové oblasti

Centrální banka komunikuje s ostatními zeměmi a institucemi v mezinárodním měřítku, reprezentuje stát na zasedáních Banky pro mezinárodní platby, Mezinárodního měnového fondu, skupiny Světové banky, Evropské banky pro obnovu a rozvoj, Evropské centrální banky atd.

4. Základní funkce obchodní banky

Obchodní banka, na rozdíl od České národní banky, je podnikatelský subjekt, jehož nejdůležitější náplní je přijímat vklady od právnických a fyzických osob a poskytovat úvěry na vlastní účet. Postavení a funkce obchodních bank jsou vymezeny obvykle zvláštním zákonem o bankách. V České republice je činnost bank upravena zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, z 20. prosince 1991. Dalším důležitým příspěvkem ke zlepšení legislativního rámce bankovního sektoru bylo přijetí tzv. velké a malé novely z roku 1998. Tyto novely posunuly pravidla platná pro bankovní sektor a bankovní dohled o něco blíže k standardům platným v EU. Obecně lze říct, že došlo ke zvýšení transparentnosti vlastnické struktury bank a transparentnosti bankovních činností. Novely řeší majetkové a personální propojení bank a podniků, systém pojištění vkladů i pravomoc bankovního dohledu ovlivňovat strukturu akcionářů bank. Rozhodující krok k plné harmonizaci bankovní legislativy s právem ES/EU představuje harmonizační novela. Do novely byly promítnuty ustanovení směrnic ES/EU, další nutné směrnice budou zpracovány do prováděcích

předpisů. Po této novelizaci je zákon o bankách již plně slučitelný s právem ES. Poslední velká novela upravila od 1.4.2006 především oblast bankovního dohledu.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, nám stanoví základní podmínky pro osoby, které chtějí být bankou. :

1. musí jít o právnícké osoby se sídlem na území České republiky,
2. obchodní název musí být banka nebo spořitelna
3. v zákoně vymezená právní forma musí být akciová společnost nebo státní peněžní ústav
4. musí přijímat vklady od veřejnosti
5. výkon bankovní činnosti může probíhat pouze na základě udělení povolení (licence) od centrální banky.

Jako příklad uvádím ČSOB:

Obchodní firma:	Československá obchodní banka, a. s.
Sídlo:	Praha 1 - Nové Město, Na Příkopě 854/14, PSČ: 11520
Právní forma:	Akciová společnost
Registrace:	zapsána v obchodním rejstříku, vedeném Městským soudem v Praze, oddíl B XXXVI, vložka 46
Předmět podnikání:	Banka
Orgán dohledu:	Česká národní banka (ČNB), Na Příkopě 28, 115 03 Praha 1

4. 1. Povolení(licence) jako vstupní vízum

Jako banka mohou v České republice působit pouze akciové společnosti, které k této činnosti získaly licenci, kterou podle zákona

o bankách vydává Česká národní banka. Prvním krokem k získání licence je předložení žádosti, která musí obsahovat náležitosti dané vyhláškou ČNB⁶.

Po prostudování vyhlášky jsem *došel k názoru*, že žádost musí mít písemnou formu a obsahovat kromě základních informací o žadateli i zdůvodnění žádosti obsahující kromě jiného i strategický záměr banky, obchodní plán a analýzu trhu, na kterém banka hodlá působit, a řadu listinných dokumentů, které jsou podkladem pro správní řízení.

V rámci správního řízení, které trvá 6 měsíců, pokud není přerušeno z důvodu vyžádání doplnění žádosti, je posuzována především způsobilost hlavních akcionářů z hlediska jejich finanční síly, odborná a morální způsobilost osob navrhovaných do statutárních a řídicích orgánů banky, technické a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností, reálnost ekonomických kalkulací o budoucí likviditě a rentabilitě banky aj. Minimální výše základního kapitálu pro založení banky je stanovena na 500 mil. Kč a tato částka musí být složena v peněžní formě na předem dohodnutý účet. Licence vydaná na základě posouzení žádosti se vydává na dobu neurčitou a obsahuje výčet činností, které je banka oprávněna provozovat, případně podmínky, které banka musí splnit před zahájením určité povolené činnosti a dodržovat během této činnosti. Uvedení některých činností v licenci může být vázáno na udělení zvláštního povolení (např. poskytování investičních služeb podléhá povolení Komise pro cenné papíry).

V České republice mohou působit i pobočky zahraničních bank, které jsou organizační složkou těchto bank. Zahraniční banky ze zemí mimo Evropskou unii potřebují ke své činnosti rovněž licenci. Řízení k jejímu vydání probíhá obdobně jako v případě tuzemských bank. V tomto případě je vyžadováno i vyjádření bankovního dohledu ze země, kde má sídlo centrála zahraniční banky a bankovní dohled ČNB při posuzování žádosti spolupracuje s tímto zahraničním regulátorem. Spolupráce se zahraničním regulátorem probíhá též při udělování bankovní licence dceřiné společnosti

---

⁶ Vyhláška České národní banky č. 166/2002 Sb., ze dne 8. dubna 2002

zahraniční banky (ta je však akciovou společností podle českého práva). V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se rozšířily možnosti podnikání bank se sídlem v Evropské unii. Tyto subjekty mohou využívat tzv. princip jednotné licence.

Tento princip je účinný od 1. května 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie. Od tohoto dne mohou finanční instituce včetně bank využít princip jednotné licence. Ten vychází ze svobody volného poskytování služeb a svobody usazování, jakožto základních zásad jednotného volného trhu, na nichž stojí Evropská unie.

Obecně princip jednotné licence znamená, že se vydává pouze jedna licence, která vedle možnosti provádět licencované činnosti na území státu, jehož orgán licenci vydal (tzv. domovský stát), dává právo držiteli licence vykonávat na území jiného členského státu Evropské unie tyto činnosti bez licence od příslušného orgánu tohoto státu (tzv. hostitelský stát). Dohled nad pobočkou vychází ze zásady, že členské státy uznávají princip domovského orgánu dohledu nad činností této osoby a vzájemně uznávají jeho výsledky. Znamená to, že činnost osoby na území hostitelského státu podléhá orgánu dohledu domovského státu. Orgán dohledu hostitelského státu dohlíží pouze na oblast likvidity a na plnění povinností, které jim ukládá zákon č. 21/1992 Sb., o bankách.

Jednotnou licenci mohou využívat podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, zahraniční banky a dále tzv. oprávněné finanční instituce a osoby oprávněné vydávat elektronické peněžní prostředky. Finanční instituce však musí splnit současně několik podmínek, z nichž nejvýznamnější je vlastnictví této instituce alespoň z 90 % bankou nebo bankami a ručitelství závazek mateřské banky nebo bank se souhlasem domovského orgánu dohledu za její závazky. Banka, osoba oprávněná vydávat elektronické peněžní prostředky a oprávněná finanční instituce může využít výhod jednotné licence, pokud současně má sídlo na území členského státu, má licenci od příslušného orgánu domovského státu, je dohlížena orgánem dohledu domovského státu, plní oznamovací postup

stanovený právem Evropských společenství, splní stanovené podmínky v případě oprávněné finanční instituce.

Seznam vzájemně uznávaných činností představuje přesně stanovený výčet činností, které osoby mohou poskytovat na území jiného členského státu. Hostitelský stát musí umožnit zahraničním institucím poskytovat činnosti uvedené v tomto seznamu na území jeho státu. Nicméně domovský orgán dohledu nemusí umožnit osobám, které licencuje, výkon veškerých činností uvedených v seznamu. Umožní-li je však, musí toto oprávnění uznat i hostitelské státy.

Banky mohou podnikat na území jiného členského státu Evropské unie buď formou založení pobočky tj. realizace práva usazování (tzv. freedom of establishment), nebo bez založení pobočky (tzv. freedom to provide services) tj. svoboda volného poskytování služeb. Bez založení pobočky je ale možné poskytovat službu pouze tehdy, pokud nemá charakter trvalé (soustavné) hospodářské činnosti.

System jednotné licence funguje tak, že poskytovatel služeb informuje orgán, který mu udělil licenci, o svém záměru poskytovat služby v jiné členské zemi Evropské unie. Součástí informace je v případě úmyslu zřídit v hostitelském státu pobočku obchodní plán, zejména výčet činností, popis organizační struktury a personálního zabezpečení řízení pobočky. Pokud orgán dohledu domovského státu nemá žádné pochybnosti, postoupí do tří měsíců informaci orgánu dohledu hostitelského státu včetně příslušné dokumentace. Hostitelský orgán dohledu v tomto případě nemá žádnou rozhodovací pravomoc, vezme pouze tuto skutečnost na vědomí a oznámí poskytovateli služeb přehled právních předpisů, které se na něj vztahují a jejichž plnění bude dohlížet.

ČNB jako hostitelský orgán dohledu vykonává dohled v oblasti likvidity poboček zahraničních bank a dohled nad plněním povinností, které ukládá zákon o bankách. Pobočky zahraničních bank, osoby oprávněné vydávat elektronické peněžní prostředky i oprávněné finanční instituce plní rovněž

vykazovací povinnosti ve formě statistických údajů, které využívá jak ČNB, tak i Evropská centrální banka.

V souladu se zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, se na pobočku nevztahují ustanovení zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, týkající se pojištění pohledávek z vkladů. Vychází ze skutečnosti, že veškeré vklady jsou pojištěny v rámci systému domovského státu. Ustanovení zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, o pojištění vkladů se na pobočky vztahují pouze za situace, kdy využijí možnosti připojištění pohledávek z vkladů na základě smlouvy s Fondem pojištění vkladů, jestliže je domovský systém pojištění pro vkladatele pobočky méně příznivý.

Na pobočky zahraničních bank, které působí a budou působit na území České republiky v rámci režimu jednotné licence, se vztahuje zejména zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a to v těchto případech - povinnost zavést účinný systém vyřizování stížností včetně jeho zveřejnění v českém jazyce, povinnost informovat zákonem stanovené orgány a osoby v záležitostech týkajících se klienta, povinnost řídit likviditu, apod. Dále pak další právní předpisy, které upravují provozování bankovních činností, dále např. zákoník práce apod.

Pobočky zahraničních bank v režimu jednotné licence podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, mají možnost připojistit pohledávky z vkladů, účastnit se systému mezibankovní výměny informací týkající se bonity a důvěryhodnosti klientů (zejména registrů úvěrů), účastnit se platebního systému provozovaného Českou národní bankou.

Právo využít jednotnou licenci od 1. května 2004 znamenal, že devět poboček zahraničních bank se sídlem v členských zemích EU, které k tomu datu působily v České republice, přešlo automaticky do režimu jednotné licence a Česká národní banka výrazným způsobem omezila své dohlížecí aktivity vůči nim. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a na něj navazující regulace se na ně od tohoto data vztahuje jen ve velmi omezeném rozsahu,

nicméně vzhledem k vysoké míře harmonizace bankovního práva v rámci Evropské unie platí pro ně obdobná regulace zahraniční (domovského státu).

Myslím si, že je třeba ovšem vytvořit prostor pro spolupráci mezi českými orgány bankovního dohledu a obdobnými orgány v EU. Je nutné, aby mohly plnit povinnosti a využívat práva, která vyplynou pro bankovní dohled z členství ČR v Unii – jako například konzultační a informační procedury, právo dohlídek na místě atd.

4. 2. Povolovací činnost

V zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, se v řadě případů vyžaduje, aby banky nebo jiné právnické nebo fyzické osoby před provedením určité operace či úkonu požádaly o souhlas příp. informovaly ČNB⁷. Předchozí souhlas je vyžadován v případech, kdy je zde úmysl nabýt přímý nebo nepřímý podíl na bance, který představuje nejméně 10 %, 20 %, 33 % nebo 50 % na hlasovacích právech banky, a to včetně osob, které budou chtít dosáhnout výše uvedených limitů i na základním kapitálu banky, jakož i osoby, které budou ve vztahu k bance osobou řídící z titulu uzavřené ovládací smlouvy, přičemž tato povinnost se vztahuje i na osoby jednající ve shodě. Tato povinnost se rovněž vztahuje na uzavření smlouvy o prodeji podniku nebo jeho části, fúze (sloučení, splynutí) banky s jinou bankou, rozhodnutí valné hromady o zrušení banky nebo zastavení činnosti, ke kterým je nezbytná bankovní licence, snížení základního kapitálu, pokud k němu nedochází z důvodu úhrady ztráty, výběru auditora banky atd.

Někdy ovšem postačí pouze informační příp. oznamovací povinnost⁸, která vzniká v případech snížení přímého nebo nepřímého podílu na bance pod 10 %, 20 %, 33 % nebo 50 % hlasovacích práv (po účinnosti novely zákona o bankách i v případě snížení účasti na základním kapitálu banky

---

⁷ Aleš Michl, HN 9.4.2002

⁸ Aleš Michl, HN 9.4.2002

pod výše uvedené limity nebo v případě ztráty kontroly nad bankou, a dále v případě záměru převést takový objem akcií nebo jiných práv, který sám o sobě představuje kvalifikovanou účast na bance), přičemž tato povinnost se vztahuje opět i na osoby jednající ve shodě. Informační příp. oznamovací povinnost je také nutná v případě změny stanov, personálních změn ve statutárním orgánu banky a na místech vedoucích zaměstnanců banky, dále v případě záměru otevřít pobočku nebo zastoupení banky v zahraničí a taktéž při nabytí kvalifikované účasti na jiné právnické osobě.

4. 3. Možnost odebrání licence

Tuto možnost dává České národní bance § 34 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. V tomto paragrafu zákonodárce určil rámec, ve kterém se musí Česká národní banka pohybovat, pokud chce bance odebrat bankovní licenci. Zákon jasně stanoví, že při přetrvávání závažných nedostatků v činnosti banky nebo pobočky zahraniční banky a dále taktéž při úpadku banky Česká národní banka licenci odejme; tomuto opatření nemusí předcházet zavedení nucené správy.

Z mého pohledu je tento rámec velmi obecně formulovaný, jelikož zákon již neříká, a to ani demonstrativním výčtem, co za závažné nedostatky je možno považovat. Lepší a dle mého názoru jasnější je pozice České národní banky v oblasti úpadku banky, kdy si můžeme vypomoci zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který ve svém § 1 odst. 2 definuje pojem úpadku. Ovšem této definice lze využít pouze demonstrativně, jelikož § 1a odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, vylučuje užití tohoto zákona na uspořádání majetkových poměrů banky, spořitelního a úvěrního družstva, pojišťovny a tuzemské zajišťovny, a to do doby, než je těmto osobám odebrána licence nebo povolení podle zvláštních zákonů upravujících jejich činnost. V okamžiku, kdy je odebrána licence či jiné povolení, nastupuje zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který podrobně upravuje postup na prohlášení konkursu, a to v § 66d až 66o.

Stejný postup je uveden i v novém zákoně č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon. V jeho § 6 odst. 2 písm. a) je uvedeno, že tohoto zákona nelze dále použít, jde-li o finanční instituci, po dobu, po kterou je nositelem licence nebo povolení podle zvláštních právních předpisů, upravujících její činnost. Tedy stejné omezení pro použití zákona, tak jako v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Dále pak § 367 a násl. zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, upravuje stejnou právní materii, jako § 66d až 66o zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

Dále licence může být odňata, jestliže banka nebo pobočka zahraniční banky nezahájila činnost do 12 měsíců ode dne udělení licence nebo jestliže po dobu 6 měsíců nepřijímá vklady od veřejnosti nebo neposkytuje úvěry a také tehdy, kdy licence byla získána na základě nepravdivých údajů uvedených v žádosti.

Poslední důvod pro odebrání licence je snížení kapitálové přiměřenosti banky na individuálním základě pod jednu třetinu poměru stanoveného Českou národní bankou. *Podle mého názoru* spočívá problém v tomto článku v tom, že Česká národní banka je povinna⁹ odejmout licenci. Slovo povinna je problémové, protože i přesto že se banka snaží dostat se ze své špatné finanční situace a je tu plán na ozdravení, Česká národní banka nemá jinou možnost než licenci odebrat. Možná by bylo vhodnější změnit slovo povinna v daném paragrafu na může.

Z mého pohledu by se tak zmírnila tvrdost dopadu. Jako příklad pro svou myšlenku uvádím případ IPB v oddílu Bankovní dohled.

V rozhodnutí o odnětí licence podle § 34 se stanoví datum, ke kterému se odnímá licence; rozhodnutí se zveřejní v Obchodním věstníku, u pobočky zahraniční banky se navíc oznámí orgánu pověřenému bankovním dohledem v příslušném státě.

---

⁹ Zpráva pro jednání Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky o vývoji situace a postupu řešení stabilizace Investiční a Poštovní banky, a.s.

Ode dne právní moci rozhodnutí o odnětí licence nesmí dotčená právnická osoba přijímat vklady a poskytovat úvěry a provozovat další činnosti, s výjimkou těch, které jsou nezbytné k vypořádání jejich pohledávek a závazků; do doby, než vypořádá své pohledávky a závazky, se považuje za banku podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.

Rozhodnutí o odnětí licence doručí Česká národní banka statutárnímu orgánu banky a dále osobě pověřené řízením pobočky pokud jde o licenci udělenou pro pobočku zahraniční banky. Současně informuje o tomto rozhodnutí orgán bankovního dohledu států, ve kterých má banka pobočky.

Z pohledu osoby stojící mimo bankovní sektor bych chtěl říci, že podmínek, které jsou na banku kladeny proto, aby se bankou mohla stát, není zrovna nejméně. Na druhou stranu nás tyto podmínky pro udělení a odebrání bankovní licence chrání před přílivem bank, jejichž důvěryhodnost a bezpečnost není zrovna na vysoké úrovni. Přesto nás toto množství podmínek neuchránilo od krachu mnoha bank. Samozřejmě to není vina jen zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, nýbrž i chyba hospodaření manažérů těchto bank. Pro přehled uvádím v příloze banky, tak jak krachovali v Čechách a na Moravě. Pokud si přílohu pozorně prostudujeme, musíme dojít k názoru, že je jich opravdu velmi mnoho, a to jsou jen některé ze zkrachovalých bank. Ovšem představa, že bankovní dohled je všemocnou institucí, která smí bance odebrat licenci, kdykoliv se jí něco nelíbí na její činnosti, může být pro nezasvěceného laika docela svůdná. I když se většina laiků cítí být zkušenými zahraničními bankéři, dobře obeznámenými s českým trhem, kteří by měly vědět, že zánik banky často znamená zásadní zásah státní moci do soukromého vlastnictví. Každý takový krok proto musí být vždy po právní stránce perfektně odůvodněný. Český právní řád respektuje právo na soudní přezkoumání všech rozhodnutí učiněných ve správním řízení, což znamená i eventualitu jejich zrušení, kdyby soud došel k závěru o porušení zákona. V genetickém kódu odpovědnosti za výkon bankovního dohledu je proto uloženo i povědomí, že sebenepatrnější právní pochybení bude problémovou bankou využito proti regulátorovi, byť by to

bylo třeba i v posledních minutách její urputně hájené existence.

5. Obchodní bankovníctví

Pokud jde o vlastní obchodní činnost bank, tak ta je vykonávána obchodními bankami, které poskytují služby klientům na základě smluvních vztahů. Hlavním cílem obchodních bank je co nejvyšší zisk¹⁰.

Jako příklad¹¹ uvádím, jak dopadl zisk v roce 2005 v našich největších tuzemských bankách. Největším tuzemským bankám se v roce 2005 mimořádně dařilo. Vyplývá to z auditovaných údajů, které zveřejnily ČSOB, Česká spořitelna a HVB Bank. ČSOB v roce 2005 téměř zdvojnásobila čistý zisk na 6,977 miliardy korun. O rok dříve přitom vydělala 3,59 miliardy korun. Celková aktiva největší banky na trhu v roce 2005 klesla o dvě procenta na 510,11 miliardy korun. Lidé měli ke konci roku na účtech u ČSOB uloženo 360,94 miliardy korun, což je o 31 miliard méně než v roce 2004. V roce 2005 ČSOB poskytla úvěry za 170,46 miliardy korun. O výsledcích podle českých účetních standardů informovala také Česká spořitelna. Ta vykázala k poslednímu prosinci 2005 předběžný čistý zisk ve výši 7,65 miliardy korun. Ve srovnání s rokem 2004 tak vzrostl o pět procent. Také HVB Bank si v roce 2005 polepšila. Předběžný auditovaný nekonsolidovaný čistý zisk banky za loňský rok činil 1,827 miliardy korun, což znamenalo meziroční nárůst ve výši sedmi procent. Nejúspěšnější bankou byla ovšem Komerční banka, které v roce 2005 mírně stoupl čistý zisk na 9,3 miliardy korun z předešlého roku 9,26 miliardy. Celkové výnosy Komerční banky byly 22,7 miliardy korun, což představuje zvýšení o 4,4 procenta. Banka loni vybrala více na úrocích i poplatcích.

V roce 2007 ČSOB klesl v pololetí konsolidovaný čistý zisk meziročně o 1,7 procenta na 5,97 miliardy korun. Po očištění o jednorázový výnos z loňského prodeje nemovitostí vzrostl zisk o 10,1 procenta. Loni totiž došlo

¹⁰ Základy bankovníctví str. 15

¹¹ www.Idnes.cz - Komerční banka byla loni nejziskovější, Zisky největších českých bank rostou

k prodeji nemovitostí za téměř miliardu korun. Tuto ojedinělou operaci tak banka ze svých výpočtů odsouvá, aby výsledky byly srovnatelné.

Ostatní velké banky čistý zisk v pololetí zvýšily, ČSOB přesto byla za šest měsíců nejziskovější tuzemskou bankou. Komerční bance stoupl v pololetí čistý zisk o 9,8 procenta na 5,29 miliardy korun. Česká spořitelna vydělala 5,23 miliardy korun, o 7,3 procenta více.

Aktiva banky se pomalu blíží k bilionu korun. Ke konci července hlásila nárůst o více než třináct procent na 926 miliard korun. Ze svého zisku, který přesáhl sedm a půl miliardy korun, banka zaplatila na daních 1,6 miliardy korun.

Na českém finančním trhu, můžeme obchodní banky *dle mého soudu* dělit podle toho jakou klientelu mají. Ta je dána zejména druhem produktů, které jednotlivé banky poskytují. Prakticky všechny obchodní banky můžeme dělit buď na universální banky¹² nebo specializované banky¹³. Banky se i při jejich universálním zaměření orientují na určitou část trhu. Z pohledu poskytování služeb to má vliv na výši nákladů a výnosů. Některé banky disponují rozsáhlou sítí poboček (např. spořitelny), získávají levné zdroje, jiné banky disponují specialisty v určitých oborech bankovníctví, ve kterých poskytují vysoce specializované služby a úvěrové prostředky si půjčují od jiných ústavů.

5. 1. Universální obchodní banky

Jak vyplývá z názvu, poskytují tyto banky širokou škálu bankovních služeb, včetně zahraničních bankovních obchodů. Obchodní, komerční banky uskutečňují bankovní obchody zejména pro soukromé podnikatelské subjekty, právnické i fyzické osoby.

Velký podíl na jejich obchodech zaujímá nákup krátkodobých a střednědobých vkladů a poskytování úvěrů.

¹² Základy bankovníctví str. 15

¹³ Základy bankovníctví str. 16

I mezi tímto druhem bank dochází k diferenciaci; rozhodující vliv mají velké obchodní banky s rozsáhlou sítí poboček. Zakládají dceřiné společnosti zaměřené na specializované činnosti (např. leasingové společnosti).

Obchodní banky regionálního charakteru mají rozsah působnosti omezen na určité území.

5. 2. Specializované banky

Jsou zaměřeny pouze na určitý druh bankovních služeb, obchodů, případně klientelu nebo obor podnikání. Mají omezenou bankovní licenci. Doplňují činnosti, které nejsou pro ostatní banky výhodné. Speciální banky se zaměřují na podporu některých sektorů ekonomiky (podpora exportu, malých a středních podniků, zemědělství apod.), přebírání problematických úvěrů (konsolidační).

K důležitým druhům specializovaných bank patří:

- *Stavební spořitelny*

Jsou to specializované instituce zabývající se pouze stavebním spořením. Přijímají účelové vklady a za předem daných podmínek poskytují cílené stavební úvěry na výstavbu nebo rekonstrukci bytu. Vzhledem k rozsáhlé státní podpoře stavebního spoření je tato oblast upravena speciálním zákonem č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření.

Rozsahu státní podpory a využívání stavebního spoření se zabýváme v příloze.

- *Hypotéční banky*

Hlavními produkty těchto bank jsou dlouhodobé úvěry jištěné zástavním právem na nemovitost. Obvykle mohou hypotéční úvěry poskytovat banky na základě speciálně udělené licence. Dlouhodobé finanční zdroje si banka obstarává vydáváním bankovních dluhopisů - hypotéčních zástavních listů a nákupem termínovaných vkladů. Ostatními bankovními obchody (např. vedení účtů, zprostředkování platebního styku) se v podstatě nezabývají.

5. 3. Spořitelny

Jsou to instituce specializující se na výběr vkladů od drobnější klientely. Přijímají úsporné vklady v různých formách a získávají primární finanční zdroje; k tomu mají zpravidla vybudovanu početnou síť poboček. Spořitelny tak disponují poměrně značným kapitálem, který mohou půjčovat na mezibankovním trhu. Spořitelny jsou ve své podstatě universálními bankami. V České republice je zástupcem tohoto typu bank Česká spořitelna, a.s., která má povolení zabývat se universální bankovní činností. Z tohoto pohledu ji lze zařadit i jako univerzální obchodní banku

5. 4. Úvěrová družstva

Úvěrová činnost těchto institucí je realizovaná svépomocí, zejména pro podporu vlastních členů. Působnost je omezena na menší území nebo okruh zakladatelů. Tyto instituce jsou zaměřeny na malé podnikatele, zemědělství, obchod, řemeslo, svobodná povolání.

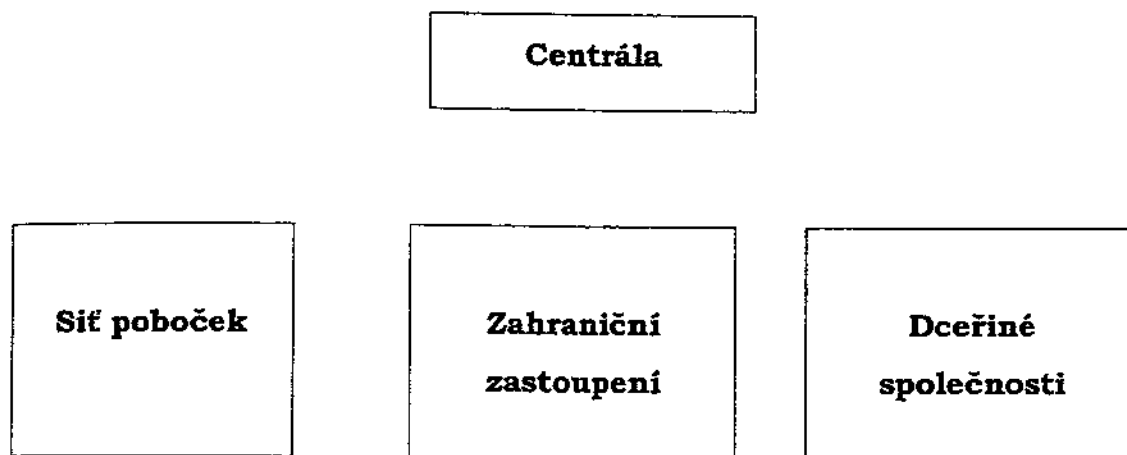
Jednotlivá družstva vytvářejí pro lepší využití svých prostředků ústředny.

U nás je činnost spořitelních a úvěrových družstev umožněna zákonem č. 87/1995 Sb., o Spořitelních a úvěrových družstvech, od roku 1996. Družstevní záložny nejsou podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, bankou. Podle zákona č. 87/1995 Sb., o Spořitelních a úvěrových družstvech, mají oprávnění k vykonávání přijímání vkladů a poskytování úvěrů svým členům, poskytování peněžních služeb (vedení účtů, obstarávání kreditních karet, ručení úvěrů), a také další služby (zprostředkování a obstarávání právních a poradenských služeb, nákup zboží, poskytování příspěvků a organizování činností na zdravotnictví, sociální a vzdělávací účely).

6. Organizační a řídicí struktura banky

Každá banka vytváří svoji vlastní organizační strukturu, která odpovídá jejím potřebám ve vztahu ke klientům. Jejím základem je síť

poboček, kde je realizována vlastní obchodní činnost. K zajištění některých speciálních aktivit zakládají banky dceřiné společnosti (např. investiční fondy). V takových případech se hovoří o finanční, bankovní skupině.

ČSOB je součástí Skupiny KBC, přičemž rozhodující vliv na řízení, resp. provozování podniku ČSOB vykonává přímo společnost KBC Bank NV, jejíž přímý a nepřímý podíl na základním kapitálu ČSOB činí 85,00 % k 30. 6. 2003.

7. Bankovní obchody

Podstata činnosti bank spočívá v zajištění plynulého pohybu peněz a kapitálu¹⁴. V této souvislosti plní banky v hospodářství tři hlavní funkce, které vyjadřují jejich specifické postavení jako podnikatelského subjektu:

- nákup a prodej kapitálu
- zajištění platebního styku
- obchody s cennými papíry

a) Nákup a prodej kapitálu

Banky přijímají různé druhy vkladů peněžních prostředků od obyvatelstva, podniků, jiných bank a dalších institucí. K tomu banka zřizuje

¹⁴ Základy bankovníctví str. 21

a vede účty. Z takto získaných prostředků banky poskytují klientům na druhé straně různé druhy úvěrů.

Každý věřitel má právo požadovat za zapůjčené peníze od dlužníka úroku (za to, že se vzdává dočasně dispozice se svými penězi). Banka realizuje **aktivní** (banka je věřitelem) a **pasivní** (banka je dlužníkem) obchody a tomu odpovídají aktivní a pasivní úroky. Rozdíl mezi výši aktivních a pasivních úrokových sazeb zůstává bance jako odměna za zprostředkování. Pro banku je úrokové rozpětí (**marže**) hlavním zdrojem příjmů, zisku. Banka musí nakupovat (vklady) levněji a prodávat (úvěry) draž. Banky proto nejsou zainteresovány na co nejvyšších úrokových sazbách, ale na co největším úrokovém rozpětí. Tato marže ale není jediným zdrojem zisku a nepředstavuje čistý výnos z obchodů.

b) Zajištění platebního styku

V oblasti platebního styku provádějí banky jménem a na účet svých klientů převody peněžních prostředků (příjem i platby). O tyto částky upravují zůstatky na vedených účtech. Bezhotovostní styk, který představuje převážnou část obchodů, využívají všechny subjekty vstupující na trh zejména pro jeho jednoduchost a bezpečnost. V celém objemu představují hotovostní platby malou část obchodů.

Zde je vhodné uvést, že poslanecká sněmovna i senát schválily vládní návrh zákona o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů. Nový zákon č. 254/2004 Sb., který bez ohledu na svůj značný význam má pouhých devět ustanovení, nabyl účinnosti dnem 1. 7. 2004.

Tento zákon stanoví, že platba v české nebo jakékoliv cizí měně se přepočte na měnu euro směnným kurzem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou a platným ke dni provedení platby. Do limitu se započítávají všechny platby v české i cizí měně, provedené týměž poskytovatelem platby témuž příjemci platby v průběhu jednoho kalendářního dne. Překračuje-li platba limit, je příjemce platby povinen na

výzvu poskytovatele platby sdělit bez zbytečného odkladu číslo účtu u peněžního ústavu, na který má být platba poukázána (§ 4 zákona). Tedy od částky 15 000 eur, což je při kurzu 30 korun za jedno euro 450 000 korun, vzniká poskytovateli platby povinnost provést platbu bezhotovostně. Záměrem je rozšířit identifikaci osoby u obchodu. Do limitu 15 000 eur se započítávají všechny platby, a to bez ohledu na měnu, provedené týmě poskytovatelem platby témuž příjemci platby v průběhu jednoho kalendářního dne. Existuje zde prostor pro platby částky od 15 000 eur ve dvou nebo více dnech. Lze také očekávat, že u běžných kupních smluv mezi kupujícími a prodávajícími bude tato možnost plateb ve dvou dílčích částkách přesahujících 15 000 eur využívána.

Tento zákon tedy bankám dal možnost většího výdělku na bankovních poplatcích, a to za účelem možnosti kontrolovat nezákonné platební transakce.

c) Obchody s cennými papíry

Banky vykonávají v této oblasti vlastní obchody i vystupují jako zprostředkovatel takových obchodů. Tedy obchodují s cennými papíry, investují do nich na burze i mimo ni, a to na vlastní účet nebo pro své klienty (emisní a burzovní obchody). Banky zajišťují pro své klienty komplexní služby – od emise cenných papírů až po obchodování s nimi. Dále zajišťují depotní obchody, jež v sobě zahrnují úschovu a správu cenných papírů i dalších předmětů (depozitní a trezorové služby). Za tyto služby obdrží banka jako odměnu opět bankovní poplatky.

7. 1. Členění bankovních obchodů

Podle mého názoru širě poskytovaných bankovních produktů a jejich různorodost způsobují, že je lze jen obtížně popsat v obecné poloze. Jak v teorii¹⁵ tak i v bankovní praxi, se můžeme setkat s řadou odlišných přístupů, které se liší volbou kritérií, časovým hlediskem apod.

¹⁵ Bankovníctví str. 57

Nejčastější členění bankovních obchodů je založeno na jejich zobrazení v bilanci banky. Na základě tohoto kritéria se dělí bankovní obchody na aktivní, pasivní a neutrální.

7.1.1. Aktivní bankovní obchody

Domnívám se, že v aktivních bankovních obchodech¹⁶ vstupuje banka do značně rizikového podnikatelského prostředí. Banka kromě toho, že se musí soustavně na jedné straně zabývat likviditou, musí na druhé straně vytvářet zisk a být rentabilní. Všechny uvedené faktory hrají roli při volbě aktiv. Obtíž její volby spočívá v tom, že neexistuje taková volba aktiv, která by zároveň zaručovala vysokou likviditu, nízké riziko a vysokou rentabilitu. Banka musí při volbě aktiv vždy něco obětovat a vhodnou volbou aktiv uvedené rozpory částečně řešit.

Nejvýznamnější skupinou jsou úvěry. Jsou také nejvíce rizikovým aktivem.

1. Bankovní úvěry

Bankovní úvěry jsou *podle mého názoru a názoru teorie¹⁷ rozhodující částí aktivních bankovních obchodů. V bankovní bilanci je možné úvěry sledovat na levé straně bilance.*

Možnost čerpání, přísliby úvěrů, včetně jejich využívání bývají v bankovní praxi označovány někdy termínem finanční facility. Různorodost finančních facilit a četnost kritérií způsobuje obtíže při členění úvěrů. Nejběžnějším kritériem členění úvěrů je jejich splatnost. Krátkodobé úvěry jsou poskytovány maximálně do tří let. Střednědobé od tří do pěti let a dlouhodobé od pěti a více.

1. Krátkodobé bankovní úvěry mají formu:

- a) kontokorentního úvěru

---

¹⁶ Bankovníctví str. 63

¹⁷ Bankovníctví str. 63

b) směnečných úvěrů

c) lombardního úvěru

a) Kontokorentní úvěr

Domnívám se, že pro kontokorentní úvěr¹⁸ je typické, že pokud si klient potřebuje co nejrychleji půjčit peníze na kratší dobu, může mu kontokorent dobře posloužit. Získání kontokorentu podle mého názoru neznamena nic jiného, než že mohu svůj osobní účet kdykoliv přečerpat do záporu a banka mi to toleruje. Svou povahou se jedná o krátkodobý úvěr, kde jeho výše může dosáhnout maximálně předem stanoveného limitu (úvěrového rámce). Ten je u každého klienta individuální a odráží jeho bonitu. Z vyčerpané částky úvěru (výše záporného zůstatku na účtu) si banka strhává úroky, které jsou vyšší, než je tomu u běžných spotřebitelských úvěrů, což plyne z vysoké pohodlnosti pro klienta.

V průměru se úroková sazba u kontokorentních úvěrů pohybuje okolo 14 procent. To je přitom výrazně méně, než je tomu u klasických kreditních karet, kde se průměr pohybuje okolo 22 procent ročně. Kombinace platební karty s kontokorentním úvěrem na účtu je *dle mého názoru* na první pohled hodně podobná kreditní kartě. Rozdíl však vedle úroků panuje také v době splatnosti obou úvěrových variant. U kreditní karty může být klient neustále v minusu, což se může zdát lákavé. Že tomu tak není, nejlépe vypovídají vysoké úroky, které si banka u kreditní karty strhává. V případě kontokorentu je tomu jinak. U kontokorentu totiž platí do roka a do dne. Jelikož nejdelší dobou, po kterou může být klient v rámci kontokorentního úvěru v záporu, je jeden rok. To ale platí jen u některých bankovních domů. Řada bank tuto maximální dobu zkrátila. Klient se může setkat i s dobou jen několika měsíců. Po uběhnutí lhůty je tak nutné záporný zůstatek na kontě vyrovnat. Jakmile tak klient učiní, může si zase z kontokorentu vybrat - může zase na svém účtu sklouznout do minusu. Od tohoto okamžiku pak začíná běžet nová lhůta pro vyrovnání

¹⁸ HN/Osobní finance - Kontokorent je nejrychlejší úvěr

záporného zůstatku. Získat povolení přečerpat konto nebývá problém, jak jsem měl sám možno poznat. Kontokorentní úvěr sice nelze považovat za zcela standardní součást bankovního konta, obvykle ale není velký problém tuto možnost od banky získat. Požadavky banky na klienta se stále snižují, a tak v řadě případů pro povolení přečerpání účtu stačí mít na kontě dlouhodobě kladný zůstatek a účet aktivně používat. Někdy dokonce kontokorent klient získá již při založení účtu. Částky úvěrových rámců ve většině případů nejsou nikterak závratné (desetitisíce korun), výhodou ale je, že klient nemusí dokládat svoje příjmy. Získání kontokorentu je tak rychlejší než vyřízení žádosti o spotřebitelský úvěr. Klient přitom u většiny bank neplatí nic za správu kontokorentu, náklady jsou spojené až s úroky při záporném zůstatku. Nezajištěný kontokorentní úvěrový rámec dnes nabízí téměř každý peněžní ústav, který poskytuje služby retailového bankovníctví. Jednotlivé banky se liší nejen ve výši maximálního možného limitu pro klienta a úročení úvěru, ale také ve vyžadovaných podmínkách, které musí zájemce splnit. Obecně platí, že čím lépe banka zná žadatele, tím vyšší kontokorentní úvěrový rámec klient získá.

b) Směnečné úvěry

Směnečné úvěry jsou založeny na existenci cenného papíru-směnky. Směnky se staly nejrozšířenějším nástrojem krátkodobých bankovních úvěrů. Toto využití směnek bylo také umožněno díky dokonalé právní úpravě. Právní úprava směnek, spolu se šeky, je obsahem zákona č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový. Směnky se staly předmětem obchodu i mezi bankami na peněžních trzích, jsou vystavovány při poskytování finančních půjček mezi různými právními subjekty, směnka je využívána i jako zajišťovací prostředek.

Druhy směnečných úvěrů

Směnečné bankovní úvěry lze rozdělit na dva základní: eskontní a akceptační úvěr. Oba úvěry mají své modifikace, negociační úvěr a ramboursní úvěr.

c) Lombardní úvěr

Podstatou lombardního úvěru¹⁹ je zajištění úvěru zástavou movité věci nebo práva. Nejrozšířenější formou lombardního úvěru je poskytnutí úvěru na zástavu cenných papírů. Úvěr je vhodný i pro dlužníka, protože nemusí cenné papíry prodávat. Cenné papíry nadále zůstávají v majetku dlužníka. Díky tomu zůstávají dlužníkovi zachovány i případné výnosy z cenných papírů (dividendy, úroky atd.). Určitou nevýhodou zástavy cenných papírů je možnost, že kursy zastavených cenných papírů mohou klesat a v tom případě klesá i zástavní hodnota úvěru. Nastane-li tato situace, žádá banka po dlužníkovi zvýšení zástavní hodnoty. Někdy může být lombardní úvěr poskytnut na směnky (tzv. směnečný lombard) nebo na zboží (zbožový lombard). V praxi některých zahraničních bank je využíván lombardní úvěr i na faktury a účetní pohledávky.

2. Střednědobé a dlouhodobé úvěry

Za střednědobé úvěry se všeobecně považují úvěry do doby splatnosti čtyř až pěti let. Úvěry s delší lhůtou splatnosti nad tuto hranici se považují za dlouhodobé. Nejčastějším účelem těchto úvěrů je pořízení základního majetku. Vedle získání kapitálu na rozsáhlé investice do základního majetku mají firmy potřebu získat úvěr k financování běžného majetku, ale také k jiným účelům, např. k financování bytové výstavby atd.

Nejčastější formy²⁰ střednědobých a dlouhodobých úvěrů jsou:

a) emisní půjčka

Je to způsob získání úvěru, kdy zájemce o úvěrové zdroje získává peněžní prostředky prostřednictvím emise obligací. Obligace jsou cenné papíry, u nichž se emitent zavazuje splatit úvěrový obnos a úroky vyplácet ve stanovených lhůtách.

---

¹⁹ Bankovníctví str. 71

²⁰ Bankovníctví str. 71

Ve většině případů se banky plně podílejí jak na technické stránce emise obligací, tak i na organizační stránce emise, tj. zajišťuje prodej obligací na primárním trhu. Díky své důvěryhodnosti má banka pro tuto činnost větší předpoklady.

Výhodou emisní půjčky je, že si lze tímto způsobem opatřit velké peněžní úvěrové zdroje díky tomu, že je úvěr rozptýlen do velkého počtu věřitelů.

b) hypotekární úvěr

Jde o poměrně velmi starou formu úvěru, známou již v antice. Jde o úvěr, který je poskytován na zástavu nemovitého majetku (hypotéky), zejména pozemků a staveb.

Při neschopnosti dlužníka splácet poskytnutý úvěr uhrazují se dlužné částky z výnosu z exekučního prodeje zastavené nemovitosti.

ČSOB zaznamenala na poli obchodních úvěrů velmi dobrých výsledků. Mezi klienty má rozpůjčováno 362 miliard korun, což znamená meziroční nárůst o třetinu. Nejdůležitějším z úvěrů stále zůstávají hypotéky, ve kterých má finanční ústav o dvacet miliard více, než loni. Následně jsou úvěry ze stavebního spoření. Těch si klienti vzali za 14,3 miliardy korun. Z poplatků a provizí banka za prvních šest měsíců roku dokázala získat 3,7 miliardy čistého.

7.1.2. Pasivní bankovní obchody

Pasivní bankovní obchody²¹ realizuje banka s cílem získat finanční zdroje. Tyto obchody se realizují zejména prostřednictvím tzv. deponitních bankovních produktů. Nejpoužívanějšími jsou:

1. Vklady
2. Emise bankovních dluhopisů

---

²¹ Bankovníctví str.58

1. Vklady

Nejčastější formou vkladů jsou:

- a) tzv. vklady na viděnou
- b) termínované vklady
- c) úsporné vklady

a) *Vklady na viděnou*

Vklady na viděnou jsou kdykoli splatné vklady klientů bez výpovědní lhůty. *Domnívám se*, že nejčastější formou vkladů na viděnou jsou především různé typy běžných (kontokorentních) účtů. Pro klienta představuje běžný účet nejlíkvinnější formu bankovního produktu, a naopak, pro banku nejméně stabilní zdroj peněžních prostředků. Běžné účty slouží pro klienty pro provádění bezhotovostního platebního styku. Peněžní zůstatky na běžném účtu mohou být klientem kdykoli čerpány. Vzhledem k této možnosti bývá úroková sazba velmi nízká. Je to pro banku významný zdroj levných peněžních prostředků.

Vlivem nízkého úročení se snaží majitelé těchto účtů udržovat zůstatky na těchto účtech pouze ve výši nezbytně nutné pro platební styk. Banky se naopak snaží udržet vyšší zůstatky na těchto účtech různými zvýhodněními či navazujícími službami (platební karty).

b) *Termínované vklady*

Termínované vklady²² jsou vklady na pevnou částku a jsou splatné k určitému předem stanovenému datu, a to buď uplynutím této stanovené lhůty nebo po řádném vypovězení smlouvy o termínovaném vkladu.

Domnívám se, že pokud jste majitelem finančního obnosu, který byste rád rozmnožil a nenechal jej jen ztrácet na hodnotě, pak jedna z nejlepších variant zhodnocení úspor je termínovaný vklad, či spořicí účet. Nesmíme však očekávat závratné zisky, rozhodně však získáme víc, než když necháte

²² www.ln.ihned.cz - Termínovaný vklad: proč ho (ne)mít

peníze pouze na běžném účtu nebo doma v kasičce. Otázkou ovšem zůstává, jak jsou tyto depozitní vklady výhodné.

Dle mého názoru, je klient české banky stále poměrně konzervativní, a proto je nepochybně doposud více jak polovina depozitních vkladů u bank uložena na termínovaných vkladech, spořicíích účtech či vkladních knížkách. Rozhodně k tomu přispívá i fakt, že výše zmíněné vklady jsou pojištěné, jak vyplývá ze zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.

Drtivá většina spořicíích účtů nemá výpovědní lhůtu. Naproti tomu termínovaný vklad lze uzavřít minimálně na dobu 7 dní, a tak jsou finanční prostředky snadno a celkem rychle dostupné. Oba produkty mohou sloužit jako rezervní úspory v případě neočekávaných výdajů a zároveň jsou lépe ochráněné proti inflaci než na běžném účtu.

Narozdíl od spořicíích účtů jsou termínované vklady uzavírány na předem stanovené částky začínajících u velkých bank (ČS, ČSOB, KB) na 5000 Kč a na stanovený termín (od 7 dní po několik let). Jakmile doba vkladu skončí, jsou finance převedeny podle klientova zadání (např. na běžný účet nebo na nový termínovaný vklad). U termínovaných vkladů je možné využít pro zhodnocování financí i jejich revolvingovou podobu. Vklady se obnovují po určené době (týden, měsíc, rok apod.). Vždy, když určené doba končí, může být vklad místo obnovy vypovězen a ukončen. Podobný mechanismus funguje i u spořicíích účtů s výpovědní lhůtou.

Některé banky mají ve své nabídce tzv. inteligentní spořicí účty (např. služba Raiffeisenbank Automatický převod). Klient si nastaví na běžném účtu limitní hranici svého zůstatku, a pokud stav účtu poklesne pod určenou mez, je zůstatek doplněn ze spořicího účtu. Překročí-li prostředky stanovený limit, jsou naopak převedeny na lépe úročený účet.

Vyšší úrokovou sazbu u obou produktů je možné získat v závislosti na delší výpovědní lhůtě či termínu uložení prostředků. Podstatnou úlohu hraje i pásmové rozdělení dle výše vkladu (do 50 tisíc Kč, do 150 tisíc Kč atd.). Banky mají tato pásma nastavena odlišně. Ještě jedno pozitivum tradiční spořicí produkty však mají - jsou bez poplatků. Nezaplatíte za zřízení, vedení,

ani platební transakce, maximálně snad za výpis. Což je *podle mého názoru* značná výhoda, jelikož výše bankovních poplatků je velmi vysoká. Nevýhodou naopak jsou ta kritéria, která vklad dělají výnosnější. To se dá říci nejvíce o délce fixace finančních prostředků, protože předčasný výběr bude pro majitele peněz znamenat především sankční poplatek, který je určen v procentech z objemu vkladu (nejčastěji se pohybuje mezi 1 – 1,5 %). Proto pro dlouhodobější investice je tak vhodnější využít jiné spořicí a investiční produkty (např. investice do podílových fondů, hypotečních zástavních listů nebo stavebního spoření).

V dnešní době podle vyjádření bankovních domů²³ zájem střadatelů o termínované vklady klesá a Češi přesouvají úspory do investičních produktů. Ze statistik plyne, že lidé od konce roku 2001 do června 2004 snížili objem peněz na termínovaných a spořicíh účtech o 37 procent. Podle zástupců bank jsou na vině nízké úrokové sazby.

c) Úsporné vklady

Úsporné vklady jsou peněžní prostředky vázané na úsporných účtech. O této skutečnosti vystaví banka doklad (např. vkladní knížku). Úsporné vklady slouží k dlouhodobějšímu uložení peněžních prostředků a nelze je tedy používat k běžnému platebnímu styku. U všech typů úsporných vkladů je možné v zásadě peněžní prostředky vyzvednout na požádání. Tato dispozice může být v některých případech omezena na sjednanou výpovědní lhůtu. Existují však vklady i bez výpovědní lhůty. Banky zpravidla umožňují vyzvednout klientovy vklady i před uplynutím výpovědní lhůty, banka si však sráží určitou část úroků. Dalším omezením může být i požadavek ze strany banky na zachování určité minimální výše zůstatku na účtu, pokud má být účet úročen dohodnutou úrokovou sazbou. V této oblasti bankovních produktů nabízejí banky v posledních letech širokou

---

²³ www.hn.ihned.cz - Češi už nechtějí termínované vklady

škálu různých variant. Rovněž jsou tyto produkty zaměřeny pro různé segmenty trhu (pro studenty, děti, atd.)

Výše úročení úsporných vkladů leží zpravidla pod úrovní termínovaných vkladů. Rovněž citlivost úrokových sazeb je nižší, než u termínovaných vkladů. Nižší úrokové sazby jsou zdůvodňovány vyššími náklady banky, vyšší mírou likvidity pro klienta a z toho vyplývající menší stabilitou tohoto peněžního zdroje pro banku.

2. Emise bankovních dluhopisů

Banky mohou získat peněžní zdroje emisí vlastních cenných papírů. Nejběžnější formou emitovaných cenných papírů jsou bankovní dluhopisy a vkladové listy²⁴.

Dluhopisy se mohou lišit jednak formou (dluhopisy listinné nebo zaknihované), jednak termínem splatnosti (od jednoho měsíce do několika let), a taktéž převoditelností (na jméno, na řad, na majitele).

Úročení dluhopisů je zpravidla stanoveno fixní úrokovou sazbou na celou dobu splatnosti. Nejčastěji mají dluhopisy mírně vyšší minimální úrokovou sazbu.

Vkladové listy jsou emitovány ve většině případů na majitele. Velmi často bývají vkladové listy pevně úročené a splatné v minimální hodnotě. Konstantní úrok je vyplácen pololetně nebo ročně. Jinou formou mohou být vkladové listy, u nichž jsou úroky vypláceny najednou při splatnosti cenného papíru, případně kdy vkladové listy jsou úročeny variabilně, tj. úrok je vkladateli postupně zvyšován. Základní právní úprava dluhopisů je obsažena v zákoně o cenných papírech²⁵ a v zákoně o dluhopisech²⁶.

Zvláštním druhem dluhopisů jsou hypotéční zástavní listy. *Domnívám se, že investoři, kteří hledají možnosti, jak bezpečně zhodnocovat svoje peníze, by je neměli opomíjet. Zanedbatelně nízké úrokové výnosy, které lze nyní získat u termínovaných vkladů v bankách, již neuspokojují ani*

²⁴ Bankovníctví str. 62

²⁵ Zákon o cenných papírech 600/1992

²⁶ Zákon o dluhopisech 190/2004

ty nejkonzervativnější investory. Je tak nutné hledat další alternativy. Hypoteční zástavní listy jsou dluhové cenné papíry, jejichž jmenovitá hodnota je plně kryta pohledávkami z hypotečních úvěrů. Tyto listy může emitovat jen banka, která k tomu má oprávnění od České národní banky.

Dle mého názoru jsou přednosti těchto cenných papírů jejich velká bezpečnost. Hypoteční zástavní listy jsou kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů, které jsou navíc zajištěny prostřednictvím zástavního práva k nemovitosti. Dvojití zajištění činí ze zástavních listů velmi bezpečnou investici. Zájemce o koupi jistě potěší také další přednost, a tou je osvobození od daně z příjmů. Úrokové výnosy (kupóny) spojené s hypotečním zástavním listem jsou osvobozeny od daně z příjmu. Na druhou stranu ale lidé nemohou u hypotečních zástavních listů očekávat přehnaně vysoké zhodnocení. Jestliže klient drží zakoupený zástavní list až do jeho dospělosti (splatnosti), roční zhodnocení se pohybuje mezi dvěma procenty. Jinak je tomu, když majitel svoje listy odprodá dříve, což může učinit kdykoliv a za aktuální tržní cenu. Zisk je pak dán počtem zinkasovaných kupónů a rozdílem mezi nákupní a prodejní cenou. V současné době jsou na trhu hypoteční zástavní listy ve jmenovité hodnotě deset tisíc korun. Minimálně si klient musí koupit alespoň tři kusy²⁷. Základní podmínkou pro nákup zástavních listů je aktivní majetkový účet klienta ve Středisku cenných papírů.

7.1.3. Neutrální obchody a služby

Neutrální (zprostředkovatelské) **obchody**²⁸ představují mimobilanční operace. Při těchto obchodech nevznikají dlužnické vztahy a neodrážejí se v bilanci; banky nezískávají ani neumísťují kapitál.

²⁷ FinWeb.cz - Hypoteční zástavní listy ocení investoři, kteří mají rádi jistotu

²⁸ Základy bankovníctví str. 27

Zisk je u neutrálních obchodů tvořen jednak kursovými rozdíly (obchody s valutami, devizami, drahými kovy), jednak různými poplatky (buď jako procentní podíl z obchodu nebo pevně stanovená částka).

K hlavním druhům neutrálních obchodů patří:

a) Zprostředkování platebního styku

Zprostředkování platebního styku (tuzemského i zahraničního) je důležitou činností bank, banka uskutečňuje denně velké množství platebních operací, zejména bezhotovostní, převodem na účtech. Banka vystupuje v těchto obchodech jako zprostředkovatel, na příkaz plátce a příjemce.

b) Devizové obchody

Devizovými obchody se rozumí aktivity bank, které se zaměřují na nákup a prodej deviz, tj. peněžních prostředků v cizí měně, které jsou na účtech bank a zahraničních platebních dokladů (směnky, šeky, akreditivy apod.).

Při platbách do zahraničí je nutno, aby dovozce měl měnu, ve které bude platit vývozci. Musí mít možnost nakoupit si potřebnou měnu ve stanoveném kursu k domácí měně.

V případě, že země nedisponuje dostatečnými devizovými prostředky, je nutno devizový trh regulovat.

c) Směnárenské obchody

Směnárenské obchody představují obchody, které se realizují zejména mezi bankami a fyzickými osobami v rámci turistického ruchu. Oproti devizovým obchodům se jedná o malé obchody. Předmětem těchto obchodů jsou valuty, tj. platné oběživo cizích států, papírové peníze a mince cizích států v hotovosti. Valuta je směňována za tuzemskou měnu na základě prodejního kursu uvedeného na kursovním lístku.

Stále většího významu, stejně jako v jiných oblastech, nabývají obchody realizované v jiných formách, zejména v různých druzích šeků. V současné době jsou nejrozšířenější formou šeků, tzv. eurošky, ec. šeky.

Eurošekový platební systém je založen na společném použití dvou dokladů (eurošeku a euroškové karty, která je jeho záruční kartou). Výhodou této formy je poměrně velká ochrana při ztrátě nebo krádeži.

d) Depotní obchody

Banky přijímají do úschovy různé cenné papíry, cenné předměty apod. Příkladem mohou být např. bezpečnostní schránky, které mohou klienti využívat na úschovu klenotů, drahých kovů, různých listin apod. Za tuto službu platí klient poplatek podle velikosti schránky a doby po kterou ji využívá.

e) Ostatní služby

K důležitým službám poskytovaným bankami patří poradenská a konzultační činnost v záležitosti peněz, cenných papírů a jiných finančních náležitostí.

Dle mého názoru otázkou zůstává, zda osoby, které chtějí od banky půjčit nebo naopak do banky vložit úspory, by neudělali lépe, kdyby tak učinili v zahraničí.

Odpovědí by mohlo být chování obyvatel českého pohraničí, kteří objevují v poslední době novou možnost jak ušetřit při nakládání s úsporami a penězi vůbec²⁹. Zatímco domácí banky zvyšují své poplatky a úroky jsou takové, že nepokryjí ani inflaci, ty samé služby lze jen o pár kilometrů dál získat za zlomek české ceny, a navíc na spoření i vydělat. Za vedení účtu sice osoby platí podle provedených operací od sedmdesáti do sto padesáti korun měsíčně, ale internetové bankovníctví mají zdarma, stejně jako výběry v rozsáhlé síti bankomatů. A navíc je zde většinou i výhodnější úroková sazba. Hlavní nevýhoda je spatřována v neustálém kontrolování kursu koruny, pro případ, kdy se vyplatí převádět peníze do např. Německa a kdy ne.

---

²⁹ hn.ihned.cz - Lidé v přhraničí objevují výhody německých bank

Cenové rozdíly přitom nejsou způsobeny tím, že by v zahraničí podnikaly jiné bankovní domy. Dokonce i účet u stejné banky v Německu vyjde obvykle levněji, než totožný produkt téže banky v Česku.

Nejen podle mě³⁰ je příčina v tom, že na našem trhu přetrvává v oblasti bankovních služeb určitý konservatismus, kterého banky zcela otevřeně zneužívají a neustále zvyšují platby. Např. banky nejprve lákaly klienty na internetové bankovníctví, aby snížily své náklady. V zápětí ale zdrazily poplatky, aby zvýšily své příjmy. Což mi připadá jako nehoráznost a myslím, že dřív nebo později bude lidí s účty v Německu nebo jiných cizích státech přibývat.

Zatímco se podnikatelé chystají své peníze stále častěji přesunovat za hranice, u běžných kont podobný vývoj zatím zřejmě nehrozí. Důvodem jsou vysoké poplatky za mezinárodní platby. Ukládat české koruny v eurech do německých bank se vyplatí jen těm, kteří to mají takřkajíc za rohem a je jim jedno, mají-li jet deset kilometrů do české banky nebo 15 do německé.

I když jsme od roku 2004 členem Evropské unie, nejsme součástí měnové unie. Převody peněz do Čech tak jsou brány jako mezinárodní platba a zatíženy vysokou procentuální sazbou. Například klasické inkaso za běžné služby se z účtu v Německu nebo Rakousku může české rodině výrazně prodražit.

8. Bankovní dohled

Bankovní dohled byl poprvé svěřen Státní bance československé v roce 1991 jako úplně nový institut.

Základní rámec bankovního dohledu byl položen v letech 1991 - 1993. Tato etapa je charakterizována, jako liberální rozvoj bankovního sektoru vycházejícího z podporované poptávky po bankovních službách v souvislosti s transformací hospodářství na tržní systém. Pokud bychom tuto etapu porovnali s rokem 1990, došli bychom k závěru, že pod pravomocí Státní

³⁰ hn.ihned.cz - Lidé v příhraničí objevují výhody německých bank - Václav Dučinský, předseda Sdružení podnikatelů Poohří

banky československé působilo na trhu pouze několik málo bank, a to Česká spořitelna, Slovenská spořitelna, Všeobecná úvěrová banka, Československá obchodní banka, Živnostenská banka a Investiční banka. Naproti tomu v roce 1993 dosáhl počet bank již čísla 52.

Počáteční etapa je charakteristická jejím nedostatečným legislativním zázemím, nedostatkem odborníků. Organizační struktura bankovního dohledu prošla hledáním optima z pohledu umístění v organizaci Státní banky československé a sdílení kompetencí na federální a republikové úrovni.

Vzhledem k potřebám byla primární pozornost v této době věnována právním předpisům a licenčním postupům. V roce 1992 vstoupil v platnost nový zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, kterým byl vytvořen základní rámec pro podnikání bank a bankovního dohledu v nových podmínkách. S pomocí zahraničních expertů, byla vytvořena a zavedena základní pravidla pro vstup do odvětví a omezovací limity pro banky, a tím se zde vytvořily pravidla pro vznik bank a omezení nadměrných bankovních rizik. Ovšem bankovní dohledu v jednotlivých bankách nedosahoval potřebné kvality a rovněž tak frekvence. Byl rovněž komplikován nepřesně stanovenými kompetencemi dohledu na federální i republikové úrovni.

Začátek druhé etapy můžeme umístit do roku 1994, kdy již lze hovořit o kvalitativním rozvoji bankovního dohledu. Tato etapa byla doprovázena negativními dopady v bankovním sektoru, zejména výrazným zhoršením kvality aktiv většiny bank. Příčinu lze především spatřovat v nestabilních podmínkách transformující se ekonomiky, ale i bank samotných, jakož i v rozšíření nekalých praktik, vedoucích ve svých důsledcích k bankovním kolapsům.

V roce 1994 byla provedena dílčí reorganizace, byly zdokonaleny metody práce jak v rámci dohledu na dálku, tak dohledu na místě. Zvýraznění úlohy bankovního dohledu bylo reakcí na potřebu ověřit skutečnou situaci v jednotlivých bankách vzhledem k rostoucím problémům

ve skupině malých bank. Postupně se podařilo stabilizovat pracovníky bankovního dohledu a také zajistit jejich kvalifikační růst. Tato etapa byla pro bankovní dohled velmi náročná. Bylo potřeba nastavit možnost individuálních řešení u jednotlivých případů včetně dopadů do personální oblasti bankovního dohledu.

Myslím si, že v této etapě taktéž došlo k vytvoření takových pravidel, metod a postupů, které vytvořily dá se říci solidní základnu pro bankovní dohled a jeho další rozvoj v budoucnosti.

Třetí etapu lze vsadit do roku 1997, kdy došlo k posílení jednotlivých útvarů bankovního dohledu. Byl oddělen dohled na dálku od dohledu na místě vytvořením specializovaných týmů u každého odboru bankovní inspekce. Došlo ke zrušení licenčního oddělení a soustředění veškerých aktivit bankovního dohledu souvisejících s činností již povolených bank do odborů bankovního dohledu, které zajišťovaly i řízení o žádostech o udělení nových povolení působit jako banka. Došlo k rozdělení odboru zajišťujícího praktický dohled na čtyři odbory se shodnou organizační strukturou a k vytvoření rovnocenných skupin bank supervizovaných těmito odbory.

Poslední etapa vývoje bankovního dohledu nastupuje, dnem 21.2. 2006, kdy prezident republiky Václav Klaus podepsal zákon, který umožnil integrovat dohled nad finančním trhem do České národní banky. Počínaje 1. dubnem (účinnost zákona) převzala Česká národní banka agendu Komise pro cenné papíry (KCP), Úřadu pro dozor nad pojišťovnictvím a penzijním připojištěním (ÚDPP) a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami (ÚDDZ). Vznikl tak jednotný dohled nad finančním trhem v ČR, jehož přínosem budou dle mého názoru zejména nižší náklady pro stát i finanční instituce a zkvalitnění dohledu. Dle guvernéra české národní banky spojení dozorových institucí do jednoho funkčního celku odráží vývoj na finančním trhu, kde rovněž dochází ke koncentraci jednotlivých odvětví do skupin a větších konsolidačních celků³¹.

³¹ Integrace dohledu nad finančním trhem 3.2.2006 – www.Patria.cz

Spolu s integrací dohledu došlo s účinností od 1. dubna 2006 i ke změnám v procesu přípravy právních předpisů upravujících finanční trh. Odpovědnost za přípravu zákonů v oblasti finančního trhu byla svěřena Ministerstvu financí, což představuje výraznou změnu oproti dosavadnímu stavu, kdy návrhy zákonů v oblasti bankovního práva připravovala Česká národní banka.

Česká národní banka se na přípravě zákonů nadále podílí ve formě expertní spolupráce. Návrhy prováděcích právních předpisů pro všechny sektory finančního trhu bude naopak připravovat Česká národní banka za expertní spolupráce Ministerstva financí. Jako poradní orgán bankovní rady České národní banky byl po 1. dubnu 2006 zřízen Výbor pro finanční trh. Výbor je složen ze sedmi členů, z nichž tři jsou voleni rozpočtovým výborem poslanecké sněmovny na návrh profesních asociací působících na finančním trhu, dva jsou jmenováni ministrem financí; dále je členem výboru finanční arbitř a jeden z členů bankovní rady České národní banky. Toto pestré složení má zajistit, aby byla ve výboru zohledněna celá škála odborných názorů a zájmů trhu, státu i spotřebitelů. Na této platformě budou diskutovány obecné koncepční otázky dohledu nad finančním trhem, nové trendy v této oblasti a případné systémové problémy při výkonu dohledu. Výbor se má vyjadřovat ke zprávě o výkonu dohledu, kterou bude Česká národní banka každoročně předkládat vládě a Parlamentu.

Integrace dohledu do České národní banky je výsledkem spolupráce všech zainteresovaných institucí – České národní banky, Ministerstva financí ČR, Komise pro cenné papíry a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Logisticky komplikovaný proces řeší projektový tým a realizační tým, jejichž úkolem je zabezpečit celý proces zejména po stránce organizační, provozní a technické. V současné době řeší realizační tým mj. majetkové a provozní vztahy a technicko-bezpečnostní problematiku. Zároveň probíhá postupné přebírání archivní a spisové agendy.

Informování veřejnosti dle guvernéra České národní banky nebude sloučením dohledů nijak omezeno.³² Informace týkající se dohledu nad pojišťovnami, penzijními fondy a družstevními záložnami budou k dispozici na webu České národní banky pod záložkou dohled nad finančním trhem.

Dle mého názoru je potřeba zvýšená pozornost také problematice propojení informačních systémů. Jejich bezchybná funkčnost je pro činnost sjednoceného dohledu klíčová.

Organizační struktura ČNB bude od 1. dubna rozšířena o dvě nové sekce (sekce jsou přímo odpovědné bankovní radě, tedy BR-1): sekci regulace a dohledu nad kapitálovým trhem a sekci regulace a dohledu nad pojišťovnami. Dohled nad penzijními fondy, který doposud vykonávaly Ministerstvo financí ČR i Komise pro cenné papíry, bude sjednocen do sekce regulace a dohledu nad kapitálovým trhem a dohled nad družstevními záložnami se stane součástí stávající sekce bankovní regulace a dohledu.

Česká národní banka by ovšem v rámci superdohledu měla neustále mít na zřeteli varovný příklad, jak by neměla integrace dozoru nad finančním trhem vypadat. Tento příklad představuje vznik britského regulátora FSA v roce 1997. V prvním roce činnosti klesla jeho efektivita na 30%.

8. 1. Definice bankovního dohledu

Podle mého názoru je tedy jednou ze základních podmínek pro fungování ekonomiky důvěryhodnost a stabilita bankovního sektoru. Tuto stabilitu nelze zajistit pouze tržními mechanismy, proto je činnost bank regulována velkým množstvím omezujících a příkazujících pravidel, především v podobě právních předpisů (tzv. **bankovní regulace**). Dozor nad dodržováním těchto pravidel a vyvozování důsledků z jejich porušení je pak nazýván **bankovním dohledem**³³. Jak se mi podařilo zjistit pod termín "bankovní dohled" se často také zahrnuje bankovní regulace. Dohled nad prováděním bankovních činností podle zákona č. 6/1993 Sb., o České

³² Integrace dohledu nad finančním trhem 3.2.2006 – www.Patria.cz

³³ www.CNB.cz

národní bance, spočívá v „péči“ o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v České republice. Pod tímto obecně definovaným posláním se rozumí především **podpora zdravého rozvoje, tržní disciplíny a konkurenceschopnosti bank, předcházení systémovým krizím, posilování důvěry veřejnosti v bankovní systém a ochrana drobných klientů bank.**

Je pravdou, že komerční banky představují páteř národního platebního styku. Ten musí být bezpodmínečně bezporuchový a jeho průběh musí být bezpečně zajištěn. Je proto v zájmu všech subjektů dané ekonomiky, aby byla pokud možno vyloučena jakákoliv ohrožení bank a bankovníctví.

Domnívám se, že v první řadě je důležité zachovávat důvěru veřejnosti v bankovní systém, společným cílem je chránit prostředky vkladatelů a v případě bankrotu banky minimalizovat ztráty, které má absorbovat Fond pojištění vkladů. Ochrana vkladatele je velice důležitým prvkem zachovávání důvěry v bankovní systém. Dalším cílem bankovního dohledu je podporovat účinný a soutěže schopný bankovní systém, který reaguje na potřebu veřejnosti, týkající se vysoce kvalitních finančních služeb za přiměřenou cenu. Bankovní dohled se také snaží zajistit dodržování obecně závazných právních předpisů.

Na druhou stranu *si myslím*, že cílem bankovního dohledu naopak není zabránit kolapsu každé jednotlivé banky, nahrazovat funkci policie a dalších orgánů činných v trestním řízení nebo vyřizovat stížnosti klientů na banky. Za řízení a finanční výsledky bank je odpovědný především její management. Kontrolu provádí dozorčí rada a valná hromada akcionářů. Orgány banky odpovídají za funkčnost vnitřních kontrolních mechanismů a řízení rizik v bance. Samozřejmě bankovní dohled provádí následnou kontrolu zaměřenou na dodržování stanovené regulace, která však nemůže sama o sobě zabránit uzavření ztrátových obchodů bankami. Je však povinen při zjištění nedostatků zasáhnout svými nástroji, kterými může být i odnětí bankovní licence nebo zavedení nucené správy.

8. 2. Pravomoci bankovního dohledu

Bankovní dohled je v České republice věcně i institucionálně součástí České národní banky. Je pod gescí vrchního ředitele, který je zároveň členem bankovní rady České národní banky a řízen je ředitelem sekce bankovní regulace a dohledu. Jeho práva a povinnosti vymezuje zákon č. 6/1993Sb., o České národní bance, a zákon č. 21/1992 Sb., o bankách.

Podle těchto zákonů bankovní dohled resp. Česká národní banka uděluje licence, vydává souhlasy před nabytím kvalifikované účasti na bance, vydává předchozí souhlasy - k uzavření smlouvy o prodeji podniku nebo jeho části, k fúzi banky, ke snížení základního kapitálu, k usnesení valné hromady, že banka nebude nadále vykonávat bankovní činnosti, schvaluje seznam akcionářů před konáním valné hromady, stanovuje kvantitativní a kvalitativní požadavky. Taktéž vykonává dohled nad činností bank, poboček zahraničních bank, spořitelních a úvěrních družstev, institucí elektronických peněz, poboček zahraničních institucí elektronických peněz a jiných osob, které vydávají elektronické peníze, podle zvláštních právních předpisů a nad bezpečným fungováním bankovního systému, osobami, o nichž tak stanoví zvláštní právní předpisy upravující oblast podnikání na kapitálovém trhu, činnosti pojišťoven, zajišťoven, penzijních fondů a dalších osob působících v oblasti pojišťovnictví a penzijního připojištění podle zvláštních právních předpisů, bezpečným, spolehlivým a efektivním fungováním platebních systémů podle zvláštního právního předpisu, činností jiných osob, které mají povolení podle zvláštních právních předpisů.

Dále podle § 44 odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, výkon bankovního dohledu zahrnuje i rozhodování o žádostech o udělení licencí, povolení a předchozích souhlasů podle zvláštních právních předpisů, kontrolu dodržování podmínek stanovených udělenými licencemi a povoleními, kontrolu dodržování zákonů, jestliže je k této kontrole Česká národní banka tímto zákonem nebo zvláštními právními předpisy zmocněna,

a kontrolu dodržování vyhlášek a opatření vydaných Českou národní bankou, získávání informací potřebných pro výkon dohledu podle zvláštních právních předpisů a jejich vymáhání, ověřování jejich pravdivosti, úplnosti a aktuálnosti, ukládání opatření k nápravě a sankcí podle tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, řízení o správních deliktech a přestupcích.

Bankovní dohled však nemá právo zasahovat do obchodních rozhodnutí banky a do jejího řízení, které je ve výlučné kompetenci managementu banky, případně též dozorčí rady. Bankovní dohled se pouze snaží prostřednictvím jím vydávaných pravidel obezřetného podnikání bank, důsledným monitoringem na dálku i na místě a vhodnými nápravnými opatřeními usměrňovat činnost bank tak, aby nedocházelo k aktivitám, které by mohly poškodit zájmy klientů bank a stabilitu bankovního systému jako celku.

Dalším důležitým příspěvkem ke zlepšení legislativního rámce bankovního sektoru bylo *podle mého názoru* přijetí tzv. velké a malé novely z roku 1998. Tyto novely posunuly pravidla platná pro bankovní sektor a bankovní dohled o něco blíže k standardům platným v EU. Obecně lze říct, že došlo ke zvýšení transparentnosti vlastnické struktury bank a transparentnosti bankovních činností. Novely řeší majetkové a personální propojení bank a podniků, systém pojištění vkladů i pravomoc bankovního dohledu ovlivňovat strukturu akcionářů bank. Rozhodující krok k plné harmonizaci bankovní legislativy s právem ES/EU představuje novela zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, (pro svůj účel dostala přívlastek harmonizační novela). Do novely byly promítnuty ustanovení směrnic ES/EU, další nutné směrnice budou zapracovány do prováděcích předpisů. Po této novelizaci je zákon o bankách již plně slučitelný s právem ES.

Domnívám se, že představa, že bankovní dohled jako všemocnou institucí, která smí bance odebrat licenci, kdykoliv se jí něco nelíbí na její činnosti, může být pro nezasvěceného laika docela svůdná. I když se většina z nás cítí být zkušenými zahraničními bankéři, dobře obeznamenými

s českým trhem, pak bychom měli taktéž vědět, že zánik banky často znamená zásadní zásah státní moci do soukromého vlastnictví. Každý takový krok proto musí být vždy po právní stránce perfektně odůvodněný. Český právní řád respektuje právo na soudní přezkoumání všech rozhodnutí učiněných ve správním řízení, což znamená i eventualitu jejich zrušení, kdyby soud došel k závěru o porušení zákona. V genetickém kódu odpovědnosti za výkon bankovního dohledu je proto uloženo i povědomí, že sebenepatrnější právní pochybení bude problémovou bankou využito proti regulátorovi, byť by to bylo třeba i v posledních minutách její urputně hájené existence.

Součástí českého právního prostředí je i povinnost bankovního dohledu vypořádat se s všemi námitkami banky proti protokolu z dohlídky, byť by z nich sebevíc čísel úmysl zdržovat danou kauzu. Nezasvěceným z nás by se proto mohlo občas zdát, že „boží mlýny melou jen velmi pomalu“. Naštěstí ale musím také ještě dodat, že „melou jistě“ a praxe to potvrzuje. Zdržovací taktiky ještě nikdy nevyvedly banku z obtíží, pokaždé však byly dostatečně účinné, aby agónii problémové banky prodloužily a problémy dále vyostřily. Tato práce nemůže jít do technických detailů, na nichž bych ilustroval, že jedna věc je nějaký problém obecně registrovat a zcela jiná věc dospět k závěru, že naplněna jsou ta ustanovení zákona o bankách, která opravňují přistoupit k zahájení správního řízení o odebrání bankovní licence. Proto uvádím jen jeden příklad z mnoha.

Např. úvěry, které Union banka poskytla svým spřízněným společnostem. Problém s těmito úvěry zde dlouhodobě přetrvával, z regulatorního hlediska se však nepodařilo prokázat pokles kapitálové přiměřenosti pod kritickou mez. Nikoli tedy politikaření, nýbrž respekt k zákonu znemožňoval České národní bance dřívější zásah. *Já osobně si myslím, že pro bankovní dohled je taktéž typické, že z povahy věci se o své poznatky nemůže dělit s veřejností. Neexistuje banka, kterou by nepoložila ztráta důvěry, třeba i nezasloužená. Únik informací o možných problémech banky by mohl snadno vyvolat*

likvidační nájezdy "runy" vkladatelů, přestože by pro takovou paniku nemusel existovat žádný pádný důvod. K profesi bankovního dohledu proto patří i uklidňování veřejnosti a otupování zjitřených emocí, pokud jsou náznaky jejich šíření. Vrcholný představitel České národní banky přirozeně nesmí lhát, má však právo neříkat plnou pravdu, neboť by tak mohl dát znamení k pustošivému nájezdu na banku. Připomenout v této souvislosti je důležité například vyjádření bývalého guvernéra Josefa Tošovského³⁴ z roku 1995, že 95 procent bankovního sektoru je zdravých, ačkoliv do roka po tomto vyjádření zaniklo osm českých bank. Pro osvěžení paměti, tento výrok chtěl sdělit veřejnosti, že počet krachujících bank je sice relativně vysoký, stále se však jen jedná o lokální segment bankovního sektoru s nevýznamným podílem na trhu. Takže to byl výrok pravdivý. Někdo se také může pozastavovat nad výrokem současného guvernéra Zdeňka Tůmy z léta 2002, který tehdy řekl, že český bankovní sektor je v historicky nejlepším stavu. Tento výrok oceňoval ozdravení českého bankovního sektoru po dokončené privatizaci velkých bank a pokrok v probíhající integraci bývalé IPB do ČSOB. Takže to byl opět výrok pravdivý, třebaže veřejnosti nemohlo být sděleno, že bolavým místem zůstává nelepšící se situace Union banky.

Někdo by se mohl snažit za každou cenu namluvit občanům, že bankovní dohled vůbec nezvládá své poslání a že Česká národní banka nevyvíjela tlak na rychlejší privatizaci bank, ačkoliv je evidentní, že navýsost politické rozhodnutí privatizovat státní majetek má v kompetenci jediné vláda. Česká národní banka dokonce vydala opatření, jež uložilo bankám vytvořit opravné položky ke ztrátovým úvěrům jistěným nemovitostmi. Tomuto opatření bývalo na jedné straně vytýkáno, že způsobilo šok v požadavcích na objem rezerv a opravných položek, na druhé straně však nastavilo tehdejší vládě zrcadlo, v němž se odráželo nevalné zdraví státem vlastněných bank, a tím i vyzývalo neotálet s jejich privatizací.

---

³⁴ www.Přítomnost.cz - Pan Někdo to rád horké

likvidační nájezdy "runy" vkladatelů, přestože by pro takovou paniku nemusel existovat žádný pádný důvod. K profesi bankovního dohledu proto patří i uklidňování veřejnosti a otupování zjitřených emocí, pokud jsou náznaky jejich šíření. Vrcholný představitel České národní banky přirozeně nesmí lhát, má však právo neříkat plnou pravdu, neboť by tak mohl dát znamení k pustošivému nájezdu na banku. Připomenout v této souvislosti je důležité například vyjádření bývalého guvernéra Josefa Tošovského³⁴ z roku 1995, že 95 procent bankovního sektoru je zdravých, ačkoliv do roka po tomto vyjádření zaniklo osm českých bank. Pro osvěžení paměti, tento výrok chtěl sdělit veřejnosti, že počet krachujících bank je sice relativně vysoký, stále se však jen jedná o lokální segment bankovního sektoru s nevýznamným podílem na trhu. Takže to byl výrok pravdivý. Někdo se také může pozastavovat nad výrokem současného guvernéra Zdeňka Tůmy z léta 2002, který tehdy řekl, že český bankovní sektor je v historicky nejlepším stavu. Tento výrok oceňoval ozdravení českého bankovního sektoru po dokončené privatizaci velkých bank a pokrok v probíhající integraci bývalé IPB do ČSOB. Takže to byl opět výrok pravdivý, třebaže veřejnosti nemohlo být sděleno, že bolavým místem zůstává nelepšící se situace Union banky.

Někdo by se mohl snažit za každou cenu namluvit občanům, že bankovní dohled vůbec nezvládá své poslání a že Česká národní banka nevyvíjela tlak na rychlejší privatizaci bank, ačkoliv je evidentní, že navýsost politické rozhodnutí privatizovat státní majetek má v kompetenci jediné vláda. Česká národní banka dokonce vydala opatření, jež uložilo bankám vytvořit opravné položky ke ztrátovým úvěrům jištěným nemovitostmi. Tomuto opatření bývalo na jedné straně vytýkáno, že způsobilo šok v požadavcích na objem rezerv a opravných položek, na druhé straně však nastavilo tehdejší vládě zrcadlo, v němž se odráželo nevalné zdraví státem vlastněných bank, a tím i vyzývalo neotálet s jejich privatizací.

³⁴ www.Přítomnost.cz - Pan Někdo to rád horké

Na internetu jsem našel článek³⁵ osoby, která se nepodepsala. Tato osoba přišla s tezí o stoprocentní míře neúspěšnosti bankovního dohledu. Tento někdo vědomě opomíjí takové faktory, jako třeba nezkušenost nově se rodících bankovních manažerů konfrontovaných s obrovským nárůstem poptávky po bankovních službách, nadstandardní rozsah nejistot v prostředí prodávajícím historickou systémovou změnu či obtížnou vymahatelnost práva lopotně klopýtající za kriminálními praktikami některých novopečených „podnikatelů“. Také bankovní dohled začínal prakticky z ničeho, a proto je vysoce zavádějící představa, že lze nejprve předem vytvořit jakýsi dokonalý regulační rámec a poté do něj vpustit reálné subjekty. Na tento článek reagoval guvernér České národní banky Zdeněk Tůma slovy: „Snad s výjimkou bývalého východního Německa takto realita nefungovala v žádné transformující se ekonomice.“ Dokonalá absence těchto nezpochybnitelných pravd v úvahách pana Někdo mi tak připomíná hony a soudy na čarodějnice, které neměly za cíl přezkoumat vinu či nevinu nebohých žen, ale postupovat podle předem připraveného scénáře k jejich upálení.

Pan Někdo končí svůj článek vyjádřením svého znepokojení nad možností, že by Česká národní banka mohla rozšířit své dozorové pravomoci i na další oblasti finančního trhu. Naštěstí jsou zde i jiné hodnotící autority, které takovému znepokojení nepropadají. Například Mezinárodní měnový fond spolu se Světovou bankou prověřil fungování dohledu nad bankami v rámci náročné procedury FSAP (Financial Stability Assessment Programme) s poměrně lichotivým výsledkem pro Českou národní banku. V hodnotících zprávách Evropské komise ani jednou nezazněla kritika na adresu České národní banky za pomalou či chybovou harmonizaci bankovní legislativy s evropským právem.

---

³⁵ www.Přítomnost.cz - Pan Někdo to rád horké

8. 3. Pravidla obezřetného podnikání

Bankovní dohled stanoví rámec pro obezřetné podnikání bank a kontroluje jeho dodržování. Činnost bank podléhá zákonu č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění. Na základě zmocnění v tomto zákoně Česká národní banka vydává opatření a vyhlášky, které obsahují podmínky pro vstup do bankovního sektoru a obezřetnostní pravidla v jednotlivých oblastech podnikání bank (legislativní základna).

Předpisy obezřetného podnikání:

Konsolidace, kapitálová přiměřenost, úvěrová angažovanost

Licencování a souhlasy

Řízení rizik

Kvalita aktiv

Ostatní

8.3.1. Konsolidovaný dohled

Banky působící na českém bankovním trhu se angažují i v ostatních oblastech finančních služeb formou vytváření finančních skupin zahrnujících např. pojišťovnu, penzijní fond, investiční společnost, investiční fondy, finanční leasingovou společnost, faktoringovou společnost aj. Výsledky hospodaření všech společností ve skupině se mohou vzájemně ovlivňovat nejenom pozitivně, ale i negativně, proto je *podle mého názoru* nezbytné monitorovat celou skupinu společností. To je úkolem konsolidovaného dohledu, který sleduje a reguluje rizika, kterým je banka vystaven právě svojí účastí ve finanční skupině. Proto jsou některá pravidla obezřetného podnikání (zejm. kapitálové přiměřenosti, angažovanosti a vnitřního kontrolního systému) uplatňovaná též na skupinu jako celek.

V České republice je konsolidovaný dohled prováděn nad bankovními skupinami, tj. skupinami, v jejichž čele stojí banka, a nad skupinami, v jejichž čele stojí jiná finanční instituce (finanční holdingová společnost)

nebo nefinanční instituce (smíšená holdingová společnost). Vzhledem k tomu, že ve finančním sektoru působí ve velké míře i subjekty kontrolované zahraničními vlastníky, velký význam má i spolupráce se zahraničními regulátory.

Efektivnější a důslednější kontrolu finančních skupin působících v České republice si politici slibují od zákona č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech. Tento zákon by měla zlepšit dozor nad bankami, pojišťovnami a obchodníky s cennými papíry, kteří jsou součástí finanční skupiny. Podle informací, které jsem našel na internetu, vnikají na finančních trzích v poslední době velké skupiny, které poskytují služby v různých oblastech. Státní dozor na to musí reagovat, protože pokud by tyto finanční konglomeráty musely čelit finančním potížím, mohly by vážně destabilizovat finanční systém a poškodit vkladatele, pojištěné a investory. Návrh zákona připravilo ministerstvo financí podle předpisů Evropského společenství, a to směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/87/ES ze dne 16. prosince 2002 o doplňkovém dozoru nad úvěrovými institucemi, pojišťovnami a investičními podniky ve finančních konglomerátech, a kterou se mění směrnice Rady 73/239/EHS, 79/267/EHS, 92/49/EHS, 92/96/EHS, 93/6/EHS, 93/22/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/78/EHS a 2000/12/ES. V ČR působí více finančních skupin, pouze PPF je však ryze česká.

Cílem tohoto zákona také je, aby si regulátoři mezi sebou vyměňovali informace a nechtěli je od skupiny vícekrát. Dozorové orgány mají sledovat kapitálovou vybavenost, rizika nebo operace bank, pojišťoven a obchodníků s cennými papíry uvnitř skupiny.

Čeští regulátoři by měli další země EU informovat také o činnosti zahraničních skupin v ČR, například o francouzské Sociétés Générale, která vlastní Komerční banku.

V České republice i mnoha dalších zemích se slučují dozorové orgány, a to také z důvodu, že se firmy z různých sektorů v posledních letech

zformovaly do velkých finančních skupin. Ideálním řešením je tedy jediný dozor nad celým konglomerátem.

Vedle zákona č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech, existuje již od 3. července 2002 vyhláška České národní banky č.333/2002 Sb., kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládajících osob na konsolidovaném základě.

Smyslem této vyhlášky je sledování a regulace rizik u konsolidačních celků, jejichž součástí je banka, za účelem omezení rizik, kterým je banka vystavena z hlediska její účasti v konsolidačním celku. Nenahrazuje však dohled na individuálním základě. Podrobně upravuje požadavky na informace za jednotlivé členy konsolidačního celku, vymezuje pojem regulovaného konsolidačního celku a stanovuje pravidla obezřetného podnikání pro tyto regulované konsolidační celky. Dále stanovuje pravidla propočtu kapitálové přiměřenosti, zahrnující úvěrové a tržní riziko, a hrubé angažovanosti pro regulované konsolidační celky, a podmínky, za kterých může banka používat svoje vlastní modely pro stanovení kapitálových požadavků k tržnímu riziku.

8.3.2. Kapitálová přiměřenost bank

Základní oblastí bankovního dohledu však i nadále zůstává dohled nad jednotlivými bankami, tj. dohled na individuálním základě. Proto zde bylo dne 3. července 2002 vydáno opatření České národní banky č.2 o kapitálové přiměřenosti bank a dalších pravidlech obezřetného podnikání na individuálním základě.

Opatření zajišťuje soulad mezi propočtem kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti a dalších parametrů obezřetného podnikání na konsolidovaném základě s propočty na individuálním základě.

Nejdůležitějším snahou je zajistit dostatečné kapitálové vybavení banky v návaznosti na rizikovost jejích obchodů. Opatření definuje složení kapitálu a rozdělení aktiv podle různých rizikových vah. Minimální závazný

limit poměru kapitálu k rizikově váženým aktivům je stanoven ve výši 8 %, přičemž neexistují žádné výjimky z dodržování tohoto limitu.

Smyslem limitů je dále omezení rizika ztráty vyplývající z platební neschopnosti nebo nevěle dlužníka dostát svým závazkům vůči bance a omezení nadměrné koncentrace aktiv na několik málo klientů. Stanovuje limity úvěrové angažovanosti definované jako souhrn veškerých aktiv vůči jednotlivému dlužníkovi nebo ekonomicky spjaté skupině dlužníků k objemu kapitálu banky. Vůči jedné osobě či ekonomicky spjaté skupině nesmí banka přesáhnout 25 % kapitálu, čistá angažovanost bankovního portfolia nesmí přesáhnout 20 % kapitálu vůči osobě, která má k bance zvláštní vztah.

Oblast kapitálové přiměřenosti je taktéž jedna z nejdůležitějších v celoevropském měřítku. Proto kapitálovou přiměřenost prostudoval taktéž Basilejský výbor pro bankovní dohled, a to poprvé v roce 1988 jako tzv. kapitálovou dohodu (The Capital Accord, jinak nazývanou též Basel I). Dohoda, byť znamená doporučení, byla postupně implementována ve více než sto zemích světa včetně České republiky, kde ji banky musí dodržovat již od roku 1992. Význam kapitálové přiměřenosti lze doložit i tím, že podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, musí Česká národní banka odebrat licenci takové bance, jejíž kapitálová přiměřenost klesne pod jednu třetinu stanoveného limitu.

V reakci na vývoj bankovníctví v posledních letech začal Basilejský výbor pro bankovní dohled pracovat na nové kapitálové přiměřenosti bank, tzv. New Basel Capital Accord (Nová basilejská kapitálová dohoda), označovaný také jako Basel II. Po několika letech příprav byl tento koncept uveřejněn v červnu 2004 poté, co jej odsouhlasili guvernéři centrálních bank a představitelé regulačních orgánů zemí G 10. Navrhuje se převzít koncept do národních pravidel od konce roku 2006 s tím, že nejnáročnější metody budou moci banky používat až od konce roku 2007. Na jeho zavedení se pracuje v mnoha zemích světa včetně všech států Evropské unie.

Koncept kapitálové přiměřenosti byl již převzat do evropské legislativy, a to do Směrnice 2000/12/ES (tzv. Bankovní direktiva) formou novely. Členské státy EU budou mít povinnost jej implementovat do národních bankovních předpisů do 31. 12. 2006.

Nový koncept znamená několik zásadních změn ve srovnání s konceptem kapitálové přiměřenosti platným v současné době. Především jsou vytvořeny lepší předpoklady pro to, aby kapitál bank přesněji odpovídal jimi podstupovaným rizikům. Banky by tedy měly mít k dispozici dostatečné zdroje, aby dokázaly lépe čelit nepříznivým situacím. Důležité také je, že koncept banky motivuje k zavádění přesnějších postupů měření rizik. Konečným důsledkem bude posílení finanční stability trhů, a tím podpora ochrany vkladatelů.

Oproti původní verzi je nový koncept komplexnější a zaměřuje se na tři oblasti.

1) Minimální kapitálové požadavky

Upravuje metodiku výpočtu kapitálových požadavků k jednotlivým druhům rizik.

V případě měření úvěrového rizika umožňuje současný koncept aplikaci pouze jednoho postupu (riziko ztráty banky vyplývající ze selhání smluvní strany tím, že nedostojí svým závazkům). Nový koncept však zahrnuje tři rozdílné přístupy - základní, středněpokročilý a pokročilý, které jsou využitelné v závislosti na charakteru činnosti bank. Liší se od sebe mírou přesnosti zachycení rizik, ale i mírou náročnosti jejich zavedení v bance. Změnou například je, že se budou pro propočet potřeby kapitálu bank využívat ratingy. Ty stanoví externí ratingové agentury, jako je např. Standard a Poor's. Pokud však banka splní příslušné podmínky, bude moci (po odsouhlasení regulátorem) používat vyvinuté modely své produkce pro stanovení potřeby kapitálu, a to nejen své vlastní, ale i celé finanční skupiny, pokud je její součástí.

Změnou je také ustanovení, že bude nově vyžadováno, aby banky měly kapitál na pokrytí tzv. operačního rizika (v bance jsou např. zavedeny procesy, které neodpovídají náročnosti jejich operací) nebo rizika ze selhání lidí a systému (včetně vlivů spojených s vnějšími událostmi, které mohou banku ohrozit, např. povodně). Na první pohled by se mohlo zdát, že zavedení nového kapitálového požadavku k operačnímu riziku automaticky zvýší celkový požadavek na kapitálovou vybavenost banky. Ve skutečnosti však tento požadavek není nový, pouze byl dosud zahrnut v rámci kalkulace kapitálového požadavku k úvěrovému riziku, který by se tedy měl v důsledku osamostatnění kalkulace operačního rizika částečně snížit. Tím by měl být celkový kapitálový požadavek v zásadě nezměněn.

Nově bude stanovován kapitálový požadavek k operačnímu riziku. Banka si bude moci vybrat ze tří postupů s ohledem na strukturu své činnosti a s ní spojená rizika.

Operační riziko je vlastně veškeré riziko, které není úvěrové nebo tržní. Je to finanční ztráta vzniklá následkem lidského selhání, nevhodných nebo chybných vnitřních procesů, selháním systémů nebo následkem vnějších událostí. Vylučuje strategické a reputační riziko a naopak zahrnuje riziko právní. Zahrnuje ztráty vzniklé při povodních nebo jiných živelných katastrofách, podvodná jednání klientů či vlastních zaměstnanců banky, výpadky informačních technologií, neúmyslné chyby zaměstnanců, pokuty při nedodržení zákonných pravidel. Operační rizika mohou nabývat mnoha podob a každá vyžaduje jiný přístup.

Basel II. podporuje zavedení systému alokace kapitálu pro operační rizika na jednotlivé útvary a provázanost hodnocení výkonnosti s ukazateli operačních rizik. Dále by mělo dojít ke zkvalitnění rozhodovacích procesů v oblasti operačních rizik. Díky odhadu očekávané i neočekávané ztráty může banka lépe hodnotit přijatelnost rizika, a to i z hlediska nákladů pro jejich omezení.

2) Proces dohledu

Na základě nového konceptu bude vyžadováno, aby banky měly zavedeny odpovídající vnitřní procesy (systémy měření rizik, řídicí a kontrolní systémy), které umožní vyhodnocovat adekvátnost jejich kapitálu s ohledem na jejich aktivity, tedy jimi podstupovaná rizika. Koncept však neklade nároky jen na banky. Vyžaduje, aby regulátoři měli zavedeny procesy, na jejichž základě vyhodnotí, zda banka má dostatek kapitálu pro pokrytí rizik, která nese. Regulátor bude mít navíc právo požadovat vyšší kapitál, vyhodnotí-li, že kapitál, který má banka k dispozici, neodpovídá jejímu rizikovému profilu.

Tento pilíř je založen na tezi, že subjekt s větší tolerancí k riziku je potencionálně zranitelnější a měl by být proto lépe kapitálově vybaven. Limit kapitálové přiměřenosti 8 % bude nadále považován za absolutní minimum, pod něž by se banka neměla za žádných okolností dostat. Standardně by se ale měla kapitálová přiměřenost banky pohybovat v určité výši nad 8 % v závislosti na jejím rizikovém profilu. Je zřejmé, že koncept klade nároky nejen na schopnosti expertů bank, ale i regulatorních orgánů.

3) Tržní disciplína

Týká se zejména problematiky transparentnosti a zveřejňování informací bankami. Cílem je prohloubit tržní disciplínu tím, že banky budou o sobě uveřejňovat více informací. Efektivní podávání informací je důležité pro to, aby všichni účastníci trhu získali lepší přehled o rizikovém profilu banky a adekvátnosti její kapitálové pozice. Nový koncept proto stanoví požadavky na uveřejňování v různých oblastech. Povinnost publikovat více informací budou mít také regulátoři. Veřejnost mimo jiné získá více informací o postupech, které jsou uplatňovány při výkonu dohledu.

Nový koncept kapitálové přiměřenosti bude tedy především znamenat posílení stability finančních trhů, a tím i jistoty vkladatelů bank. Zavádí nové požadavky na řízení bank, potřebu zaměstnanců s příslušným vzděláním, ale i výpočetních systémů.

Na straně regulátorů také dojde ke změnám. Musí zefektivnit svoje postupy, aby v bankách nedocházelo ke zbytečnému vynakládání prostředků. Basel II. znamená velkou výzvu pro banky, zda se úspěšně z hlediska zdrojů a nákladů vyrovnají s novými pravidly a zda skutečně dosáhnou významného zlepšení řízení rizik v bance.

Co se týká České republiky, banky a regulátoři se na nový koncept pečlivě připravují. Byl založen "Projekt implementace Basel II", na němž se podílejí banky, Česká národní banka, Česká bankovní asociace, Komora auditorů České republiky, Komise pro cenné papíry a Ministerstvo financí ČR.

Nová basilejská pravidla firmám usnadní přístup k úvěrům. Banky totiž budou muset mimo jiné posuzovat bonitu žadatele o úvěr daleko pečlivěji než dosud.

Měla by platit zásada, že čím je klient kvalitnější, tím by měl mít dostupnější a lacinější úvěr.

8.3.3. Licencování a souhlasy

- viz část 3.1.

8.3.4. Řízení rizik

Dne 3. února 2004 bylo přijato opatření České národní banky č. 2 vztahující se k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky. Toto opatření stanoví požadavky na vnitřní řídicí a kontrolní systém banky včetně požadavků na interní audit a řízení rizik, zejména požadavky na řízení tržních rizik, úvěrového rizika, operačního rizika a rizika likvidity. Dozorčí rada, představenstvo a vrcholové vedení banky musí plnit požadavky pro udržování účinného a efektivního vnitřního řídicího systému.

Dozorčí rada musí nejméně jednou ročně vyhodnotit tento systém, dále se podílí na plánování a vyhodnocování činnosti interního auditu, jmenuje

a odvolává vedoucí útvaru interního auditu, stanovuje zásady odměňování členů představenstva.

Představenstvo naproti tomu zodpovídá za vytvoření, udržování a vyhodnocování systému, schvaluje funkční organizační strukturu, vymezuje odpovědnosti a pravomoci útvarů, pracovníků, zřizuje útvar interního auditu, vyhodnocuje pravidelné zprávy týkající se systému. Představenstvo je informováno o velikosti podstupovaných rizik, o všech překročeních limitů ohrožujících dodržení bankou akceptované míry rizik, o nepříznivé likvidní situaci apod.

Banka musí bezpodmínečně zajistit kontrolu jako nedílnou součást každodenní činnosti banky. Dále musí stanovit strategii řízení příslušného rizika schválenou představenstvem. Tato strategie by měla obsahovat bankou akceptovatelnou míru rizika, metody řízení rizik, zásady pro vymezení povolených produktů, zemí, regionů, smluvních stran, stanovení pravomocí a odpovědností a toku informací. Se strategií musí být seznámeni zainteresovaní pracovníci banky.

Dále toto opatření stanovuje detailnější požadavky specifické pro danou oblast. V každém případě banka musí mít vytvořený takový systém měření a sledování rizik, který odpovídá rozsahu aktivit banky a který podchytí všechny významné zdroje rizik a vyhodnotí jejich dopad na výnosy a náklady banky a hodnotu jejich aktiv a pasiv tak, aby poskytl nezkreslený obraz o míře podstupovaného rizika.

Banka musí dodržovat soustavu limitů pro řízení tržního rizika a při významných změnách podmínek na trhu je přehodnocovat tak, aby byly v souladu s tržními podmínkami a celkovou strategií banky.

Banka musí posoudit každý obchod s ohledem na jeho výši a složitost, zejména pak bonitu smluvní strany, účel provedení obchodu, zdroje splácení, kvalitu a dostatečnost zajištění, situaci v ekonomickém odvětví smluvní strany, navrhované podmínky pro provedení obchodu. Nedílnou součástí systému je sledování finanční a ekonomické situace smluvní strany,

sledování plnění smluvních podmínek smluvní stranou, sledování ocenění hodnoty zajištění apod. Banka musí dodržovat stanovené limity a provádí analýzy úvěrového portfolia.

Banka má taktéž za povinnost identifikovat zdroje operačního rizika, pravidelně vyhodnocovat a sledovat podstupované operační riziko a informovat o tom příslušné pracovníky. Požadavky na omezování operačního rizika jsou zejména na rozhodnutí banky, zda-li toto riziko přijme, omezí jeho dopady či zda sníží rozsah příslušných aktivit. Banka musí zajistit kontinuitu provozu a pohotovostní plány pro případ mimořádných událostí.

Na základě vybudovaného informačního systému banka získává kvalitní přehled o přílivu a odlivu peněžních prostředků do a z banky na základě zbytkové splatnosti aktiv a pasiv, podmínky způsobu financování aktivit banky, rozložení zdrojů z hlediska splatnosti, bankovních nástrojů a klientely, nezbytnosti likvidního polštáře pro řešení nenadálých likvidních krizí apod. Banka má povinnost určit osobní zodpovědnost za řízení likvidity, zpracovat scénáře na řízení likvidity za standardních i nestandardních podmínek, zpracovat pohotovostní plán za mimořádných krizových okolností. Česká národní banka má možnost v odůvodněných případech požadovat po bance dodržování ukazatelů k zabezpečení likvidity.

Veškeré činnosti banky podléhají prověření interním auditem. Tento interní audit je pak následně vykonáván nezávisle na výkonných činnostech banky. Musí vykonávat přinejmenším následující činnosti - sestavení analýzy rizik, sestavení plánů interního auditu, zpracování písemného souhrnného vyhodnocení funkčnosti a účinnosti vnitřního řídicího kontrolního systému, zavedení a udržování funkčního a efektivního systému sledování nápravných opatření. Banka vymezí statut útvaru interního auditu, ve kterém by mělo být upraveno postavení interního auditu, jeho pravomoci a zodpovědnosti, náplň činnosti apod. Stanovují se také požadavky na způsob plánování kontrol. Interní audit musí mít zpracovanou metodiku pro provádění auditů a zpracovaný program pro zabezpečení

a zvyšování kvality interního auditu. Kvalita interního auditu se prověřuje nejméně jednou za pět let nezávislým externím hodnotitelem.

8. 4. Metody bankovního dohledu

Dále bych se chtěl věnovat metodám bankovního dohledu. Bankovní dohled používá při své dohlížecí činnosti dvě základní metody³⁶ - dohled na dálku a dohled na místě.

Dohled na dálku monitoruje činnost bank na základě všech dostupných informací, tj. především výkazů a hlášení pravidelně předkládaných podle jednotné metodiky stanovené Českou národní bankou bankami, auditorských zpráv, informací získaných přímo jednorázově od bank, veřejně dostupných databází apod. Na základě dostupných informací je každá banka pravidelně analyzována, hodnocena podle jednotných kritérií a na základě výsledků těchto analýz je navrhován další způsob monitoringu banky, dohlídky na místě, opatření k nápravě apod. Údaje získané při dohledu na dálku jsou zároveň využívány k souhrnným analýzám bankovního sektoru.

Kontrolní činnost probíhající přímo v bankách - tzv. **dohlídky na místě** - se postupně stávají rozhodujícím nástrojem bankovního dohledu. To vyplývá zejména z vyššího důrazu, který je kladen na posouzení systémů řízení jednotlivých rizik v bance. Poznání rizikového profilu každé banky umožňuje následně zvolit optimální formy dohledu tak, aby bylo možné v maximální míře zajistit kvalitní a efektivní monitoring každé banky a tak efektivně využít dostupné kapacitní a časové možnosti bankovního dohledu.

Pokud Česká národní banka během bankovního dohledu zjistí nedostatky v činnostech, jejichž podmínky jsou stanovené licenci a právními předpisy, včetně opatření vydaných České národní bankou, může využít některá opatření, které umožňuje § 26 a 26a zákona č. 21/1992 Sb.,

³⁶ Aleš Michl, HN -Metody bankovního dohledu

o bankách. To jest vyžadovat, aby banka nebo pobočka zahraniční banky ve stanovené lhůtě zjednala nápravu, zejména omezila některé povolené činnosti nebo ukončila nepovolené činnosti, vyměnila osoby ve vedení banky nebo pobočky zahraniční banky, vytvořila odpovídající výši opravných položek a rezerv, nebo aby banka snížila základní kapitál ve stanoveném rozsahu, vyměnila členy dozorčí rady banky nebo použila zisk po zdanění přednostně k doplnění rezervních fondů nebo ke zvýšení základního kapitálu, změnit licenci vyloučením nebo omezením některých činností v ní uvedených, nařídít mimořádný audit na náklady banky nebo pobočky zahraniční banky, zavést nucenou správu (pouze v případě, kdy je ohrožena stabilita bankovního systému jako celku) a jako poslední krok odejmout licenci (při přetrvávání závažných nedostatků a v případech uvedených níže).

Dále může uložit pokutu do 50 000 000 Kč, snížit základní kapitál banky o částku odpovídající ztrátě po jejím zúčtování s rezervními a dalšími fondy za předpokladu, že ztráta přesahuje 20 % vlastního kapitálu banky, zakázat nebo omezit provádění operací s osobami, které jsou spjaty úzkým propojením s bankou nebo které jsou součástí stejného konsolidačního celku jako banka nebo mají k bance zvláštní vztah (§ 19).

Další opatření se váží na ukazatele kapitálové přiměřenosti. V případě, že tento poměr se sníží pod dvě třetiny minimálního limitu (stanoveného opatřením ČNB na 8 %) ČNB považuje po bance ve správním řízení jedno nebo více z těchto opatření k nápravě např. zvýšení základního kapitálu na dostatečnou úroveň, omezení nabývání některých (rizikovějších) aktiv, omezení výše poskytovaných úrokových sazeb z vkladů na běžnou úroveň nebo pozastavení obchodování s osobami majetkově či personálně propojenými s bankou. V případě poklesu kapitálové přiměřenosti pod 1/3 minimálního limitu je Česká národní banka povinna odejmout licenci. Licenci může Česká národní banka odejmout i v případech, kdy banka nezačala činnosti do 12 měsíců od získání licence, nepřijímá po dobu 6 měsíců vklady od veřejnosti či po tuto dobu neposkytuje úvěry

a v případech, kdy licenci získala na základě nepravdivých údajů uvedených v žádosti.

8. 5. Fond pojištění vkladů

Podle mého názoru není a nemůže být v možnostech bankovní regulace a dohledu v tržních podmínkách zabránit úpadku každé banky. K zajištění, aby takovéto ukončení činnosti banky mělo minimální dopady především na drobné klienty bank slouží Fond pojištění vkladů, jehož činnost je upravena zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, a to v jeho třinácté části. Fond má dvě hlavní funkce: preventivní pro banky (snižuje riziko panických výběrů vkladů z bank veřejností, jestliže se rozšíří negativní informace o finanční situaci banky) a sanační pro vkladatele.

Fond pojištění vkladů vytváří finanční rezervy z příspěvků bank a poboček zahraničních bank, které jsou použity pro výplatu vkladů v případě krachu některé banky z důvodu její nesolventnosti. Pojištěny jsou všechny neanonymní vklady fyzických a právnických osob vedené v korunách i v cizí měně (tj. vklady na jméno, příjmení, adresu a datum narození nebo rodné číslo vkladatele - fyzické osoby, v případě právnických osob vklady na obchodní firmu nebo název, sídlo a identifikační číslo). Pojištěny nejsou vklady bank, poboček zahraničních bank a finančních institucí. Rovněž nejsou pojištěny pohledávky z tzv. podřízených vkladů. Výše náhrady se vypočítá z celkového objemu pojištěných vkladů jednotlivého vkladatele u dotčené banky a poskytuje se ve výši 90 % tohoto objemu maximálně však do výše ekvivalentu 25 tisíc EUR pro jednoho vkladatele u jedné banky. Na náhradu nemají nárok osoby, které mají k bance zvláštní vztah, tj. zejména její akcionáři a společnosti jimi kontrolované, členové statutárního orgánu a dozorčí rady, vedoucí zaměstnanci banky, společnosti pod kontrolou banky, a rovněž osoby odsouzené v trestním řízení v souvislosti s praním špinavých peněz.

Pobočka zahraniční banky se nemusí účastnit systému pojištění vkladů podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, jestliže prokáže České národní bance a oznámí veřejnosti, že systém pojištění vkladů, jehož je

účastna zahraniční banka ve svém domovském státě, se vztahuje též na pobočku a je pro vkladatele nejméně tak příznivý jako pojištění u Fondu pojištění vkladů.

Musím si klást otázku, zda je výše náhrady odpovídající. Zde bych neviděl velký problém, jelikož se domnívám, že pokud vkladatelé dostanou zpět alespoň část vkladů a nemusí podstupovat zdlouhavé řízení v konkursu a likvidaci, pak je to dobře. Můžeme spekulovat zda výše 25 tisíc EUR není nízká, ale buďme realisti, kolik z nás má na účtu více než 800 tisíc korun českých. Podnikatelé a osoby s velkými příjmy jistě, ale pokud mluvíme o drobné klientele, míníme tím osoby střední a nižší třídy jejichž vklady se pohybují mezi 300 tisíc až 500 tisíc.

Na závěr pojednání o bankovním dohledu bych chtěl uvést na případu ČSOB.

Příklad 1.

Vezměme si pro ilustraci případ IPB. Rok 1997 předznamenal velmi turbulentní období. V rychlém sledu za sebou šly rozpočtové škrty, politické nejistoty a pokles hospodářského výkonu. Vláda ČR rozhodla na svých zasedáních dne 23.7.1997 a dne 4.3.1998 o prodeji státního podílu v IPB ve výši 36,29% společnosti Nomura Europe plc. V těchto dobových souvislostech se prodej zbytkového vlastnického podílu na IPB bankovnímu domu Nomura jevil jako přijatelné východisko z obtížné situace banky. Nomura přislíbila banku stabilizovat a kapitálově posílit. Nomura dosáhla v IPB výrazného nárůstu vkladů klientů, které na počátku roku 1999 činily téměř 220 mld. Kč. Tím zabezpečila peníze vkladatelů a vytvořila určitou naději na další existenci banky. Alternativou k prodeji bylo uzavření banky, což by znamenalo pro už tak velmi oslabenou ekonomiku další citelnou ránu a zmaření vyhlídek na brzké překonání hospodářské recese. Na druhou stranu se postupně prohluboval rozměr obtíží banky se špatnými úvěry.

Operace provedené bankou koncem roku 1998 a následně počátkem roku 1999, které navozovaly takovou situaci, aby banka nemusela tvořit

opravné položky, byly auditorem akceptovány a v červnu 1999 jím vydaná zpráva k účetní závěrce roku 1998 obsahovala výrok bez výhrad, což byla podle mého názoru velká chyba, díky níž mohla banka dál půjčovat pochybným či spřáteleným společnostem bez povinnosti vytváření opravných položek. Z informací postupně vyžadovaných Českou národní bankou od IPB však vyplývalo, že prováděné operace se pokouší pouze zakrývat nedostatečnost opravných položek a rizika potenciálních ztrát nadále zůstávaly na bance.

Bankovní dohled provedl analýzu finanční situace IPB a na základě vyhodnocení dílčích zjištění z kontroly v říjnu 1999 si vyžádal na bance a jejích akcionářích výrazné zvýšení základního jmění, které by umožnilo tvorbu dostatečného objemu opravných položek ke krytí úvěrového rizika bez negativního vlivu na finanční stabilitu banky. Banka na tento požadavek reagovala rozhodnutím valné hromady dne 16.11.1999 o zvýšení základního jmění v rozpětí 2, 6-6, 69 mld. Kč, které však bylo následně zablokováno žalobou minoritního akcionáře.

Bankovní dohled České národní banky na základě uvedeného vývoje provedl v roce 1999 nejprve sérii informačních návštěv, které měly za cíl objasnění transakcí spojených s řešením klasifikovaných pohledávek a nebonitních cenných papírů a následně ve 2. pololetí komplexní kontrolu, zaměřenou na všechny významné oblasti činnosti IPB. Výsledkem kontroly bankovního dohledu bylo zjištění závažných nedostatků v činnosti banky, zejména v oblasti klasifikace pohledávek a oceňování aktiv. Bylo zjištěno, že banka porušovala platné předpisy a v rozporu s nimi vykazovala uměle nadhodnocená aktiva. Kontrolní skupina kvantifikovala potřebu dodatečné tvorby opravných položek a rezerv jen ke kontrolovanému vzorku aktiv na cca 40 mld. Kč. Minimálně o tuto částku tedy byly výsledky hospodaření IPB zkresleny. Protokol z kontroly byl bance předán dne 25.2.2000. IPB se zjištěním kontroly od počátku nesouhlasila a namítala, že bankovnímu dohledu nepředala veškeré dokumenty, a že banka již provedla a dále provádí operace ke snížení kreditního rizika a potřeby tvorby opravných

položek. V souladu se zákonem o státní kontrole pak banka podala písemné námítky proti jednotlivým částem protokolu postupně v březnu a v dubnu (celkem se jednalo o cca 270 stran textu a 9700 stran příloh). Zároveň banka sdělila, že jsou činěny kroky k posílení jejího kapitálu formou zvýšení základního jmění o 13, 4 mld. Kč. Za této situace bankovní dohled neměl k dispozici dostatečnou oporu pro přijetí opatření daných zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, navíc by jejich případné neoprávněné uplatnění mohlo banku nenapravitelně poškodit. Rozhodujícím pro další kroky bankovního dohledu se v tomto směru stal očekávaný výrok statutárního auditora k účetní závěrce banky za rok 1999.

Z výsledků kontroly (jakkoliv se z nich kvůli nedokončenému námítkovému řízení nedalo oficiálně vycházet) bylo zřejmé, že v případě jejich potvrzení auditorem nastane zákonná povinnost České národní banky odejmout IPB povolení působit jako banka z důvodu poklesu její kapitálové přiměřenosti pod 1/3 stanoveného limitu. Provedené analýzy národohospodářských následků případného kolapsu IPB současně prokazovaly nejen vážné ohrožení bankovního systému, ale rovněž zásadní dopady na ekonomiku ČR (mj. pokles HDP o 2 - 4 procentní body). Tyto skutečnosti znamenaly, že stabilizace IPB i za cenu poskytnutí záruk ze strany státu je řešením méně nákladným.

Na základě vyhodnocení situace byla počátkem března 2000 zahájena paralelní jednání České národní banky s bankou a jejím auditorem o auditu účetní závěrky za rok 1999 a zástupců České národní banky a MF ČR se zástupci hlavního akcionáře banky reprezentovaného Nomurou o možnostech tzv. kooperativního řešení, které by zajistilo stabilizaci banky. Jako cílové řešení, na jehož potřebě panovala shoda, byl stanoven vstup strategického investora. Nomura od počátku při jednáních podmiňovala svou účast na řešení situace banky „komerčními podmínkami“ takové transakce, tzn. zaručením návratnosti jejích dalších investic do IPB státem. Zásadní podmínkou zástupců státu pro případné poskytnutí veřejných prostředků bylo získání kontroly nad bankou tak, aby pomoc státu sloužila výhradně ke

stabilizaci banky a ochraně vkladatelů, nikoliv ve prospěch akcionářů. Česká národní banka současně připravovala v souladu se svými zákonnými povinnostmi rovněž alternativní variantu nekooperativního řešení, tj. zavedení nucené správy jako krizového scénáře pro případ selhání dohody s hlavním akcionářem. V rámci této varianty byla posuzována rizika ekonomických dopadů nucené správy na banku, právní průchodnost forem převzetí banky investorem a otázka výběru investora. Na základě vyhodnocení těchto rizik za účasti externí právní firmy se jednoznačně prokázal klíčový význam rychlosti provedení celé operace. Na jednáních o kooperativním řešení, do kterých se návazně zapojily rovněž potenciální investoři se zájmem o převzetí IPB (Alianz-Unicredito a ČSOB, kteří vzešli z jednání vedených bankou a Nomurou v rámci hledání strategického investora), byly postupně diskutovány a vyhodnocovány různé varianty dalšího postupu. Všechny tyto varianty se však ukázaly jako neprůchodné z pozice Nomády (komerční podíl na transakci) nebo státu (získání dostatečné kontroly nad bankou), příp. investorů (zájem o převzetí IPB pouze formou prodeje podniku, nikoliv nabytím akcií). Vedle toho existovala u některých variant rovněž významná právní rizika jejich proveditelnosti. Navíc časový horizont pro nalezení řešení byl pevně ohraničen datem 26.6.2000, tedy dnem, kdy měl být nejpozději zveřejněn definitivní výrok auditora s ohledem na konání valné hromady IPB dne 28.6.2000.

Na základě informací o vývoji likvidity IPB sdělil ministr financí téhož dne dopisem guvernérovi České národní banky názor, že nastaly podmínky pro uvalení nucené správy, které předpokládá zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. Kritická likvidní situace banky znamenala nezbytnost okamžitého rozhodnutí o řešení její stabilizace.

Na základě vyhodnocení situace IPB, dosavadních výsledků jednání s Nomurou a s potenciálními investory a s cílem minimalizovat riziko destabilizace bankovního sektoru vláda ČR na svém zasedání 15.6.2000 souhlasila se zavedením nucené správy v IPB se záměrem následného prodeje podniku ČSOB jako strategickému investorovi. Vláda ČR současně

souhlasila s poskytnutím záruky ve prospěch strategického investora a doporučila guvernérovi České národní banky postupovat dle tohoto usnesení. Dne 16.6.2000 dopoledne obdržela Česká národní banka žádost IPB o poskytnutí úvěru v zájmu zachování likvidity banky s očekávaným čerpáním do výše 10 mld. Kč. Nucená správa byla v IPB zavedena rozhodnutím České národní banky dne 16.6.2000 po obdržení souhlasného stanoviska Ministerstva financí ČR.

Nucený správce dne 18.6.2000 obdržel zprávu auditora k účetní závěrce IPB za rok 1999, ze které vyplývala potřeba tvorby opravných položek přesahující významným způsobem vlastní jmění banky a závislost banky na trvalé finanční podpoře k pokračování její činnosti. Nucený správce téhož dne v souladu se zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, oznámil České národní bance skutečnost, že kapitálová přiměřenost banky poklesla pod 1/3 stanového limitu. Česká národní banka plně své zákonnou povinnost zahájila vůči IPB správní řízení o odnětí povolení působit jako banka.

Výrok auditora o insolvenční IPB byl rozhodujícím pro další kroky nuceného správce.

Vzhledem k pokračujícímu odlivu vkladů a hrozbě dalšího rychlého poklesu hodnoty banky při prodlužování nucené správy bylo logickým rozhodnutím jednání s ČSOB, která nucenému správci jako jediná předložila nabídku na koupi podniku. Za dané situace byl rychlý prodej podniku pozitivním řešením v zájmu zachování funkčnosti bankovní sítě IPB a ochranu jejich věřitelů. Právní a ekonomické analýzy ukazovaly, že jakékoli jiné řešení nezaručuje nižší náklady státu ani stabilizaci banky vstupem strategického investora a může vést až k odnětí povolení působit jako banka s následnou likvidací. Na základě předložených žádostí IPB a ČSOB k uzavření smlouvy o prodeji podniku vydala Česká národní banka příslušné souhlasy a dne 19.6.2000 byla smlouva podepsána. Na základě prodeje podniku převzala ČSOB veškerá aktiva a pasiva IPB, včetně poboček a zaměstnanců, a vstoupila do práv a závazků souvisejících s podnikem IPB.

V návaznosti na uzavření smlouvy o prodeji podniku mezi IPB a ČSOB byly téhož dne uzavřeny smlouvy a poskytnuty záruky a sliby odškodnění ze strany Ministerstva financí ČR a České národní banky vůči ČSOB. Následně Ministerstvo financí ČR vydalo záruku ve prospěch České národní banky ke krytí ztrát ze slibu odškodnění České národní banky vůči ČSOB.

V následujících odstavcích se sám pokusím nalézt řešení, která mohla být použita v dané situaci.

Úplná kontrola IPB provedená Českou národní bankou a z ní vyplývající závažná zjištění vedla k závěru, že finanční síla banky, její stabilita a zájmy vkladatelů byly velmi ohroženy. Vzhledem k rozsahu a povaze zjištění České národní banky z uskutečněné kontroly se jako neodkladné ukázalo získání stanoviska auditora banky k účetní závěrce za rok 1999, které umožnilo nezávislé ověření názoru České národní banky. Jelikož auditor zjištění České národní banky v oblasti nedostatečných opravných položek potvrdil, znamenalo jejich vytvoření takovou ztrátou, která by způsobila významný pokles kapitálové přiměřenosti, že by Česká národní banka v souladu s ustanovením § 34 odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách musela bance odejmout povolení působit jako banka.

Možné varianty řešení

Dle mého názoru mohla být situace banky řešena v zásadě třemi způsoby:

- 1) vlastními silami akcionářů (zvýšením základního jmění),
- 2) s pomocí státu,
- 3) odejmutím povolení působit jako banka a následným prohlášením konkursu.

Ad. 1 Řešení vlastními silami akcionářů

Řešení vlastními silami akcionářů by bylo reálné jenom za podmínky, že akcionáři by byly ochotni ztráty banky uhradit. Banka v této souvislosti

navrhla zvýšení základního jmění, které bylo schváleno valnou hromadou akcionářů banky. Zvýšení základního jmění banky však nebylo reálně možné uskutečnit, neboť bylo opakovaně zablokováno žalobami minoritních akcionářů. Ochota akcionářů přistoupit k jiným opatřením, která by transparentním a pro auditora přijatelným způsobem posílila kapitál banky (např. odkupem nebonitních aktiv) za této situace nebyla vůbec projevna.

Ad. 2 Pomoc státu

V případě, že by se ukázalo, že akcionáři banky její ztráty nevyřeší, a to z jakéhokoliv důvodu, musel by zasáhnout stát. V případě IPB by byl tento zásah komplikován tím, že banka byla již řadu let kontrolována soukromými akcionáři. Nejdůležitější podmínkou pro pomoc státu IPB byl proto požadavek, aby ztráty v první řadě hradili akcionáři, a to tak, že sníží základní jmění nebo předají akcie státu za symbolickou cenu.

Ad. 3 Odnětí povolení působit jako banka a následný konkurs

Tento postup byl s ohledem na jeho očekávané negativní důsledky brán vždy jako se zcela krajní varianta za situace, kdy ani akcionáři ani stát svými opatřeními nezabrání kolapsu IPB nebo mu přes veškeré úsilí nebudou schopni zabránit. Je třeba zdůraznit, že Česká národní banka má zákonnou povinnost odejmout povolení působit jako banka, jestliže zjistí pokles kapitálové přiměřenosti banky pod 1/3 stanoveného limitu, tj. pod 2,67%, a to bez ohledu na to, zda je banka v nucené správě či nikoliv. Splnění této povinnosti za výše uvedených okolností by neodvratně vedlo k zániku IPB, výplatě náhrad za pojištěné vklady z Fondu pojištění vkladů a prohlášení konkursu na majetek IPB z titulu předlužení.

Pro ilustraci nákladnosti tohoto postupu uvádím níže důsledky odnětí povolení působit jako banka, které mají destabilizující vliv nejen na bankovní sektor, ale i celou ekonomiku státu.

Odejmutí povolení k činnosti banky znemožňuje jakkoli zachránit banku nebo její část, neboť na rozdíl od jiných podniků, které mohou

fungovat i v režimu konkursu a být prodány, banky po odejmutí povolení působit jako banka nesmí bankovní činnosti vykonávat. Zároveň v režimu konkursu výrazně klesá hodnota aktiv a zhoršuje se jejich výtěžnost ve srovnání se stavem, kdy jsou aktiva vymáhána ve fungující bance.

Samotná materie prohlášení konkursu na majetek banky po té co jí byla odejmuta licence je řešena zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, a to v § 66d a následujících.

Kromě přímých nákladů spojených s nižší výtěžností aktiv v konkursu, což dokládají výsledky mnoha konkursních řízení vedených v ČR, však odejmutí povolení působit jako banka přináší řádově ještě větší nepřímé náklady spojené s tím, že banka s významným podílem na trhu přestane vyplácet vklady a provozovat platební styk.

Náklady spojené s odnětím licence a následným konkursem bych si dovolil odhadnout, na základě ekonomických expertíz, přibližně takto:

a) Přímé a okamžité náklady

Tyto náklady, zahrnují především výdaje na výplatu náhrad z Fondu pojištění vkladů, by podle údajů k 30.4.2000 činily cca 140 mld. Kč. Při nedostatku prostředků na výplatu vkladů, což by byl tento případ, je stát společně Českou národní bankou povinen poskytnout návratnou finanční výpomoc ve formě bezúročného úvěru, a to ve stejném poměru.

b) Nepřímé náklady:

1) Náklady na stabilizaci části bankovního systému spojeného s IPB

Konkurs IPB by velmi pravděpodobně ovlivnil důvěru klientů v Českomoravskou stavební spořitelnu a.s., Českomoravskou hypoteční banku a.s.,

2) Náklady na stabilizaci celého bankovního systému

Konkurs na banku typu IPB, která byla obecně považována za příliš velkou na selhání, by negativně ovlivnil důvěru ve všechny bankovní, ale i ostatní finanční instituce, nejenom ty, které jsou přímo spojené s IPB, jako např. Českomoravský penzijní fond a.s., IPB Pojišťovna a.s., RM-System a.s.

Dále by zhroucení systému pojištění vkladů (deficit ve Fondu pojištění vkladů) zatížilo banky zvýšenou výplatou pojistného na dlouhá léta, a dále by snížilo důvěru vkladatelů. To by mohlo vyústit až v kolaps celého finančního sektoru a měny,

3) Náklady na stabilizaci rozpočtových a příspěvkových organizací

Banka vedla účty řadě organizací (městské úřady, školy, zdravotnická zařízení), které však, s ohledem na jejich výši, nepodléhají výplatě z Fondu pojištění vkladů. Proto, aby bylo zabráněno kolapsu i v dalších odvětvích, bylo by nutné všechny tyto organizace finančně posílit ze státního rozpočtu,

4) Náklady na stabilizaci ostatních vybraných subjektů

Banka vedla účty České pošty, prostřednictvím kterých dochází k výplatě důchodů. Přestože by vklady na těchto účtech byly velmi pravděpodobně z velké části uhrazeny v rámci výplat z Fondu pojištění vkladů, bylo by u této sociální skupiny obyvatel možné počítat s negativním vlivem způsobeným časovou prodlevou při výplatách náhrad. Současně IPB vedla část účtů Všeobecné zdravotní pojišťovny a jejich zablokováním by mohlo dojít ke značným rizikům v systému financování zdravotnictví,

5) Ostatní národohospodářské a sociální náklady

Tyto náklady představují celou škálu obtížně kvantifikovatelných nákladů, které by například mohly souviset se zastavením financování výroby řady podniků a jejich následnými konkursy, které by vedly k růstu nezaměstnanosti.

Pád banky by tak podle odhadů expertů vedl k poklesu HDP o 2 až 4 %. Celkové přímé náklady konkurzu by převýšily 100 mld. Kč, a to i při

zohlednění výtěžnosti aktiv v očekávané výši 10 – 20 %. Tento odhad přitom vůbec nezohledňuje faktor času, tj. úrokové náklady související se získáním potřebných zdrojů na výplatu náhrad pojištěných vkladů. Výplaty náhrad z Fondu pojištění vkladů by rovněž měly negativní dopad na ostatní banky, protože by došlo k automatickému, ze zákona vyplývajícimu zvýšení povinných příspěvků do fondu na dvojnásobek procentní sazby, která by platila až do úplného splacení poskytnuté finanční výpomoci. Vyšší náklady bank by se následně odrazily v růstu úrokových sazeb, snížení dostupnosti úvěrů v ekonomice a dopadu do vývoje HDP. I když nedokáží celkové náklady, které by prohlášením konkursu vznikly, přesně vypočítat, jejich odhadovaná výše by významně převýšila náklady spojené se zachováním činnosti banky o desítky až stovky miliard Kč, a to zejména z titulu nepřímých nákladů, které při zachování činnosti banky odpadají. Náklady na udržení banky v činnosti, jakkoli mohou být velké, jsou proto stále mnohem menší ve srovnání s náklady hrozícími v případě odejmutí povolení působit jako banka.

Na tomto případě je myslím nádherně patrné, že přesto, že byl v bance řádně vykonáván bankovní dohled, nemohl ovlivnit postupný pád banky. Banka prováděla zdržovací taktiku, ve formě námitek proti protokolu z kontroly. Také souhlas auditora s tím, že banka nemusí vytvářet opravné položky, byla nejspíš chybná a to z toho důvodu, protože pokud by byla banka nucena vytvářet opravné položky již v roce 1998, nejspíš by nedošlo k tomu, že v roce 1999 již nebylo dostatek finančních prostředků na tvorbu opravných položek. Další problém je vidět v oblasti možnosti zablokování zvýšení základního jmění, pokud proti takovému rozhodnutí valné hromady podá žalobu minoritní vlastník akcií. Neříkám, že by taková žaloba neměla být dovolená, ale myslím si, že při přetíženosti našich soudů, může být takové navýšení posunuto do nedohledna.

8. 6. Mezinárodní spolupráce

Jelikož je Česká republika od 1. 5. 2004 členem v Evropské unie, musela výrazným způsobem změnit charakter a formy spolupráce bankovního dohledu v rámci evropských struktur. V roce 2004 došlo k založení nového Výboru evropských bankovních supervizorů (CEBS) a Výboru evropských supervizorů pro pojišťovny a penzijní fondy (CEIOPS). Tyto výbory přibyly k již existujícímu Výboru regulátorů cenných papírů (CESR), čímž byl zkompletován evropský institucionální rámec regulace finančního trhu.

Současně je rozvíjena aktivní spolupráce s orgány bankovního dohledu jednotlivých zemí, jejichž banky provozují své komerční aktivity v České republice, a ostatními národními regulátory. Zvýšení intenzity spolupráce je spojeno s prohloubením dohledu na konsolidovaném základě, působení bankovních subjektů na jednotném trhu Evropské unie na základě jednotné bankovní licence. Na základě výše řečeného pak Česká národní banka uzavírá dvoustranné dohody o spolupráci při výkonu bankovního dohledu se zahraničními regulátory, kteří dohlížejí banky, které mají pobočky nebo dceřiné společnosti v České republice, eventuelně s regulátory, v jejichž zemích by si banky se sídlem v České republice otevřely pobočku nebo založily dceřinou společnost. Tyto dohody obsahují shodné podmínky spolupráce při výměně informací o subjektech konsolidovaného bankovního dohledu působících v obou zemích smluvních stran, o vývoji bankovního sektoru i bankovní regulace v těchto zemích, možnosti kontrol na místě prováděných domovským regulátorem u dceřiných bank a poboček působících v hostitelské zemi, upravují spolupráci při licencování dceřiných bank nebo poboček. Tyto dohody jsou vyjádřením projevu vůle spolupracovat, nemají charakter smlouvy ve smyslu mezinárodního práva a nezakládají právně vynutitelné povinnosti.

V současné době lze říci, že Česká národní banka má uzavřeny dohody se všemi regulátory, v jejichž kompetenci je dohled nad bankami a bankovními skupinami ve společném zájmu. Česká národní banka má

doposud uzavřeno osm smluv o vzájemné spolupráci, a to s Rakouskem, Francií, Slovenskem, USA, Německem, Belgií, Nizozemskem, a Itálií.

Pokud jde o bankovní dohled České národní banky, tak ten má své zástupce ve Výboru evropských bankovních supervizorů a ve čtyřech pracovních a expertních skupinách zřízených výborem CEBS:

Při Basilejském výboru pro bankovní dohled byl v roce 1990 založen Banking Supervisors of Central and Eastern Europe za účelem řešení aktuálních otázek bankovního dohledu v zemích střední a východní Evropy. Tato skupina má celkem 19 členů. Každoročně se koná dvoudenní konference vedoucích představitelů bankovních dohledů, v roce 2004 se zástupci České národní banky účastnili konference v Dubrovniku.

Další velkou a neméně důležitou oblastí, jež je upravená v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, je nucená správa. Proto bych se jí chtěl věnovat podrobněji.

9. Problematika nucené správy bank

9. 1. Úvodem

Problematikou nucené správy banky jsem se rozhodl zabývat déle, neboť mám za to, že si zaslouží větší pozornosti právě proto, že se dotýká nejradikálnějšího z prostředků, které má státní dozor nad bankami k dispozici.

Význam tohoto institutu neklesá, jak by se snad mohl někdo v souvislosti s postupnou konsolidací českého bankovního sektoru myslet. Právě naopak, události z minulých let okolo největších českých bank prokázaly jeho zásadní význam.

9. 2. Obecně k nucené správě³⁷

9.2.1. Historický exkurs

Institut nucené správy banky byl do českého právního řádu (znovu) zaveden v r. 1992 zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, dnes již ve znění celkem 26 novelizací. Přitom zejména třetí novela provedená zákonem č. 156/1994 Sb. a desátá novela provedená zákonem č. 165/1998 Sb. právní úpravu nucené správy podstatně změnily.

Historicky vzato se zde nejedná o nic převratně nového. Již za první československé republiky znala právní úprava institut důvěrníka, kterého mohl ministr financí ČSR ustanovit u banky, která se ocitla v hospodářských obtížích, a to s právem všestranného dohledu nad hospodařením banky (čl. XXXVIII odst. 1 zákona č. 54/1932 Sb. z. a n.). Tento důvěrník však měl oproti nucenému správci výrazně slabší pozici; zásadně totiž nerozhodoval místo orgánů banky, nýbrž mohl pouze vetovat usnesení jejích orgánů.

Pokud to však vyžadoval *důležitý veřejný zájem* na urovnání poměrů banky, mohla vláda ČSR na návrh ministra financí ustanovit u banky správní a dozorčí výbor (čl. XXXVIII odst. 2 zákona č. 54/1932 Sb. z. a n.), přičemž správní výbor zde přebíral pravomoci představenstva a dozorčí výbor zde přebíral pravomoci dozorčí rady banky. Výkon funkce a členství v představenstvu a dozorčí radě banky zanikalo dnem, kdy správní výbor a dozorčí výbor převzaly své funkce (čl. XL odst. 1 zákona č. 54/1932 Sb. z. a n.). Pravomoci akcionářů, resp. valné hromady, zde však zásadně nebyly omezeny ani vyloučeny.

9.2.2. Teoretická koncepce

Co se dnešní platné právní úpravy nucené správy týká, nucená správa má charakter opatření jednak sankčního, jednak nápravného.

Teoretická koncepce³⁸ stojí především na principu opatření nápravného, jenž má několik dílčích oblastí. Prvou oblastí je zde ochrana

³⁷ K problematice nucené správy bank - JUDr. Tomáš Dvořák, Plzeň

³⁸ K problematice nucené správy bank - JUDr. Tomáš Dvořák, Plzeň

práv jednotlivých vkladatelů, zamezení (pokračujícímu) znehodnocování jejich prostředků a udržení důvěry veřejnosti v banku, na kterou byla nucená správa uvalena, s cílem zabránit případnému propuknutí paniky.

Druhou oblastí je zde pokus o zamezení úpadku banky, který by měl nutně za následek zrušení banky v konkursním řízení a její zánik. Jedná se zde vlastně o pokus revitalizace banky pod státní vnucenou kuratelou. Tento aspekt věci zřetelně plyne z § 32 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, podle něhož může Česká národní banka poskytnout bance v průběhu nucené správy finanční pomoc k odstranění přechodného nedostatku likvidních prostředků.

Třetí oblastí je zde odstranění těch osob z vedení banky, které zapříčinily (nebo se na tom podílely) dosavadní špatné hospodářské výsledky banky, popř. se zde dopustily protiprávního jednání. S tímto nezbytně souvisí úsilí o jednak zastavení protiprávního jednání, ke kterému v bance docházelo, zjištění a (je-li to možné) odstranění vzniklých škod, a (je-li to právně relevantní) navržení trestního nebo jiného postihu odpovědných osob.

Konečně čtvrtou oblastí je zde zájem státu a ostatně i veřejnosti zabránit rozsáhlým národohospodářským škodám, zejména pak efektu řetězového úpadku dalších subjektů, který by nastal (nebo mohl nastat) při náhlém zhroucení dotčené banky.

Druhým významným principem je u nucené správy princip opatření sankčního, které v praxi dominuje, což vyplývá (mimo jiné) i ze skutečnosti, že téměř všechny subjekty, na které byla nucená správa uvalena, skončily v konkursu nebo likvidaci. Sankční charakter nucené správy se zde projevuje jako omezení oprávnění statutárních a řídicích orgánů vykonávat jejich funkce po dobu trvání nucené správy, omezení veškerých práv akcionářů, popř. i jejich ztrátou (např. nuceným snížením základního kapitálu, podáním návrhu na konkurs apod.) a reálným omezením práv zaměstnanců ve vztahu k jejich právu na zastoupení v dozorčí radě banky podle § 200 odst. 1 zákona 513/1991 Sb., Obchodní zákoník.

9. 3. Zavedení nucené správy

9.3.1. Důvody pro zavedení nucené správy

Pokud mohu soudit je institut nucené správy specifickým a ve své podstatě mimořádným radikálním zásahem jednak do majetkových práv akcionářů, jednak do řídicích oprávnění orgánů dotčené banky. Jak plyne z povahy věci, jde o výjimečný krok, který lze použít pouze při opakovaném anebo zásadním porušení jejich aktivit daných zákony, opatřeními České národní banky vyhlášenými ve Sbírce zákonů nebo rozhodnutími České národní banky přijatými při výkonu státního dozoru nad bankovníctvím majícími za cíl nápravu vzniklého neuspokojivého nebo nezákonného stavu v bance, a to pouze tehdy, když ostatní možnosti jsou již vyčerpány a nevedly k žádoucímu výsledku, anebo za účelem ochrany práv třetích osob. Přitom nelze přehlédnout, že desátá novela zákona o bankách provedená zákonem č. 165/1998 Sb. posunula smysl nucené správy takovým způsobem, že dnes již nucená správa nechrání banku jakožto podnikatelský subjekt, nýbrž bankovní systém jako celek.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, *dle mého názoru* nestanoví kritéria, která by byla při zavádění institutu nucené správy pro Českou národní banku bezpodmínečně závazná. Nedostatek těchto kritérií, resp. nedostatek jejich striktní závaznosti však neznamená, že by Česká národní banka mohla rozhodovat zcela libovolně. Česká národní banka má při rozhodování oprávnění, které plyne zejména ze zákonné dikce „... *podle povahy zjištěného nedostatku, zejména nesnese-li věc odkladu ...*“ (§ 26 odst. 2 část první věty za středníkem zákona 21/1992 Sb.). Při realizaci oprávnění je Česká národní banka vázána pouze pravidly logického úsudku, přičemž tento úsudek musí vycházet z premis zjištěných řádným procesním postupem, což potvrzuje i existující judikatura (civ. R 39/1994).

Domnívám se, že jako klíčové, byť poněkud problematické kritérium (z hlediska vágnosti pojmů zde zákonodárcem užitých) při rozhodování o použití institutu nucené správy obsahuje § 30 zákona č. 21/1992 Sb.,

o bankách, podle něhož „Česká národní banka může zavést nucenou správu za situace, kdy nedostatky v činnosti banky ohrožují stabilitu bankovního systému České republiky a akcionáři neučinili potřebné kroky k odstranění těchto nedostatků.“ Jinak řečeno, o osud banky se zde jedná až sekundárně. Primárním je zde *veřejný zájem* na udržení stability bankovního systému, tedy jinak řečeno, aby problémy jedné banky nevyvolaly řetězový úpadek dalších bank; bankovní systém je zde nutno chápat jako systém tvořený jednak ústřední bankou státu, jednak komerčními bankami, které mají oprávnění k poskytování bankovních služeb. To samo o sobě ovšem neznamená, že by osud konkrétní banky byl v daném případě bezvýznamný. To jistě ne. Avšak má-li být voleno mezi záchranou banky a záchranou bankovního systému, musí být bezpodmínečně upřednostněn veřejný zájem na záchraně, resp. ochraně bankovního systému. Je nezpochybnitelné, že pro konkrétní klienty poškozené ekonomickými potížemi, popř. nucenou správou nebo úpadkem banky, je primární zájem na záchraně banky, neboť s tím spojují své naděje na ochranu svých oprávněných zájmů, zejména pak na výplatu vkladů. Požadavek ochrany stability bankovního systému zde však dominuje. Je veřejným zájmem nejenom státu, ale všech fyzických i právnických osob soukromého i veřejného práva zajištění funkčnosti bankovního systému jakožto celku. A před tímto zájmem musí dílčí, individuální zájmy nutně ustoupit, a to tím spíše, že by kolapsem bankovního systému byl přímo či nepřímo nakonec poškozen každý. To ostatně plyne z některých publikovaných statistických údajů, podle nichž každý občan České republiky přispěl v letech 1992-1999 na sanaci bankovního systému částkou převyšující deset tisíc korun, tedy v souhrnu jistě více než 100 miliard Kč; a to bylo ještě před doposud nejvážnější krizí IPB v roce 2000.

Výše řečené ovšem neznamená, že (i přes vágnost zde užitých pojmů) by bylo možno interpretovat § 30 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, tak, že postačí jakýkoliv nedostatek v činnosti banky, ale musí jít o nedostatky závažnější povahy, které budou ohrožovat stabilitu celého bankovního

systému. Otázkou, kterou si kladu, je zda postačí pouze jediný nedostatek v činnosti banky, anebo zda musí být nedostatků vícero. Někteří autoři uvádí, že musí jít o nedostatky alespoň dva. Ovšem *já si myslím* a někteří další autoři uvádějí, že postačí i jediný nedostatek, a to ze dvou důvodů. Prvým důvodem je zde skutečnost, že zákonodárce používá jednotného a množného čísla v právních předpisech, takže nelze v tomto ohledu na dikci zákona příliš spoléhat. Ostatně již klasik novodobé právní vědy *A.Randa* v 19. století prohlásil, že „*dikci některých novodobých zákonů nelze brát na zlaté vážky*“. Druhý důvod je pragmatické povahy. Tak např. bude zjištěno, že vedení banky zcela systematicky falšuje dokumentaci, a bankovní dohled tak vůbec nemá představu o reálném stavu banky, což důvodně může vést až k úpadku banky a tudíž i ohrožení stability bankovního systému. Banka i její akcionáři přitom ignorují všechny výzvy k nápravě a jiná sankční opatření zcela selhávají. Je sice pravdou, že se jedná o jediný nedostatek, o kterém bankovní dohled ví, avšak podle všeho dostatečně způsobilý k zavedení nucené správy za situace, kdy by úpadek banky mohl vést až k úplnému kolapsu bankovního systému.

V každém ohledu zde však platí, že tento nedostatek, resp. nedostatky musí objektivně existovat. Pouhé subjektivní přesvědčení či domněnky o jejich existenci zde zásadně nepostačují. Bankovní dohled musí mít spolehlivé informace a důkazy o tom, že podmínky § 30 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, jsou dány, jinak by rozhodnutí o zavedení nucené správy bylo nezákonným rozhodnutím.

9.3.2. Řízení o zavedení nucené správy

Pokud tedy objektivně nastane situace, kdy jsou splněny podmínky § 30 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, pro zavedení nucené správy, je Česká národní banka oprávněna a povinna nucenou správu zavést. Zásadně *se domnívám*, že zde není přípustné, aby, pokud jsou podmínky splněny, nucená správa nebyla zavedena. Zákon zde sice poskytuje České národní bance značnou míru vlastního uvážení, avšak pouze v tom ohledu, zda

podmínky pro zavedení nucené správy jsou splněny, či nikoliv. Pokud Česká národní banka dospěje k závěru, že podmínky pro nucenou správu jsou dány, je povinna bez zbytečného odkladu konat. Zákon zde nepřipouští, aby v takovém případě k zavedení nucené správy nedošlo.

Na řízení o zavedení nucené správy se použije správní řád s odchylkami dále uvedenými (§ 26 odst. 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Zákon v této souvislosti stanoví, že řízení o zavedení nucené správy může být zahájeno též doručením rozhodnutí (§ 26 odst. 6 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Zde se opět jedná o jednu z legislativních nedomyšleností, jimiž jsou bohužel některé soudobé zákony doslova „zapleveleny“. Řízení zásadně nemůže být zahájeno doručením rozhodnutí, neboť v okamžiku zahájení řízení ještě žádné rozhodnutí reálně neexistuje. Vydáním rozhodnutí totiž správní řízení v prvním stupni končí. Ustanovení § 26 odst. 6 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, tudíž mělo znít tak, že pro účely tohoto zákona postačí, pokud bude bance zahájení řízení o zavedení nucené správy oznámeno až doručením meritorního rozhodnutí.

Velice široce je upraveno taktéž vlastní doručování rozhodnutí. Doručení se provádí tak, že musí být doručeno do vlastních rukou, přičemž podle § 26 odst. 7 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, může být doručeno kterémukoliv členovi představenstva nebo členovi dozorčí rady nebo osobě pověřené řízením banky nebo pobočky zahraniční banky. Odmítne-li přitom osoba, již je rozhodnutí doručováno, toto rozhodnutí převzít, je doručeno tímto okamžikem (§ 26 odst. 7 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

Zákon nestanoví, jakým způsobem se rozhodnutí doručuje, takže si myslím, že může být proto doručeno prostřednictvím držitele poštovní licence nebo vlastním doručovatelem České národní banky, popř. s pomocí Policie ČR v případech zvláštního zřetele hodných.

Jistou pochybnost v dané souvislosti může vzbuzovat otázka, kdo rozhoduje v prvním stupni o zavedení nucené správy. Ze zákona nepochybně plyne ta skutečnost, že je to Česká národní banka jakožto správní úřad vykonávající bankovní dohled [§ 26 odst. 1 písm. d) zákona č. 21/1992 Sb.,

o bankách]. Je ovšem sporným, který orgán, resp. vnitřní organizační složka České národní banky je k tomuto rozhodnutí oprávněna. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, toto nestanoví, pouze říká, že nuceného správce, jehož jmenování je součástí rozhodnutí o zavedení nucené správy, jmenuje bankovní rada České národní banky (§ 28 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Z toho tedy nutně plyne závěr, že v prvním stupni rozhoduje o zavedení nucené správy bankovní rada České národní banky; ta ovšem rozhoduje i o podaném opravném prostředku, totiž o rozkladu (§ 26 odst. 8 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Tato legislativní konstrukce je vysoce nedomyšlená, neboť se jedná pravděpodobně o jediný případ procesní úpravy opravných prostředků, kdy o podaném opravném prostředku rozhoduje tentýž orgán (a reálně i stejní lidé), který rozhodoval v prvním stupni. Koncepce opravných prostředků je zásadně postavena na ideji, podle níž není přípustné, aby rozhodování v obou stupních bylo soustředěno do rukou stejných osob, což je vyjádřeno v procesních předpisech nejen personálně, nýbrž i institucionálně. Jinak řečeno, o opravném prostředku rozhoduje vždy jiná osoba než osoba, která rozhodovala v prvním stupni, a rozhoduje i jiný správní orgán, než byl orgán v prvním stupni. Správní orgán rozhodující v prvním stupni může o opravném prostředku rozhodnout pouze tehdy, pokud mu v plném rozsahu vyhoví (§ 87 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád) (tzv. autoremedura).

Pokud tedy příslušní pracovníci České národní banky vykonávající bankovní dohled dospějí k závěru, že nastaly skutečnosti odůvodňující zavedení nucené správy, uvědomí o tom bankovní radu České národní banky, která zahájí v této věci řízení, a pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky, vydá rozhodnutí, jímž zavede nad dotčenou bankou nucenou správu. Rozhodnutí, kterým se nucená správa zavádí, musí obsahovat vlastní rozhodnutí o zavedení nucené správy, důvody pro zavedení nucené správy [§ 27 odst. 1 písm. a) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách], jméno, příjmení a rodné číslo nuceného správce [§ 27 odst. 1 písm. b) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách] a pokud o nich bylo rozhodnuto,

případná omezení nebo zákaz přijímání vkladů, poskytování úvěrů nebo jiných činností [§ 27 odst. 1 písm. c) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách] a v neposlední řadě také poučení o právu podat rozklad k bankovní radě České národní banky (§ 26 odst. 8 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

Rozhodnutí o zavedení nucené správy je zde zásadně účinné vůči každému okamžikem doručení písemného vyhotovení rozhodnutí bance (§ 29 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

9.3.3. Opravné prostředky pro rozhodnutí o zavedení nucené správy

Dle mého názoru zákon stanoví, že banka je oprávněna podat rozklad proti rozhodnutí, který však nemá odkladný účinek (§ 26 odst. 8 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Podle některých autorů se v této souvislosti již v minulosti objevovaly praktické obtíže, neboť bylo sporné, který orgán banky je oprávněn rozklad podat, popř. zda-li tak vůbec nějaký orgán může učinit, jestliže zákon stanoví, že výkon funkce všech orgánů banky se pozastavuje okamžikem doručení rozhodnutí (§ 29 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Již v minulosti však právní teorie dovodila, že oprávnění k podání rozkladu má představenstvo jakožto statutární orgán bez ohledu na § 29 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Tento názor ostatně potvrdila i judikatura, podle níž platí, že: „Okamžikem zavedení nucené správy v bance může za banku jednat jako statutární orgán pouze jmenovaný správce; výkon funkce všech orgánů se pozastavuje. V případě rozhodnutí o zavedení nucené správy v bance však i přes pozastavení výkonu funkce orgánů banky jsou tyto orgány oprávněny činit v řízení správním nebo soudním procesní úkony k obraně proti zavedení nucené správy.“

Nelze v praxi vyloučit takovou situaci, že nucený správce po předchozím souhlasu České národní banky odvolá i členy dosavadního představenstva a dozorčí rady, a jmenuje nové. Pokud by však nucený správce odvolal členy představenstva a dozorčí rady bez náhrady ještě předtím, než by stačili podat opravný prostředek proti rozhodnutí České

národní banky o zavedení nucené správy, anebo jmenoval nové členy představenstva, kteří by již podaný opravný prostředek vzali zpět (což je podle § 91 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, resp. § 96 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, možné), pokud s tím souhlasí ostatní účastníci řízení, pak by se takto postižená banka nemohla vůbec bránit, resp. by jí byla jakákoliv forma obrany znemožněna. To by ovšem mohlo vést k neblahým důsledkům, především ve faktickém znemožnění práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 LPS, popř. i k jiným škodám.

Vzhledem k výše řečeným důvodům by bylo nanejvýš vhodné přistoupit v této věci k legislativní změně zákonné dikce. Jako vhodným se mé osobě jeví novelizovat zákon obdobným způsobem, jako se tomu stalo při novelizaci zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech. Podle novelizovaného § 28d odst. 1 zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, není působnost kontrolní komise družstevní záložny zavedením nucené správy dotčena, a kontrolní komise je oprávněna podávat opravné prostředky jménem družstevní záložny za trvání nucené správy. Takovéto řešení stran dozorčí rady banky by výše řečené problémy jednou provždy odstranilo.

Pokud podanému rozkladu nebude vyhověno, nabývá rozhodnutí o zavedení nucené správy právní moci. Podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, lze však podat žalobu na přezkum zákonnosti správního rozhodnutí.

V zájmu úplnosti je nutno dodat, že proti samému institutu nucené správy byla již podána jedním z dotčených akcionářů kumulovaná ústavní stížnost (proti postupu nuceného správce a zároveň návrh na zrušení § 27-33 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, které institut nucené správy upravují). Ústavní soud ČR tuto stížnost odmítl jakožto stížnost podanou někým zjevně neoprávněným, přičemž svoji argumentaci postavil na existenci možného rizika vyplývajícího z držení akcií: *Pokud je někdo vlastníkem akcií o určité jmenovité hodnotě, nese toto jeho postavení určité riziko spočívající v možném omezení či zasahování do vlastnického práva.*

Opatření, která k tomuto stavu směřují, však musí vést ke spravedlivé rovnováze mezi požadavky obecného zájmu a imperativy na ochranu základních práv jednotlivce. Musí tedy existovat rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným účelem (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Mellachen a spol., 1989, A-169).

Zavedení nucené správy banky se promítá do oprávnění akcionářů dvojím způsobem, jednak přímo, a jednak nepřímo. Přímým zásahem je zde především to, že nucený správce rozhoduje o věcech v působnosti valné hromady sám, pouze s předchozím souhlasem České národní banky (§ 29 odst. 2 zákon č. 21/1992 Sb., o bankách). Tímto jsou tedy akcionáři dočasně zbaveni jednoho ze svých práv, totiž práva akcionáře jakožto společníka podílet se na řízení společnosti. Nepřímým zásahem je zde to, že po zavedení nucené správy nutně klesá důvěra veřejnosti v banku, a tudíž i v akcie bankou emitované, které se tak stávají fakticky neprodejně, a jejichž reálná (tržní) hodnota tak klesá na nepatrný zlomek hodnoty jmenovité, pokud se rovnou nestává nulovou. Tímto je tedy též podstatně zasahováno do pozice akcionáře.

9.3.4. Odpovědnost za škodu způsobenou zavedením nucené správy

Pokud byla zavedena nucená správa v rozporu se zákonem, otvírá se zde prostor pro úvahy o odpovědnosti za škody tímto způsobené. Především je nutno zde rozlišovat odpovědnost za škodu způsobenou vlastním zavedením nucené správy, a odpovědnost za škodu způsobenou v průběhu nucené správy.

Co se odpovědnosti za škodu způsobenou zavedením nucené správy týče, pak zde právo na její náhradu plyne přímo z čl. 36 odst. 3 LPS. Jedná se zde totiž o náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím ve správním řízení podle § 5 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Odpovědný je zde ten, kdo toto rozhodnutí vydal, tedy

Česká národní banka jakožto správní úřad (§ 1 odst. 3 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance), a to podle § 3 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

9. 4. Průběh nucené správy

9.4.1. Účinky doručení rozhodnutí o zavedení nucené správy

Jak již bylo výše řečeno, okamžikem doručení rozhodnutí o zavedení nucené správy je toto rozhodnutí jednak vykonatelné, a taktéž účinné vůči každému (§ 29 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, dále stanoví, že tímto okamžikem se pozastavuje výkon funkce všech orgánů banky. *Můj názor na danou věc je takový, že zde jsou však jisté rozdíly. Především výkon funkce dozorčí rady se pozastavuje bez náhrady. To není zrovna nejlepší řešení, neboť toto jednak vylučuje zaměstnance banky ze spoluúčasti na kontrole a rozhodování v bance, a především, neexistuje zde žádný orgán, který by mohl kontrolovat činnost nuceného správce. U bank ke změně dosud nedošlo, na rozdíl od družstevních záložen, kde není činnost kontrolní komise suspendována.*

Oproti dozorčí radě působnost představenstva banky přechází na nuceného správce, který získává postavení statutárního orgánu banky, a jako takový v bance rozhoduje. Na nuceného správce přechází i působnost valné hromady, avšak s tím omezením, že o věcech v působnosti valné hromady je nucený správce oprávněn rozhodovat pouze s předchozím souhlasem České národní banky (§ 29 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Pokud podle obchodního zákoníku nebo zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, existuje povinnost osvědčit rozhodnutí valné hromady notářským zápisem, musí mít rozhodnutí nuceného správce v této věci taktéž formu notářského zápisu (§ 27 odst. 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Pokud v bance existují jiné, fakultativně ustanovované orgány, i zde platí, že se

okamžikem doručení rozhodnutí o zavedení nucené správy pozastavuje výkon jejich funkcí, a to bez náhrady.

Zásadně však zde platí, že okamžikem doručení rozhodnutí o zavedení nucené správy členové představenstva, dozorčí rady, popř. i jiných fakultativně zřízených orgánů ve svých funkcích nekončí, resp. jejich členství v těchto orgánech nezaniká. Na druhé straně se však jejich členství v orgánu stává čistě formálním, neboť nejsou k ničemu oprávněni, s výjimkou podávání opravných prostředků proti rozhodnutí o zavedení nucené správy.

9.4.2. Nucená správa a obchodní rejstřík

Nucená správa a nucený správce musí být zapsáni do obchodního rejstříku, tento zápis má však čistě formální povahu a nepojí se s ním ani účinky materiální publicity (§ 29 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., Občanský zákoník). Rovněž musí být zapsáno odvolání nuceného správce a jmenování nového nuceného správce. Návrhy na zápisy týkající se nucené správy podává Česká národní banka (§ 31 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), v ostatních případech pak nucený správce, přičemž soud je povinen rozhodnout o návrzích nuceného správce do 3 dnů ode dne jejich doručení (§ 31 odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

9.4.3. Postavení nuceného správce

Domnívám se, že ústřední postavou nucené správy je bezesporu nucený správce banky. Nuceným správcem banky může být pouze fyzická osoba, a to pouze zaměstnanec České národní banky (§ 28 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Bankovní rada České národní banky jmenuje a odvolává nuceného správce a stanoví výši jeho odměny za výkon funkce (§ 28 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Na jmenování a odvolání nuceného správce se však nevztahují předpisy o správním řízení (§ 26 odst. 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), nýbrž příslušná ustanovení zákoníku práce o vzniku pracovního poměru jmenováním. Pracovní poměr nuceného správce vůči České národní bance může přitom vzniknout až rozhodnutím

České národní banky o zavedení nucené správy. Česká národní banka tak není při výběru vhodné osoby na nesporně významnou funkci nuceného správce omezena pouze na výběr z řad vlastních kmenových zaměstnanců. Jmenování nuceného správce je přitom vůči němu účinné až okamžikem, kdy se o něm dotyčná osoba dozví, ovšem za podmínky, že se svým jmenováním souhlasí. Výkonu funkce se však nucený správce ujímá až okamžikem, kdy nabývá účinnosti rozhodnutí o zavedení nucené správy, tj. okamžikem doručení písemného vyhotovení rozhodnutí bance.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, neřeší otázku, zda je možné podat rozklad proti rozhodnutí o zavedení nucené správy jen z důvodu nesouhlasu s konkrétní osobou určenou za nuceného správce. Zde je nutno vycházet především ze skutečnosti, že na rozhodnutí bankovní rady České národní banky o jmenování nuceného správce se vztahují ustanovení zákoníku práce o vzniku pracovního poměru jmenováním. Kromě toho není označení osoby správce součástí výroku rozhodnutí o zavedení nucené správy, nýbrž v odůvodnění. Lze proto konstatovat, že podání rozkladu není možné pouze kvůli nesouhlasu s osobou nuceného správce.

9.4.4. Právní povaha postavení nuceného správce

Podle § 29 odst. 1 posl. věty zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, má nucený správce postavení statutárního orgánu. Nucený správce má postavení statutárního orgánu, to však neznamena, že je nucený správce banky jejím novým, statutárním orgánem. Pokud budu vycházet z první věty cit. ustanovení, které jasně hovoří o pozastavení výkonu funkce, nikoliv o zániku funkce člena představenstva, resp. jiného orgánu banky. Autoři³⁹ neakceptují takový výklad, podle něhož by banka měla statutární orgány dva. Z toho ovšem nutně plyne závěr, že nucený správce není statutárním orgánem banky, nýbrž pouze vykonává jeho pravomoci.

³⁹ K problematice nucené správy bank - JUDr. Tomáš Dvořák, Plzeň

9.4.5. Práva a povinnosti nuceného správce při výkonu jeho funkce

Nucený správce jakožto orgán banky *sui generis* je tudíž povinen postupovat při výkonu funkce obdobně, jako je tomu u členů statutárních a dozorčích orgánů banky. Je proto povinen vykonávat svou funkci odborně, řádně a svědomitě, s péčí řádného hospodáře, což ostatně plyne z povahy věci. I když to zákon výslovně nestanoví, platí pro něj přiměřeně povinnost zachovávat mlčenlivost jednak podle obecných předpisů o mlčenlivosti členů představenstva akciové společnosti (§ 194 odst. 5 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník), jednak podle předpisů o bankovním tajemství (§ 38 a násl. zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), a to i přesto, že není výslovně v § 39 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, jmenován. Nucený správce je jako zaměstnanec České národní banky povinen dále zachovávat zvláštní mlčenlivost (§ 50 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník).

Nucený správce má nárok na odměnu za výkon své funkce, jejíž výši stanovuje bankovní rada České národní banky (§ 28 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), přičemž tuto odměnu spolu s ostatními náklady nucené správy musí uhradit dotčená banka, a tyto náklady jsou *ex lege* nákladem banky na dosažení, udržení a zajištění příjmů pro účely daně z příjmů právnických osob (§ 27 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

Nucený správce je oprávněn přibrat k výkonu nucené správy i další osoby (§ 28 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), s výjimkou osob, které mají k bance zvláštní vztah podle § 19 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, např. osoby, které jsou členové představenstva a dozorčí rady banky, vedoucí zaměstnanci banky, právnické osoby mající kontrolu nad bankou, členové jejich vedoucích orgánů, vedoucí zaměstnanci a hlavní akcionáři, osoby blízké členům představenstva, dozorčí rady a vedoucím zaměstnancům banky, a osobám majícím kontrolu na bankou (viz § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), právnické osoby, ve kterých má některá z osob uvedených výše podíl na základním kapitálu převyšující 10 %, hlavní

akcionáři banky a jakákoliv právnická osoba pod jejich kontrolou a v neposlední řadě členové bankovní rady České národní banky. Dále jsou to osoby, které mají vůči bance v pozici dlužníka, a které jsou v zaměstnaneckém poměru k jiné bance nebo pobočce zahraniční banky.

Tedy osoby, které nucený správce přibere k výkonu nucené správy, jsou oprávněny seznamovat se se všemi skutečnostmi tvořícími předmět bankovního tajemství. Jsou však povinny zachovávat o těchto věcech mlčenlivost (§ 28 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

9.4.6. Působnost nuceného správce

Nucený správce banky získává zavedením nucené správy veškerou pravomoc a působnost představenstva; výkon funkce dozorčí rady se pozastavuje bez náhrady (§ 29 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). V této souvislosti *dle mého názoru* nutně vzniká jistá pochybnost, jak je to s jmenováním a odvoláním členů představenstva, pokud v souladu s § 194 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a stanovami banky jmenuje a odvolává členy představenstva dozorčí rada banky. Vzhledem ke kogentnímu § 29 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, nelze tuto záležitost řešit výkladem, a proto jedinou možností, jak provést personální změny v představenstvu banky je, že nucený správce po předchozím souhlasu České národní banky rozhodne o změně stanov banky tak, že nadále bude mít oprávnění ke jmenování a odvolání členů představenstva valná hromada [§ 29 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, § 187 odst. 1 písm. d) zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník]. Podle § 173 odst. 2 posl. věty zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, je tato změna stanov účinná dnem rozhodnutí valné hromady a nucený správce může okamžitě přistoupit k výměně členů představenstva.

Nucený správce vykonává svou funkci sám, bez jakéhokoliv omezení přímo, pouze v zákonem taxativně stanovených případech jedná po předchozím souhlasu České národní banky a to v případě podání návrhu na konkurs a návrhu na vyrovnání (§ 29 odst. 4 zákona č. 21/1992 Sb.,

o bankách); po dobu trvání nucené správy není nikdo kromě nuceného správce oprávněn podat návrh na prohlášení konkursu, při částečném nebo úplném zastavení nakládání vkladatelů s jejich vklady v bance, pokud to situace banky vyžaduje (§ 29 odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách), a rozhodnutí o otázkách, které podle zákona nebo stanov přísluší do působnosti valné hromady (§ 29 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách). Co přísluší do působnosti valné hromady, vymezuje § 187 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a stanovy banky.

9.4.7. Odpovědnost za škodu způsobenou v průběhu nucené správy.

Pojmově se zde jedná o odpovědnost, která existuje paralelně vedle odpovědnosti za škodu způsobenou vlastním zavedením nucené správy.

I zde platí, že za tuto škodu odpovídá Česká národní banka jako správní úřad (§ 1 odst. 3 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance), a to podle § 3 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, s tím, že pokud škodu způsobil nucený správce při výkonu nucené správy, je na něm Česká národní banka oprávněna vymáhat regresem úhradu vyplacené náhrady škody (§ 17 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak výše této náhrady nesmí přesahovat čtyřapůlnásobek průměrného měsíčního výdělku nuceného správce (§ 17 odst. 4 věta první zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, § 257 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce). Toto omezení však neplatí, pokud nucený správce způsobil škodu úmyslně (§ 17 odst. 4 posl. věta zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, § 257 odst. 3 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce).

Odpovědnost státu je zde totiž dána proto, že nucený správce nepřichází do banky sám o své vlastní vůli na základě rozhodnutí akcionářů, resp. valné hromady, ale je do banky dosazen autoritativním rozhodnutím České národní banky jakožto příslušného správního úřadu. Proto zde není dána odpovědnost nuceného správce za způsobenou škodu, nýbrž odpovědnost státu.

9. 5. Skončení nucené správy

Zde je třeba zásadně rozlišovat mezi ukončením nucené správy jako takové a skončením výkonu funkce nuceným správcem. Platí zde, že zatímco skončení nucené správy má vždy za následek ukončení výkonu funkce nuceným správcem, obráceně toto neplatí.

Nucený správce banky pozbývá funkce smrtí, odvoláním bankovní radou České národní banky, a to na základě jeho vlastní žádosti nebo v důsledku rozhodnutí bankovní rady České národní banky pro porušení nebo neplnění povinnosti anebo z jiných důvodů a *ex lege* dnem skončení nucené správy (§ 33 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách).

Podle § 33 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, existují čtyři způsoby skončení nucené správy a to prohlášením konkursu, jmenováním likvidátora, uplynutím 24 měsíců od zavedení nucené správy a také doručením rozhodnutí České národní banky o skončení nucené správy.

Přitom zásadně platí, že Česká národní banka je povinna okamžitě přistoupit k ukončení nucené správy, pomine-li důvod pro její zavedení, tzn. jsou-li odstraněny nedostatky v činnosti banky, a banka tudíž přestane ohrožovat stabilitu bankovního systému. Pokud by tak Česká národní banka neučinila, jednalo by se z její strany o nesprávný úřední postup ve smyslu § 5 písm. b) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem se všemi důsledky z toho plynoucími.

Osobně si myslím, že ačkoliv zákon hovoří pouze o těchto důvodech, plyne z povahy věci, že nucená správa může být skončena ještě dalšími

způsoby. Prvým způsobem je zde rozhodnutí bankovní rady České národní banky, jimž bylo vyhověno rozkladu podanému proti prvoinstančnímu rozhodnutí a toto rozhodnutí bylo zrušeno.

Druhým důvodem je zde, že správní soud vyhověl žalobě na přezkum zákonnosti správního rozhodnutí a svým rozsudkem zrušil jak rozhodnutí o zamítnutí rozkladu, tak i prvoinstanční rozhodnutí o zavedení nucené správy. V tomto případě totiž odpadá právní titul pro zavedení nucené správy, kterým je prvoinstanční rozhodnutí o zavedení nucené správy. Toto analogicky platí i v případě vyhovění ústavní stížnosti Ústavním soudem ČR.

9. 6. Závěrem k nucené správě

Z výše řečeného je zřejmé, že právní úprava nucené správy bank není zdaleka prosta výkladových i praktických obtíží, i když v žádném ohledu nelze tvrdit, že je tato úprava katastrofálně špatná. Její rozumná novelizace, která by vedla k odstranění výše řečených problémů, by proto nebyla od věci.

Problematika nucené správy banky (a nejen banky) se po zásluze těší oprávněnému zájmu odborné i laické veřejnosti. Nejedná se zde totiž pouze o případný zásah do práv akcionářů, nýbrž, a to především, do práv vkladatelů u bank, kteří by mohli být (a mnohdy také jsou) takovýmto opatřením značně dotčeni na svých právech. V krajních případech by jejich nemožnost dispozice s vklady v bance mohla vést dokonce k jejich ekonomické likvidaci. Celá věc má však ještě aspekt takřikajíc mezinárodní. Pokud by české orgány veřejné moci postupovaly takovým způsobem, který by sice byl v souladu s vnitrostátním právním řádem, avšak byl by v rozporu s mezinárodními závazky České republiky, popřípadě s obecně uznávanými pravidly morálky, slušnosti a spravedlnosti, pak by toto mohlo vést k velmi neblahým důsledkům, z nichž mezinárodní ostuda by nebyla patrně tím nejhorším. Je totiž třeba mít neustále na paměti ideu, že státní, resp. veřejná moc je tu proto, aby chránila práva a oprávněné zájmy obyvatel této země, nikoliv proto, aby jim zbytečně komplikovala život.

10. Závěr

Jak již jsem uvedl v úvodu své rigorózní práce, snažil jsem se v ní zaměřit na určité oblasti, které jsou v dnešní době silně debatovány. Ať už je to diskuze o samotném bankovním systému, kde vystávají otázky zda je lépe mít bankovní systém dvoustupňový, tedy tvořen centrální (emisní, cedulovou) bankou a soustavou komerčních (obchodních) bank nebo tzv. jednostupňový bankovní systém, který spojuje v jedné instituci centrální i obchodní bankovníctví. V Československé republice byla v historii období, a to převážně od druhé světové války až do roku 1989, která představovala pro náš bankovní sektor potlačování ve všech směrech jeho činnosti. Zejména po roce 1950 došlo k likvidaci dosavadního bankovního systému a vytvoření jednostupňového systému, který umožňoval státním orgánům kontrolu veškeré hospodářské činnosti v zemi. Centrální i obchodní bankovníctví bylo spojeno v jediné instituci – Státní bance československé. Základní její funkcí pak měla být účast na sestavování hospodářského finančního plánu státu, kontrola hospodářského plánu korunou, soustředění, řízení a kontrola oběhu platidel, plánování, řízení a sestavování platební bilance, řízení a usměrňování finančního úvěrového a platebního styku s cizinou podle potřeb hospodářského plánu. Provádění měnové politiky a řízení peněžního oběhu bylo podřízeno centrálnímu řízení ekonomiky. Měnová politika a funkce peněz dostaly nové pojetí odpovídající názorům na socialistické, direktivní řízení ekonomiky. Přes skutečnost, že zde byla jediná ústřední banka, která spojovala banku centrální a banky obchodní, existovaly ještě další banky, a to pro zajištění specifických funkcí. Těmito bankami byly Česká státní spořitelna, Slovenská státní spořitelna, Československá obchodní banka, Investiční banka a Živnostenská banka. Od 1. 1. 1990 se v naší ekonomice začal vytvářet dvoustupňový bankovní systém. Státní banka československá byla rozdělena na centrální banku a dvě obchodní banky, a to Komerční banku Praha a Všeobecnou úvěrovou banku Bratislava.

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, stanovil jako den zániku federace i všech jejích institucí 1. leden 1993. K tomuto datu tedy zanikla také Státní banka československá a ústřední bankou České republiky se stala Česká národní banka.

Česká národní banka vznikla na základě zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, která v plné míře navázala na činnost bývalé Státní banky československé, tj. začala vykonávat všechny základní činnosti typické pro centrální banky v tržních ekonomikách. Její charakteristika jako ústřední banky státu, jejímž hlavním cílem je péče o stabilitu měny, byla zakotvena do Ústavy České republiky (zákon č. 1/1993 Sb.), která zaručuje nezávislost České národní banky tím, že do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.

Česká národní banka se tedy stala samostatnou právnickou osobou, která má postavení veřejnoprávního subjektu, který se nezapisuje do obchodního rejstříku. Jejím nejvyšším řídicím orgánem je bankovní rada jako sedmičlenný orgán, který tvoří guvernér, dva viceguvernéři a čtyři další členové. Členy bankovní rady jmenuje a odvolává prezident republiky na dobu šesti let. Bankovní rada určuje měnovou politiku a nástroje pro její uskutečňování a rozhoduje o zásadních měnově - politických opatřeních České národní banky a opatřeních v oblasti dohledu nad bankovním trhem.

Nově vzniklé obchodní banky, na rozdíl od České národní banky, jsou podnikatelskými subjekty, jejichž nejdůležitější náplní je přijímat vklady od právnických a fyzických osob a poskytovat úvěry na vlastní účet. Postavení a funkce obchodních bank jsou vymezeny obvykle zvláštním zákonem o bankách. V České republice je činnost bank upravena zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, z 20. prosince 1991.

Dle výše uvedeného zákona, pak jako banka může v České republice působit pouze akciové společnosti, která k této činnosti získala licenci, kterou podle zákona o bankách vydává Česká národní banka.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se rozšířily možnosti podnikání bank se sídlem v některém členském státě Evropské unie, a to o tzv. princip jednotné licence, který vychází ze svobody volného poskytování služeb a svobody usazování, jakožto základních zásad jednotného volného trhu, na nichž stojí Evropská unie. Tento princip mohou využívat vedle bank taktéž finanční instituce, a to od 1. května 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie.

Princip jednotné licence obecně znamená, že se vydává pouze jedna licence, která vedle možnosti provádět licencované činnosti na území státu, jehož orgán licenci vydal (tzv. domovský stát), dává právo držiteli licence vykonávat na území jiného členského státu Evropské unie tyto činnosti bez licence od příslušného orgánu tohoto státu (tzv. hostitelský stát).

Česká národní banka má kromě možnosti licenci vydat, taktéž možnost licenci odebrat, a to v § 34 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. V tomto paragrafu zákonodárce určil rámec, ve kterém se musí Česká národní banka pohybovat, pokud chce bance odebrat bankovní licenci. Zákon jasně stanoví, že při přetrvávání závažných nedostatků v činnosti banky nebo pobočky zahraniční banky a dále taktéž při úpadku banky Česká národní banka licenci odejme; tomuto opatření nemusí předcházet zavedení nucené správy. Ode dne právní moci takového rozhodnutí o odnětí licence nesmí dotčená právnická osoba přijímat vklady a poskytovat úvěry a provozovat další činnosti, s výjimkou těch, které jsou nezbytné k vypořádání jejich pohledávek a závazků; do doby, než vypořádá své pohledávky a závazky, se považuje za banku podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.

Pokud jde o vlastní obchodní činnost bank, tak ta je vykonávána obchodními bankami, které poskytují služby klientům na základě smluvních vztahů. Hlavním cílem obchodních bank je co nejvyšší zisk. Na českém finančním trhu, můžeme obchodní banky dělit podle toho jakou klientelu mají. Ta je dána zejména druhem produktů, které jednotlivé banky poskytují. Prakticky všechny obchodní banky můžeme dělit buď na

universální banky nebo specializované banky. Universální obchodní banky poskytují širokou škálu bankovních služeb, včetně zahraničních bankovních obchodů. Specializované banky jsou zaměřeny pouze na určitý druh bankovních služeb, obchodů, případně klientelu nebo obor podnikání. Mají omezenou bankovní licenci.

Podstata činnosti všech bank ovšem spočívá v zajištění plynulého pohybu peněz a kapitálu. V této souvislosti plní banky v hospodářství tři hlavní funkce, které vyjadřují jejich specifické postavení jako podnikatelského subjektu, a to nákup a prodej kapitálu, zajištění platebního styku, obchody s cennými papíry. Bankovní obchody jsou pak členěny, v teorii tak i v bankovní praxi, řadou odlišných přístupů, které se liší volbou kritérií, časovým hlediskem apod. Nejčastější členění bankovních obchodů je založeno na jejich zobrazení v bilanci banky. Na základě tohoto kritéria se dělí bankovní obchody na aktivní, pasivní a neutrální. Nejvýznamnější skupinou aktivních bankovních obchodů jsou úvěry. Jsou ovšem také nejvíce rizikovým aktivem. Pasivní bankovní obchody realizuje banka s cílem získat finanční zdroje. Tyto obchody se realizují zejména prostřednictvím tzv. depozitních bankovních produktů. Nejpoužívanějšími jsou vklady a emise bankovních dluhopisů. Neutrální (zprostředkovatelské) obchody představují mimobilanční operace. Při těchto obchodech nevznikají dlužnické vztahy a taktéž se neodrážejí v bilanci; banky nezískávají ani neumísťují kapitál.

Dnes snad nejvíce diskutovanými oblastmi obchodního bankovníctví, jsou oblasti bankovního dohledu a nucené správy.

Bankovním dohledem se rozumí dozor nad dodržováním velkého množství omezujících a příkazujících pravidel, především v podobě právních předpisů (tzv. bankovní regulace) a vyvozování důsledků z jejich porušení.

Během psaní této rigorózní práce jsem došel k závěru, že oblast regulace a úpravy bankovníctví, která je nastavena v zákonech č. 21/1992 Sb., o bankách, a 6/1993 Sb., o České národní bance, je dostačující. Někdy až příliš přísná, ale jistě dostačující. V současnosti je

Česká národní banka jediný orgán, který rozhoduje o udělení bankovní licence subjektům, které o tuto bankovní licenci žádají, a díky tomu dokáže být silnou zárukou, že ochrání bankovní oblast a nás klienty před vstupem neseřízných bank. Samozřejmě Česká národní banka má i další a možná i důležitější funkce, než pouze bankovní dohled. Je to především funkce zabezpečovat cenovou stabilitu, tj. určování měnové politiky, vydávání bankovek a mincí, řízení peněžního oběhu, platebního styku a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrových družstev, pečování o jejich plynulost a hospodárnost a podílení se na zajišťování bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji. Rozsáhle ve své rigorózní práci tyto funkce popisují. Značně rozsáhlejší část jsem ovšem věnoval bankovnímu dohledu a nucené správě. Je to proto, že v dnešní době by se kterákoliv osoba mohla domnívat, že Česká národní banka je všemocný orgán, který může na bankovním poli naprosto vše. Opak je pravdou. To že zákon dává jediné do rukou České národní banky pravomoci, ještě neznamena, že je může Česká národní banka i využít. Příkladem toho byla v minulosti IPB, kde Česká národní banka prováděla řádně bankovní dohled, provedla opatření, která banka slíbila splnit, a přesto to došlo až k zavedení nucené správy a následnému nutnému prodeji banky. Zákon dává České národní bance k dispozici dvě metody jak provádět bankovní dohled, a to dohled na dálku a dohled na místě. Tyto dvě metody jsou v současnosti plnou měrou využívány a přesto se některé banky, dle mého názoru, snaží některé své špatné obchody před Českou národní bankou zakrývat a jinak je tzv. kamuflovat. Musíme si uvědomit, že nucená správa představuje velmi závažný a radikální zásah státní moci do soukromoprávních poměrů právnické osoby a některých dalších fyzických a právnických osob. Proto je třeba s ním velmi uvážlivě zacházet.

Pokud jde o samotný institut bankovního dohledu, tak ten se v České národní banky rozvíjel od roku 2004 na základě schválené Střednědobé koncepce bankovního dohledu České národní banky. V rámci bankovního

dohledu bylo nejdůležitějším okamžikem vytvoření komplexního regulatorního rámce pro banky a konsolidační celky a další subjekty finančního trhu, který již dnes splňuje principy regulace platné v Evropské unii a zabezpečuje obezřetné podnikání a současně umožňuje zdravou hospodářskou soutěž. Při výkonu bankovního dohledu je cílem posilování kvality dohledu na místě i na dálku. Významným prvkem se stává stále těsnější spolupráce se zahraničními regulátory zejména s ohledem na uplatňování principu jednotné bankovní licence po vstupu České republiky do Evropské unie.

Česká republika stejně jako např. Irsko, Nizozemí, částečně Lucembursko a Slovensko volila cestu institucionálního uspořádání finanční regulace a dohledu, a to začleněním těchto funkcí do centrální banky země. V České republice tak v předloňském roce došlo ke změně původních záměrů a vedení centrální banky spolu s ministerstvem financí České republiky se rozhodlo urychlit proces sjednocení dohledu, a to do centrální banky země jako instituce s dostatečnými ekonomickými, technickými a odbornými předpoklady tuto úlohu převzít v plném rozsahu. V tomto duchu nabytí účinnosti k 1. dubnu 2006 zákon č. 189/2006 Sb., jež novelizoval zákon č. 21/1992 Sb., o bankách.

Schéma sjednocení dozoru a dohledu do centrální banky má své ovšem taktéž odpůrce a kritiky mezi některými zástupci odborné a akademické veřejnosti ČR. Většinou tito kritikové hovoří v této souvislosti o přespřílišné koncentraci pravomocí v centrální měnové instituci státu a poukazují na možný konflikt mezi postavením a činnostmi České národní banky při zajišťování jejího hlavního cíle - cenové stability a odpovědnostmi vyplývajícími z péče o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v ČR.

Naproti tomuto názoru je potřeba zmínit institut, který novela zákona o České národní bance s účinností od 1. 4. 2006 zakotvuje a vytváří tak určitou protiváhu koncentrace pravomocí.

V souladu s ustanovením § 45a se zřizuje výbor pro finanční trh, a to jako poradní orgán bankovní rady pro oblast dohledu nad finančním trhem. Tento orgán bude mít 7 členů a bude sestávat ze 3 zástupců volených parlamentem ČR na návrh zájmových organizací účastníků finančního trhu, jednoho člena bankovní rady České , dvou zástupců ministerstva financí a finančního arbitra.

Myslím si a často na to i ve své rigorózní práci poukazuji, že ať je zákon jaký chce či jakým ho lidé nazývají, vždy hlavně záleží na lidech, kteří v představenstvech bank a dozorčích orgánech sedí. Z mého pohledu neselhává zákon, i když má jisté mezery, které by bylo potřeba v budoucnosti opravit, ale lidský faktor. Podnikateli nelze zabránit, aby činil svá podnikatelská rozhodnutí, my mu musíme ovšem dát jasně najevo, že pokud překročí jistou hranici stanovenou zákonem, bude za to nést plné následky. V dnešní době se mi zdá, že příliš mnoho lidí spoléhá na stát, jako na nějakou všemocnou instituci. Lidé často ani sami nepřemýšlejí, co by se mohlo stát, kdyby jejich bankovnímu domu byla odebrána licence. Uloží všechny své úspory do jedné banky i přesto, že by měli vědět, že při bankrotu nedostanou víc peněz než 90% svých vkladů, a to maximálně ve výši 25000 eur. Následně, když se něco takového stane, je jednoduché nalézt viníka v Česká národní bance a v lidech, kteří svou prací dohlíží nad dodržování zákonů.

Mimořádným radikálním zásahem jednak do majetkových práv akcionářů, jednak do řídicích oprávnění orgánů dotčené banky je poslední krok bankovního dohledu, a to nucená správa. Jak plyne z povahy věci, jde o výjimečný krok, který lze použít pouze při opakovaných anebo zásadních nedostatcích v činnosti banky ohrožují stabilitu bankovního systému České republiky.

Dnem prohlášení nucené správy se výkony orgánů banky pozastavují či přecházejí na nuceného správce, který vykonává jejich práva a povinnosti. Především výkon funkce dozorčí rady se pozastavuje bez náhrady. Naproti tomu práva a povinnosti představenstva přecházejí na nuceného správce.

Nucený správce vykonává svou funkci sám, bez jakéhokoliv omezení přímo, pouze v zákonem taxativně stanovených případech jedná po předchozím souhlasu České národní banky a to v případě podání návrhu na konkurs a návrhu na vyrovnání.

Co se týče skončení nucené správy, tak existují čtyři způsoby, a to prohlášením konkursu, jmenováním likvidátora, uplynutím 24 měsíců od zavedení nucené správy a také doručením rozhodnutí České národní banky o skončení nucené správy. Přitom zásadně platí, že Česká národní banka je povinna okamžitě přistoupit k ukončení nucené správy, pomine-li důvod pro její zavedení, tzn. jsou-li odstraněny nedostatky v činnosti banky, a banka tudíž přestane ohrožovat stabilitu bankovního systému.

Na úplný závěr bych chtěl konstatovat, že my všichni se musíme začít snažit uvažovat a banky se také musí snažit chovat tak jak se podnikatel, dle zákona, chovat má a až se tak stane, tak dojdeme k závěru, že tu není potřeba silné bankovní regulace. Tato myšlenka zatím v české společnosti nenašla odezvu. Je ovšem nutné říci, že na to je potřeba čas.

Použitá literatura:

Autor – Název

1. PhDr.František Jirásek, CSc. – *Základy bankovníctví*
Ing.Vladimír Klimeš, CSc.
Prof.Ing.Eduard Stehlík, CSc.
Doc.RNDr.Václav Bezvoda, DrSc.
Ing.Petr Široký
JUDr.Hana Henzlová
2. Doc.Jiří Blažek – *Bankovníctví*
Ing.Jiří Uklein
3. Venclovský F. – *Dějiny bankovníctví v českých zemích*
4. Prof. JUDr. Milan Bakeš, DrSc. – *Finanční právo a kolektiv*
5. Internetové stránky
a) *www.Bankovníctví.Ihned.cz*
b) *www.Finance.cz*
c) *www.ČSOB.cz*
d) *www.Novinky.cz*
e) *www.Peníze.cz*
f) *www.Finweb.cz*
g) *www.Přítomnost.cz*
6. Právní program
a) *LexDATA*
b) *Aspi*